



מחזירים

חג הפסח | גליון כ"ד | תשפ"א

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישראל

פנינים חכמים ואמדות נפלאות מענייני חג הפסח



פנינים ואמרות

וכי תעלה על דעתך שאתפרנס מ"צרות"?...

כאשר הגיע האדמו"ר רבי ישראל מבלאז'אב זי"ע לחופי אמריקה לאחר השואה האיומה, ערכו לכבודו "קבלת פנים" בבית המדרש "ביאליסטוק" שבמנהטן, וקהל רב עמד הכן לשמוע את דבריו. פתח הרבי את פיו, וסיפר את כל התלאה אשר מצאתם בשנות הזעם הנוראות, ואיך שקיימו אחיהם בנפשם ד' מיתות בית דין:

סקילה שריפה הרג וחנק - על קידוש ה'. הוא האריך בתיאורים, עד שלא נותרה עין יבשה... כשלבסוף עורר את הציבור להתחזק בדרך התורה והמצוות...

אחרי המעמד ניגש אליו ביחידות מורינו רבי יעקב רזנהיים ז"ל יו"ר "אגודת ישראל" העולמית, ותחב לידו סכום כסף הגון. תמה הרבי: מה זאת? השיב לעומתו מהר"י ז"ל: "זהו מנהג המקום - שמשלמים לדרשן על טרחתו להכין את

הדרשה"...

לא היה אז בידי הרבי אפילו "פרוטה לפורטה", ומכל מקום סירב בנחרצות לקבל את הכסף, והשיבו לידי מהר"י רזנהיים ז"ל...

וכה אמר לו: "המנהג

שהנהיגו כאן לשלם עבור כל דרשה - מנהג הגון הוא...

ומכל מקום על דרשה זו בה פירטתי את צרותיהם של אחינו בני ישראל, איני יכול ליקח ממון... כי הנה מבואר במדרש שוחר טוב על הפסוק (תהלים עח, מד) "ויהפוך לדם יאוריהם", בזה הלשון: בתחילה היו ממלאין בספלים ביחד, ונמצא לישראל מים בספל ולמצרים דם. וחוזרין והיו ממלאין מים בספל והיה המצרי אומר לישראל "נשתה אני ואתה ביחד", ושניהם היו נותנין פיהם בספל, והיה ישראל שותה מים והמצרי דם. אמר רבי אבין: כל המים שהיו המצריים שותין - היו לוקחים אותן בדמים מישראל, ומשם העשירו, שאם היה לוקחו בלא דמים היה נהפך לדם. רבי יוסי אומר, מן הדא (-העשירו): "ושאלה אשה משכנתה" (שמות ג, כב). עד כאן... ויש להבין: מדוע סובר רבי יוסי שלא העשירו ממכת דם אלא מ'ושאלה אשה משכנתה'? כמדומני שהפירוש הוא, כי לדעת רבי יוסי אין זה ממידת ישראל



פניני אביר יעקב

עמ' י"ד

מדר מיוחד
לרגל חג הפסח

בדרך צחות

עמ' ד'



מסר מספרי אביר יעקב

עמ' כ"א

עמ' י"ז

מאמר מיוחד לליל הסדר "והגדת לבקך" - כיצד?





להתעשר מה"צרות" של הזולת... אפילו מ"צרות" של גוי... ואם בעשירות מ"צרות" של גוי נחלקו עליו שאר התנאים, אבל ב"צרות" של ישראל בודאי כולי עלמא מודו שאין זו דרך ראויה להתעשר...

כיצד, אם כן, אטול כסף על דרשה שסיפרתי בה על צרות נוראיות שעברתי אני, אחי ואחיותי בני ישראל... וכי תעלה על דעתך שאתפרנס מ"צרות"?... אתמהא!...

(ליקוטי אב - הגדש"פ)

בדברי ההת"ס שערב פסח שחל להיות בשבת הוא זמן מסוגל לאגולה

כתב רבינו החתם סופר ז"ל (בדרשותיו לשבת הגדול שנת תפק"ח), שאם חל ערב פסח בשבת ויום ראשון של פסח הוא ביום ראשון בשבת, הנה זמן כזה ראוי לאגולה ביותר שהוא יום שנבראו בו שמים וארץ, ולכן היה ערב פסח שחל להיות בשבת סיבה למינויו של הלל הזקן לנשיא ישראל, ועי"ז הוחזרה קרן מלכות בית דוד למקומה עיי"ש.

וביאר הגה"צ רבי נתן גשטטנר זצ"ל: וי"ל הטעם שדוקא ערב פסח שחל להיות בשבת הוא זמן התעוררות הגאולה, דאיתא בזוהר הקדוש והובא בס' מעשה רוקח (פ' בא), כי מחיית עמלק תהיה ביום י"ד ניסן שאז זמן ביעור חמץ הרומז על היצר הרע, וזה נרמז בקרא (ס"פ בשלה) כי י"ד על כס י"ה, כי ב"ד בניסן יתגלה כסא הו"ה עיי"ש. ואמרו חז"ל (שבת ק"ח:) אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין עיי"ש. הרי דשבת מביאה לידי גאולה. ולכן אם יתרמי י"ד בניסן ביום שבת ונמצא ששני ימי גאולה שלובים יחד, עי"ז מתעורר הזמן לקרב את הגאולה במהרה, כי השנות הדבר מורה כי ממחר ה' לעשותו.

גם י"ל עפ"י מה דאמרו בפסחים (ה, א) דחמץ בערב פסח אסור מחצי היום ואילך דכתיב אך ביום הראשון תשביתו, אך חלק, ופירש"י אך מיעוט הוא אלמא מקצת היום אסור ומקצתו מותר ומעתה יש לנו לחלק חציו לאיסור וחציו להתיר עיי"ש. נמצא

הנס המפורסם עם כוסו של אליהו

בכל שנה אחר אמירת "שפוך חמתך" היה רגיל הגה"צ רבי יוסף צבי דושינסקי זצ"ל גאב"ד ירושלים לספר את סיפור הנס המפורסם שאירע אצל בנו של רבינו יצחק אברבנאל זי"ע עם "כוסו של אליהו".

וכה היה המעשה: ידוע כי האברבנאל היה מתושבי ספרד ומקורב למלכות עד מאוד, ויהי כאשר יצאה מאת המלכות גזירת הגירוש הנודעת (בשנת ה' רנ"ב), אמר המלך לאברבנאל כי עליו לא חלה גזירת המלכות ויכול הוא להשאר בספרד תחת גפנו ותאנתו, אולם קדוש עליון זה לא הסכים להפרד מאחיו היהודים ועזב את כל נכסיו ורכושו בספרד וישם פניו לעבר עיר נאפולי שבאיטליה, כשברשותו צרור בגדים דל, ובתוכם גביע יקר וחשוב אשר הצליח להבריח מספרד, בו לא היה משתמש אלא בברית מילה וב"כוסו של אליהו" בליל פסח.

אחר פטירתו של האברבנאל, ירש את הגביע בנו רבי יהודה ז"ל, ומרוב חביבותו הניחו במקום מכובד בביתו. ויהי היום, ויזדמן אחד משרי מושל העיר אל ביתו של רבי יהודה ז"ל, וירא את הגביע היקר, וילך ויהלל אותו בפני המושל. כאשר שמע על כך המושל, ביקש לרכשו בעד הון רב, אך רבי יהודה ז"ל לא הסכים, ויאמר: "איך אמכרנו, הרי אני איני בעלים עליו כלל, הלא זהו כוסו של אליהו הנביא זכור

דערב פסח הוא כשני ימים חלוקים, כי היום מתחלק לפי מהות המצוות הנהוגות בו. ואם הוא חל בשבת הו"ל שתי שבתות בשבת אחת. וזה נרמז בדבריהם, אלמלי שמרו ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין, ר"ל אם שומרים ישראל שבת אחת שהן שתי שבתות מצד ההלכה דאך חלק - מיד, ב"ד בניסן, נגאלין.

אולם התחלת ההתעוררות צריכה להיות באתערותא דלתתא בלב כל אחד ואחד, וכאמרם במדרש (שיר השירים פ"ה) אני ישנה ולבי ער קול דודי דופק פתחי לי אחותי וגו', אמר הקב"ה לישראל בני פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרניות נכנסות בו - אלא שהקב"ה חוננו במתנת חנם וברוב רחמיו מעורר אותנו גם לאתערותא דלתתא, וכאמרם ז"ל במדרש (שם), אני ישנה אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם אני ישנה מן המצוות ולבי ער לגמילות חסדים, אני ישנה מן הצדקות ולבי ער לעשותן, אני ישנה מן הגאולה ולבו של הקב"ה ער לגאלני עכ"ד. ואף שאנו ישינים מן הגאולה, אבל הקב"ה יעורר לגאלנו במהרה וכאמרם ז"ל בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל, ונזכה לראות בגאולתם של ישראל עיי"ש משיח צדקנו ובא לציון גואל במהרה בימינו אמן, כן יאמר ה'.

(קונטרס להורות נתן לער"פ שחל להיות בשבת - מכון להורות נתן)



לטוב", ויטמין את הגביע בתוך ארגו ואת המפתח השליך.

ותעל חמת המושל עליו, ויצו לשבור את הארגו ולהוציא את הגביע, אולם הגביע נעלם ולא מצאוהו. ויקצוף המושל מאוד, וגזר שלאחר חג הפסח יגורשו כל היהודים מתחום ממשלתו, על אי נאמנותם למלוכה.

ויהי בהגיע ערב פסח, עגמה רוחו של רבי יהודה ז"ל עליו, על אשר אינו זוכה יותר להשתמש בגביע היקר ל"כוסו של אליהו", כי אבד ונעלם מעיני כל אדם. ותאמר לו זוגתו הצדקנית: "אם אין לנו גביע הגון, לפחות לך תחפש אורח הגון אשר יסב עמנו בליל הסדר".

ויעש כן רבי יהודה ז"ל, וילך וימצא עני אשר ניאות לבוא אל שולחנו. ויהי כאשר נכנסו אל הבית, נעלם העני פתאום מעיניהם, ואילו על השולחן היה מונח הגביע היקר אשר נעלם, ויבינו כי היה זה לא אחר מאשר אליהו הנביא בכבודו ובעצמו. וישמח רבי יהודה ז"ל מאוד, ויסב אל שולחן הסדר בחדוה רבה.

ויהי כשפתח הדלת ל"שפוך חמתך", נכנס אליהו הנביא אל ביתו, וסיפר לו סודות עליונים, כי אביו האברבנאל ז"ל הכה ממקומו העליון את מלך ספרד, ובכך נתבטלה הגזירה בספרד, וכמו כן גם מושל העיר שבכאן – יבטל אף הוא את גזירתו, ואין לך מה לפחד ממנו יותר...

אחר חג הפסח הלך רבי יהודה ז"ל עם הגביע אל המושל, אולם הוא פטרו בפנים מסבירות, ויאמר לו: "גם הגביע ישאר בידך, וגם את גזירתי אבטל, כי לא אוכל

לסבול יותר את מכותיו של אביך..." וילך רבי יהודה ז"ל וישוב לביתו לספר לאחיו היהודים על ביטול הגזירה.

(הגדת המהרי"ץ)

לקח מאלף מ'קריעת' ים סוף שצריך אחד להתאים את עצמו לחבירו

אמרו חז"ל (סוטה ב.) קשין לזווג כקריעת ים סוף, וצריך להבין לשון כקריעת ים סוף דלא מוזכר בתורה לשון 'קריעה' לגבי ים סוף אלא לשון בקיעה כמו שנאמר (שמות יד, כא) "וישם את הים לחרבה ויבקעו המים".

ונראה לומר, דהנה החילוק בין 'בקיעה' לקריעה הוא שבקיעה המחלקת דבר לשני חלקים, מקום הבקיעה נשאר חלק בלי פגמות, מה שאין כן 'קריעה' קורעת דבר לשני חלקים ושולי מקום הקריעה אינם חלקים שווים וישרים, כי מתהווים בליטות ושקיעות בחומר הנקרע כעין יוצא ונכנס, ובכדי לאחותם צריך להתאימם.

והנה ביציאת מצרים ובניסים שעל הים, היה נגוף למצרים ורפא לישראל כנאמר בזוה"ק (ח"ב לו.) שמידת הרחמים לישראל יצאה והתאימה עצמה למידת הדין למצרים, ומידת הדין למצרים התאימה עצמה למידת הרחמים לישראל. וזה היה קשה מצד מעשי ישראל כי היה צריך להתגבר על טענת שרו של ים' הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה' (עי' זהר ח"ב קע.) והתשובה

למקטרג היתה, הללו באונס והללו ברצון. ולכן קשין לזווג כקריעת ים סוף שהיה בבחינת איחוי הדין והרחמים לטובת ישראל, כי לה' המלוכה, ה' אחד ושמו אחד, וכמו כן לגבי זיווג הענין דומה לקריעה שכביכול צריכים לאחות שני צדדים בלתי שווים, ואחד צריך להתאים עצמו כנגד הצד השני עד שיהיו לאחדים.

וכן אמרו חז"ל (פסחים קיח.) "קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף", כי גם ענין הפרנסה הוא דווקא כדוגמת חלקים קרועים, דהיינו צדדים בלתי שווים כדי להשלים האחד את השני, כי מתפרנסים זה מזה ופושטים ידיהם בגדוד (עי' ברכות ג:) וצריך לתאם אחד עם השני למצוא מקור לפרנסתו ומחייתו עכ"ד.

כנסת מרדכי (פרשת בראשית ע"א יז) להרה"ק מסדיגורה זצ"ל

מה קודם קמה או תורה?

איתא באלשיך הק', הנה ידוע מאמרם ז"ל (איכ"ר פר' ה, כא) בפסוק (איכה ה, כא) "השבינו ה' אליך ונשובה" שכנסת ישראל אומרת להקב"ה "השבינו ה' אליך", ואז "נשובה" - נחזור בתשובה, והקב"ה משיב להם: שובו אלי - קודם חזרו בתשובה, ואז ואשובה אליכם. והיינו שיש ויכוח בין כנסת ישראל להקב"ה האם חזרה בתשובה צריך להיות קודם, או הגאולה קודם ואח"כ תשובה. - ואומר האלשיך הק' שעל זה הדרך יש ויכוח על ענין השפעת הפרנסה, שכנסת ישראל טוענת כלשון המשנה "אם אין קמה אין תורה", שבלא מזון ומחיה אי אפשר לעסוק בתורה, והקב"ה משיב אף הוא בלשון המשך המשנה "אם אין תורה אין קמה", שבלי זכות לימוד התורה אי יזכה האדם להרחבת ושפע עכ"ד.

הוסיף על כך הרה"ק בעל האהבת ישראל מו"זינץ ז"ע, להביא ראיה נפלאה לטענת בני ישראל בויכוח זה, שהרי פס"ח עולה כמספר קמ"ח שהיא הפרנסה, ושבועות היא זמן מתן תורה ופסח קודם לשבועות, ומכאן שקודם יתן ה' פרנסה בריווח ובשופי ואחרי כן יקבלו קהל עדת ישורון את התורה מתוך שמחה והרחבת הדעת.

מפי הגה"צ רבי אליעזר דוד פרידמן זצ"ל



מדור מיוחד לדגל חג הפסח, ממה שנהגו צדיקים לספר להמליץ זכות על ישראל

כי הנה איתא בספח"ק שכל מה שאפשר להשיג בימים הנוראים ע"י התשובה, התפילה והצדקה, יתכן כמו"כ לפעול בחודש ניסן ע"י קיום ושמידת הפסח. ונרמז דבר זה במאמר הכתוב "ועבדת את העבודה הזאת" וגו', כי הנה 'זאת' מורה על יום הכיפורים וכדכתיב (ויקרא טז, ג) 'בזאת' יבוא אהרן אל הקודש. ואילו 'בחודש הזה' מורה על חודש ניסן וכמאמר הכתוב (שמות יב, ב) 'החודש הזה' לכם ראש חדשים. וזהו שאמר הכתוב ועבדת את העבודה 'הזאת' 'בחודש הזה', היינו שבח' חודש ניסן הוא כבח' הימים הנוראים, וכאמור.

כאשר הקיץ משינתו, וראה שכבר בוקר, הבין שישן כל ליל הסדר ולא קיים כל מצוות החג

מסופר, שהיה פעם אדם פשוט אשר טרח ועמל בימים לפני החג כדרך כל בני ישראל, ביגיעה גדולה ובעבודה יתירה. ובבוא ליל התקדש חג, מרוב עייפות, אמר לבני ביתו: "אולי כדאי הדבר שנגנוח קצת בכדי לאגור כוחות חדשים, ונוכל אחר כך לערוך את הסדר". אכן כך עשו, והלכו לנח. אלא שמרוב עייפות חטפתם שינה עמוקה, וכך נמשכה שינתם כל הלילה עד הבוקר.

ויהי כאשר הקיץ האיש משינתו, וראה שכבר הגיע הבוקר, הבין שישן כל ליל הסדר ולא קיים כל מצוות החג. הרי שכל טרחתו והכנתו לליל הסדר ירדו לטמיון, שהרי לא עשה כלום ממצוות הלילה.

מעובדא זו ניקח מוסר השכל גם לענייננו, שצריך האדם להיזהר, שאף לאחר שהכין עצמו בכל מיני הכנות לקראת החג, מכל מקום עדיין צריך לאחוז ראש בבוא עצם היום-טוב, שלא יבזבז ולא יפספס אותו ח"ו.

(משיחתו של הגה"ח ר"א רבינוביץ ז"ל).

ולמלשינים) ביאר שטענתו היא, דבשלמא העבירות הנגרמות ע"י גלות שאחר חורבן הבית שהוא החריב, הוא אשם. אבל שאר החטאים במה הוא אשם. אך התשובה היא, שמאחר שההשפעה להיושבים בגלות באה ע"י שרי אומות העולם, מסיבה זו קל לאדם לבא לידי חטא, וא"כ הוא הגורם לזה. וזהו דוגמת הכפרי שסמך על פאזע, ותלה עליו את חטאו שאכל חמץ בפסח, כלומר שהניח עברותיו עליו, ובזה יש לימוד זכות על ישראל שאין אשמים כ"כ בחטאיהם עכ"ד.

הקשר בין 'כל חמירא' ל'כל נדרי'

פעם אחת, בא יהודי אחד מפשרי העם לעשות את חג הפסח בצל קדשו של הרה"ק מרוזין ז"ע.

בבואו לרוזין הרגיש הלה את כל עצמותיו דואבות מטורח הדרך ומשוועות למנוחה קצרה ולכך פנה אל בית המדרש הגדול ליתן מעט תנומה לעפעפיו. כעבור זמן מה לאחר שהלה כבר -

שקע בשינה עמוקה הופיע הרה"ק מרוזין בהדר קדשו - לבדוק החמץ בבית המדרש. מקול האנשים התעורר אותו יהודי בבחלה וכששמע את הרה"ק מרוזין אומר 'כל חמירא' צעק בחרדה: "הרי כבר אומרים 'כל נדרי' ועדיין לא סעדתי ליבי בסעודה המפסקת..." כל הנוכחים שם חייכו לשמע דבריו התמוהים, אמנם הרה"ק מרוזין השקיעם ואמר להם שהלה דובר אמת.

מהרכוש הגדול לא נשאר זכר

העולם מספרים, שבשעת ה"הסיבה" של פסח, שאל רבי יאשה בער מבריסק את חיימקה בנו הקטן (לימים מרן הגה"ח מבריסק): מה טעם אנו עושים ב"סדר של פסח" זכר לטיט ולמרור של ישראל במצרים (כמו חרוסת ואכילת מרור), ואין עושים זכר ל"רכוש גדול" שהוציאו ישראל ממצרים? השיב רבי חיים תוך כדי שאלה: טעמו של דבר, משום שהטיט והמרור עדיין לא פסקו מאתנו, ואילו הרכוש הגדול לא נשאר ממנו זכר...

תמימותו של יהודי בקביעות זמן חג הפסח

הרה"ק מראפשיץ ז"ע והרה"ק מצאנז ז"ע היו מספרים מעשה זה בכל ערב פסח, והיה ניכר שטמון בזה סודות טמירין:

"יהודי כפרי אחד שלא ידע את מועד חג הפסח, טיכס בלבו עצה לדעת מתי יחול החג, ובא לידי המצאה שהיות ויום אידם של הגויים חל בימי הפסח, ובערב יום אידם הם עושים מקצת תענית, על ידי שנמנעים מלאכול חמאה וגבינה ושאר מעדנים ומשמנים, לזאת אמר לאשתו שתבשל עיסות ממולאות עם גבינה ומטוגנות בחמאה (קרעפליך), ותכבד בהם את המשרת שה' שמו' פאזע', ואם יסרב לאכול, סימן שהוא יום התענית שלהם, ולפי זה ידע שחג הפסח הגיע, ואם לא הרי סימן מובהק שעדיין פסח לא בא.

ותעש אשתו כן, וביום המיועד כבדה את פאזע בקרעפליך. פאזע לא חשב הרבה ואכל בתיאבון את כל מה שבקעה. הוכיח הכפרי מזה שעדיין לא בא הפסח...

למחרת נסע היהודי לעיר וראה שהיהודים חוגגין את חג הפסח. חזר לביתו ואמר לאשתו, הידעת כי פאזע שלנו נהג ככסיל (האט זיך באנארישט) ואכל ביום תעניתו.

והרה"ק רבי יאנקעלע מפשעווארסק ז"ע אמר: שמעתי סיפור זה מהגה"ק מקאלאשיץ זצ"ל ששמע מאביו הגה"ק רבי מנחם מענדל האלברשטאם אבד"ק פריסטיק זצ"ל.

כשסיים הגה"ק מקאלאשיץ הסיפור אמר הלואי שאבין המעשה ותוך כדי דיבור חזר ואמר: הלואי שאבין קצת מן המעשה הלז.

ולביאור קצת הנה איתא בתנא דבי אליהו זוטא (פרק י"ט) שביום כיפור מניחים את כל העבירות על ראש שר אדום, ויש לו תרעומות על זה, ובספר יערות דבש (ח"א דרוש א' ד"ה בברכת

שכמותך! מה שאני עושה אתה עושה להיפך...

סיפר הרה"ק רבי שלום מקאמינקא זצ"ל (הובא באוהב שלום עמ' קלג): כפרי אחד לקח לבתו חתן תלמיד חכם, אשר הסב אצלו בליל פסח. כמוכן שהחתן נהג כבוד בחותנו, והניחו לערוך את הסדר כמנהגו בכל שנה, ויהי בהגיעם למוציא-מצה, לקח הכפרי את המצה ובירך עליה ברכת המוציא, ואכל, כי לא ידע שבבילילה הזאת ישנה עוד ברכה, והיא ברכת על אכילת מצה. לעומת זאת כשלקח חתנו את המצה בירך עליה שתי ברכות כדין. בראות הכפרי כי חתנו בירך שתי ברכות, וביודעו שחתנו זה הינו תלמיד חכם הבין שהצדק אתו, וחשב לעצמו שמעתה כבר ידע איך להתנהג.

למחרת בעת סעודת הבוקר, לקח הכפרי את המצה ברגש של ביטחה וגאווה התחיל לברך ברכת המוציא וגם "על אכילת מצה..." ביודעו שעתה הוא ודאי מתנהג כדין, דהרי גם חתנו מברך ב' ברכות, אבל מאוד נתאכזב בשומעו ברגע שלאחריו איך שחתנו מברך רק ברכת המוציא... - חשב הכפרי לעצמו שרק בבילילה הראשונה כשאוכלים את המצה בפעם הראשונה, מברכים ברכה מיוחדת עליה, אבל מאז והלאה די בברכת המוציא.

בביל ב' בשעת ה"סדר" השני, לקח הכפרי את המצה, ובירך רק ברכת המוציא... - דהרי בירך כן להלכה בראיה ברורה מחתנו כנ"ל, אבל אהא! דוקא עתה מברך חתנו ב' ברכות! - מה הפירוש בזה חשב הכפרי לעצמו - הלא הוא בעצמו בירך היום רק ברכה אחת? - מוכרח לומר - הגיע הכפרי למסקנא דאין שום נפקא מינה בין פעם ראשונה לשניה דבכל פעם כשאוכלים מצה מברכים ב' ברכות! ומה שחתני בירך בבוקר רק ברכה אחת, נראה דהיתה שגגה בעלמא, כי שכח וטעה.

למחרת בבוקר, והכפרי-הלמדן מיסב אל השולחן ושוב פעם מראה את בקיאותו, ובקול מצלצל מברך על המצה שתי ברכות... ושוב אירע כדאמול: החתן

ומתפללים עבורינו. וכאן פסק ולא המשיך לפרש את סיום הקטע...

החסיד אין ורץ לבית הרבי הבית אהרן, וסיפר בשמחה את "הפירוש הנחמד" ששמע מקודם מפי אותו יהודי תמים. ה"בית אהרן" העלה חיוך על שפתיו, וניכר היה שיש לו בזה קורת רוח.

למחרת לאחר סיום התפלה, כשהקהל עבר לאחל ברכת יום טוב טבא להרבי, כשניגש מיודעו, פנה אליו הבית אהרן ושאלו, במטותא מנך, אנא תפרש לי את הקטע בהגדה של פסח, "והיא שעמדה לאבותינו ולנו"... הנפח התמים שמח לחזור במלואו על כל הפירוש שאמר אתמול בבילילה בסדר. ושאל ה"בית אהרן" ואיך

יגביה את הפוס

הרה"ק בעל החקל יצחק מספינקא זצ"ל, היה מספר בכל שנה בליל הסדר, מעשה באיש כפרי אחד שהיתה לו הגדה ישנה, ולפני פסקת "והיא שעמדה", כתוב בכל ההגדות: "יכסה את המצות ויגביה את הכוס", ואילו בהגדה של אותו כפרי היה נדפס בטעות במקום תיבת "הכוס" פ' במקום כ', והיה כתוב לפניו "יגביה את הפוס" [שמשמעו רגל באידיש]. הכפרי לא ידע להבחין בכך, וכשהגיע לפסקת "והיא שעמדה" קרא ואמר בקול רם: "יכסה את המצה ויגביה את הפוס". כיסה את המצות והגביה את הרגל, וכך אמר "והיא שעמדה"...

והרה"ק החקל יצחק זצ"ל היה נוהג לומר פלפול על פי קבלה בכל שנה ושנה, מה שפעל הכפרי בשמי שמים מרוב תמימותו...

הגש"פ אמרי אבות (ספינקא) עמ' קטז

תפרש את הסיום "והקב"ה מצילנו מידם"... היהודי שתק ולא הגיב מאומה, במאור פנים ובחיוך לבבי פנה אליו הרבי ואמר: "והקב"ה מצילנו מידם... הקב"ה מציל אותנו מידם של הצדיקים... שלא נזדקק ונצטרך אליהם, שנקבל מאתו יתברך שפע ברכה והצלחה ונחת וכל טוב סלה..."

לב ישראל (להגה"צ רבי ישראל גרוסמן זצ"ל)

ניגש אל חתנו וסתר לו
על לחיו, באומרו, מחוצץ

והקב"ה מצילנו מידם... הקב"ה מציל אותנו מידם של הצדיקים... שלא נזדקק ונצטרך אליהם

כידוע היה מנהגם של כמה צדיקים ואדמו"רים מפורסמים בלילי פסחים ללכת בעצמם או לשלוח חסידים נאמנים, לסובב על בתי בעלי בתים פשוטים ותמימים היודעים בקושי קרוא וכתוב, לראות ולהתרשם איך ברוב תמימותם מנהלים את סדרי הפסח, "הגגים ופירושים נחמדים" נשמעו וחזרו ונשנו מפי הצדיקים, שראו בהנהגות עמי הארצות כלימוד זכות על עם ישראל, לראות יהודים שבמשך השנה בקושי יודעים להתפלל ולהבין פסוק בחומש, ובילילי פסחים יושבים בראש השולחן ומנהלים ביד רמה... את הסדר.

מסופר על אחד מבעלי הבתים הללו, שהיה קשור בכל נימי נפשו להרה"ק ה"בית אהרן" מקארלין זצ"ל, לצורך פרנסתו עסק בפחחות ורידוד פחי נחושת. וסיפרו עליו, כשהיה מכה עם הקורנס על הסדן, במכה הראשונה היה אומר "מכה זו", לזכות אברהם אבינו עליו השלום... ובמכה השניה המשיך לומר, וזה לזכות... יצחק אבינו, ובמכה השלישית, ולזכותו של יעקב אבינו... ואילו במכה הרביעית, הרים את קולו בחוזקה וצעק, ומכה זו לזכותו של רבינו שליט"א...

היה זה באחד השנים בליל פסח, אחד מנאמני ה"בית אהרן" נעמד ליד חלון ביתו של אותו נפח, הציץ פנימה, וראהו יושב בראש השולחן ומסביר לבני ביתו בפירושו המיוחד את ההגדה, כשהגיע לאמירת והיא שעמדה... פירש כך: "והיא" מה הפירוש והיא? הכוונה על - הצדיק הרבי... "שעמדה לאבותינו" - האדמו"רים והצדיקים שחיו בדורות הקודמים של אבותינו... "שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו". הנפח התמים ברוב בורתו - החליף את האות כ' לאות ח'. וכך פירש שלא אחד בלבד - לא רק צדיק אחד עמד עלינו "לחלותינו"... להתפלל עבורנו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לחלותינו... בכל דור ודור עומדים הצדיקים

שחתנו יעשה כמוהו, אבל כשראה אז שאף בפעם הזאת לא כיון אל דעת חתנו, כבר פקעה סבלנותו, ובכעס וחזמה ניגש אל חתנו וסטר לו על לחיו, באומרו, מחוצץ שכמותך! מה שאני עושה אתה עושה להיפוך...

הת"ח אינו מברך יותר מברכת המוציא... חשב הכפרי אין זה טעות כלל כי גם תמול גם היום עשה כדבר הזה, ומוכרח לומר דחילוק יש בין סעודת הלילה לסעודת היום, דבלילה מברכים ב' ברכות וביום רק ברכה אחת! - עתה כבר עמדתי על סוד הדבר - ואומר הכפרי לעצמו - ובלילה זו לא אשלוש עוד את טעיתי שטעיתי בב' הלילות הקודמות.

רק דבר אחד בלבד לא יכולנו לקיים - לפתוח את הדלת בעת אמירת 'שפוך חמתך על הגוים'

העיירה עניעד שברומניה היתה מפורסמת בשל בית הסוהר הארצי והענקי ששכן בקרבה. בית כנסת מיוחד עמד לצורך האסירים היהודים מכל פינוות המדינה ששהו בין כתלי הכלא. רב הקהילה רבי אברהם שיינפלד ביקר אצלם לעתים קרובות וסיפק להם גם תשמישי קדושה. הרב שיינפלד סיפר לי כי לפעמים היו בין האסירים גם יהודים חרדים מזוקנים ואפילו חובשי שטריימל, כי ברומניה דאז היו דגים למספר חודשי מאסר סוחרים שפשטו את הרגל ולא שילמו את חובותיהם.

פעם בילתה בבית הכלא בעניעד חבורה שלימה של דתיים שהרב שיינפלד סיפק להם לקראת חג הפסח מצות, יין ואוכל כשר למהדרין. לאחר הפסח ביקר אצלם והתעניין איך עבר עליהם הסדר של ליל פסח. השיבו לו: "הכל היה בסדר, היה לנו 'ליל שימורים' - כי הסוהרים שמרו עלינו... רק דבר אחד בלבד לא יכולנו לקיים - לפתוח את הדלת בעת אמירת 'שפוך חמתך על הגוים'..." (עולמו של אבא)

וכן הוה, בליל מוצאי יו"ט, לעת סעודת הערב, שינה בברכתו מב' הלילות הקודמות, ובירך בקול רם: "המוציא לחם" ו"על אכילת מצה"... אבל אף עתה לא קלע אל המטרה! כי חתנו לא עשה כמוהו, ובירך עתה רק ברכה אחת... הכפרי לא איבד את סבלנותו, אלא במוחו החריף המציא המצאה חדשה, והיא דיש חילוק בין יו"ט לחוה"מ, דביו"ט אומרים בלילה ב' ברכות וביום שתי ברכות. בגלל כן כשהגיעה שעת סעודת היום עשה עוד פעם שתי ברכות... אבל אף הפעם לא שיחק לו מזלו, כי חתנו עשה שוב רק ברכה אחת...

מוכרח לומר - חשב הכפרי דהמצאה זו שהמצאתי מדעתי, אינה נכונה ובאמת אין שום נפק"מ בין יו"ט לחוה"מ ומשום כן עשה חתני עתה רק ברכה אחת, ומה שעשה אתמול בלילה ג"כ רק ברכה אחת, היתה כשגגה היוצאת מלפניו ואין ללמוד הימנה. כמוכן, שבהגיע סעודת הלילה עשה שוב הכפרי ב' ברכות... כמו בליל יו"ט אבל חתנו התעקש שוב ולא הוסיף כלום על ברכת המוציא...

וכך בהמצאות שונות עשה כל יום שני ברכות וחתנו עושה רק ברכת המוציא, עד ליל אחרון של פסח, שאז כבר היה בטוח

ההמלכה הכרך התשעה עשר

שופטים למנוח

כרך חדש

פרדיקט עולמי: משנה תורה להרמב"ם המבואר

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66



הברית להראות לאחיו ואחיותיו כמזכרת נעימה, ולא העלה בדעתו כי יסתבך עד כדי כך...

הוא ניסה להסביר את עצמו, אולם החוקר סבר אונזיו ואטם את לבו. הוא הושלך למעצר בתנאים מחפירים, לצד עבריינים רוסיים אלימים ומגודלים, שיכורים ורוצחים מכל המינים והסוגים. שבועות ארוכים שהה במעצר, כשהוריו עושים הכל כדי לנסות לסייע לבנם, הכלוא בתא מצחין עם תחתית המין האנושי...

לבסוף, נקבע מועד למשפטו, בעוד כשלושה חודשים. נשכר עבורו עורך דין ממולה, שהסביר כי אמנם לפי החוק הבינלאומי מצבו אינו כה חמור, אולם ברוסיה – אין לדעת... התביעה דרשה להטיל עליו 10 שנות מאסר

בגין ניסיון רצח!!!, ויצחק המבוהל, עלם צעיר שנזרק באחת מספסלי הישיבה לתוך קלחת משפטית מסובכת, לא ידע את נפשו...

בעודו בתא, בצר לו, נזכר בדברי מגיד השיעור שלו, הרה"ג ר' זאב דינר שליט"א, שהיה מפליא לספר על כח ההודאה לה' כמושיעה מכל צרה וגואלת מכל בעיה. עתה, ביושבו בתא ימים ארוכים ללא כל תעסוקה, היו לו דברים אלה למשיבי נפש, ומתוך התנאים הקשים – נטל פנקס קטן והחל רושם בו סיבות להודות לה' על חסדו וטובו עמו מאז ומעולם, כולל גם חסדים גדולים וקטנים שהוא זוכה בהם תוך כדי המעצר הנורא שהוא שרוי בו...

מאז אימץ את 'שיטת ההודאה', הפכו ימי הכלא למרוממים עבורו. עדיין הוא נתון בין שיכורים ורוצחים, אולם בתוככי לבו מזדמרת שירת דבקות ותודה לבורא

עולמים, ובכל רגע ורגע חש כי הוא מתחבר לאביו הטוב, ומודה לו על כל חסדו – כולל גם על המעצר המפחיד הזה... ההודאה מילאה את לבו בכוחות לעמוד באתגר, הוא חש כי הקשר הקרוב עם בורא עולם מתהדק מאי פעם, הוא ממש מדגיש את ידו של הבורא נתונה אתו, בבחינת 'עמו אנוכי בצרה'...

כך, לראשונה בהיסטוריה, הפך תא מעצר רוסי קפוא ומחניק, לאלומת אור של תודה לה'.

את מיטב שעויותיו הקדיש יצחק להודות לה', פשוט לומר תודה לאבא על חסדו. פעמים נפשו יצאה בריקוד, לפעמים עיניו זלגו

כשהחוקר הגיע, נשאל יצחק לגבי תכולת מזוודותיו, והשיב כי אינו יודע על שום פריט בעייתו. ואז החוקר עטה ארשת פנים נרגזת, ולפתע שלף מהמזוודה של יצחק שלושה כדורי רובה, הניף אותם תוך הטחת אצבע מאשימה, ושאל בשאגת אימה: 'זמה אלה??? מדוע נשאת בתיקך כדורי רובה מסוכנים? וכי איך יודע שזו עבירה פלילית חמורה, שלא נעבור עליה בשתיקה?!

כשגוף המטוס רעד והחל לנוע על מסלול ההמראה, חש גם יצחק רעד של התרגשות. המטוס האין, ויחד עמו – הואצו פעימות הלב של יצחק, בחור ישיבה מארצות הברית שגלה ללמוד תורה בארץ ישראל, ועתה עושה את דרכו בחזרה לביתו. ציפור המתכת המעופפת פרשה לה כנפיים והמריאה אל בין העננים בדרכה למוסקבה, תחנת הביניים במסע לניו יורק.

בבטן המטוס, שכנו להן שתי מזוודות עמוסות בחפציו האישיים, ספרים, מתנות לאחים ואחיות, וגם מזכרות שונות משנת לימודו בארץ. הוא דמיין את רגע המפגש המרגש עם הוריו, סופר את השעות והדקות לנחיתה. כשנחת המטוס במוסקבה, מיהר יצחק לקחת את המזוודות ולהמשיך לאולם הנוסעים הממשיכים, אלו הממריאים ליעד הבא.

בצעדי ריצה קלים עשה את דרכו במל התעופה המוסקבאי הענקי, מביט בעשרות המטוסים החונים מסביב ותוהה באיזה מהם יזכה לטוס לניו יורק עיר מכורתו. הוא מגיע לעמדת הבידוק, כצעיר ורגיל הוא מעביר את המזוודות בעמדות השיקוף וכבר ממחר להמשיך לאולם היוצאים, אלא שלפתע פתאום - - -

צפצוף מחריש אונזיים נשמע ברמה, ותוך כדי – כמה מאבטחים חסונים הסתערו בנשקים שלופים, והורו לו ברוסית מתובלת באנגלית רצועה להשתטח על הרצפה ולהרים ידיים. יצחק הנבון והמבולבל החל רועד בחוסר שליטה, ומיד הבין שכדי להישאר בחיים – עליו להשתטח ארצה כפי שהורו לו...

בשניות בהן שכב על הרצפה הקרה בשדה התעופה, מנסה להבין מה מתחולל סביבו, הרגיע את עצמו כי כנראה מדובר בטעות בזיהוי. הרי אין שום דבר בעייתי במזוודותיו, הוא ארז אותן בעצמו והוא יודע בדיוק שיש בהן כמה פריטי לבוש, ספרים, מזכרות וצעצועים. 'כנראה זו טעות בזיהוי' – הרהר כשהובל אזור באזיקים לחדר צדדי בשדה התעופה, שם הצטוו להמתין עד שיבוא חוקר משטרה בכיר...

כשהחוקר הגיע, נשאל יצחק לגבי תכולת מזוודותיו, והשיב כי אינו יודע על שום פריט בעייתו. ואז החוקר עטה ארשת פנים נרגזת, ולפתע שלף מהמזוודה של יצחק שלושה כדורי רובה, הניף אותם תוך הטחת אצבע מאשימה, ושאל בשאגת אימה: 'זמה אלה??? מדוע נשאת בתיקך כדורי רובה מסוכנים? וכי איך יודע שזו עבירה פלילית חמורה, שלא נעבור עליה בשתיקה?!

יצחק נבעת. הוא הכיר את הכדורים הללו היטב, אלו כדורים משומשים אשר קיבל פעם מכמה חיילים בגבול הצפון, כשהיה בכפר סמוך בשבת. לתומו סבר כי יביא את הכדורים לארצות





חסיד תמים מתושבי העיירה גור בשם ר' איטשע צעלקע, הנודע בכינויו ר' איטשע גרוינמלס, היה לו הזכות מדי שנה להיכנס לחדרו של השפת אמת בליל הסדר ולעזור לו בלבישת הקיטל.

חזקה זו הגיעה לו עקב מעשה שהיה: בעת שהשתוללה מגיפה בעיירה גור שהפילה חללים רבים מילדי ישראל, גזרה הממשלה לשרוף את כל הגופות, במקום לקבור אותם כדי למנוע התפשטות המגיפה. ציוה השפת אמת להכריז, כי מי שיקבור את גופות הילדים היהודים, מובטח לו שהוא בן עולם הבא.

הלך ר' איטשע, שם נפשו בכפו, וביום אחד קבר שש עשרה גויות. לאחר שגמר, נכנס אל השפת אמת ואמר: "הרבי הבטיח לי עולם הבא, ואולם אני רוצה גם עולם הזה". השיב לו השפת אמת: אכן מגיע לך, ומה תבקש. ענה בתמימות, שאינו חפץ בכסף או בכבוד, ואינו מבקש אלא שירששו הרבי להלביש לו הקיטל בכל ערב פסח לפני הסדר.

**בליל הסדר האחרון,
בשנת תרס"ד, תוך כדי
לבישת הקיטל, שמעו
את השפת אמת נאנח
ואומר: "אני מקבל
מכתבים מהחזית,
מצויים שם עשרת
אלפים חיילים יהודים,
וכל בקשתם היא
להגיע לקבר ישראל,
וא"כ איך אפשר לגשת
ולערוך את הסדר? מי
יכול לשאת בצער זה?
אין בכוחי לשאת זאת
יותר"**

השפת אמת הבטיח לו את הדבר. ומאז מדי שנה היה נכנס ר' איטשע לחדרו של הרבי ומסייע לרבי בלבישת הקיטל. וסיפר, שבליל הסדר האחרון, בשנת תרס"ד, תוך כדי לבישת הקיטל, שמעו נאנח ואומר: "אני מקבל מכתבים מהחזית, מצויים שם עשרת אלפים חיילים יהודים, וכל בקשתם היא להגיע לקבר ישראל, וא"כ איך אפשר לגשת ולערוך את הסדר? מי יכול לשאת בצער זה? אין בכוחי לשאת זאת יותר".

ובשנה ההיא בערב פסח, בעת ששרף את החמץ, פנה השפת אמת לחתנו הרה"צ מבעגדין ואמר "זאל שוין מקויים ווערען זיך כל הרשעה כולה כעשן תכלה" [-מי יתן

ויקויים כבר הנאמר וכל הרשעה כולה כעשן תכלה]. והרב מבעגדין הזכיר זאת פעם בדרשתו לשבת הגדול, והשווה את המסופר על החידושי הרה"ם שאמר בשעה שהלך עם הנר לבדיקת חמץ 'אש לפניו תלך ותלהט סביב צרי' (תהלים צז, ג), ופירש הרבי, שבכח ההתלהבות ישרפו כל הרשעיות.

לשולחנו של השפת אמת הגיעו בימי המלחמה אגרות שנשלחו מהחזית על ידי אברכים ובחורים מחסידיו שנתפסו לעבודת הצבא, ובהן היו מקוננים על מצבם ועל סבלם הקשה ועל הנסיונות שעוברים עליהם מדי יום לשמירת המצוות. אך אגרת אחת גרמה לו קורת רוח, שנשלחה על ידי חסיד אחד שהיה תלמיד הרה"ק מאוסטרובצה, אשר תוכנה היה פלפול ארוך הסובב על דברי רבינו יונה. כן הגיעו מספר מכתבים מהחסידים בחזית, שסיפרו על אופן קיומם את המצוות במסירות נפש. כגון, כאשר לא היה להם שופר,

דמעות התרגשות, כך או כך – פעמים כה רבות הוא כמעט שכח היכן הוא נמצא, כל העת חש נרגש מעוצמת ההודאה והקשר לה... ויהי ביום המשפט, היה זה יום ששי, שעות ספורות לפני כניסת השבת. שופט רוסי זקן ועב כרס נכנס לאולם הדיונים, קרא את כתב האישום בחופזה, שאל את עורך הדין לפשר העניין, ומשנענה בסיפור במלואו – קרע את כתב האישום מול עיני התביעה, וזיכה את הנאשם מכל אשמה, חד וחלק!

תוך זמן קצר ננעל הדיון, הראשון והאחרון בתיק. שליח חב"ד מקומי יעץ לו להימלט מרוסיה עוד לפני שהתביעה תגיש בקשה לערעור, והוא הצליח למצוא מטוס שהמריא מיד – כך שאת השבת כבר עשה מחוץ לגבולות רוסיה, אליה לא ישוב לעולם!

אולם, יותר מהנס המופלא שקרה לו, מספר יצחק על נס גדול בהרבה: הוא גילה את כח ההודאה, הוא הבין עד היכן היא מגיעה. ראשית, בעת הקושי עצמו, כשיהודי מתרכז בלהודות לה' על הדברים הטובים ועל מה שנראה כפחות טוב, על רגעים שנראים קשים כמו על חוויות חיוביות – הוא מקבל עוצמות וגבורות רוח לעמוד בכל אתגר, להתמודד בכל מערכה.

ושנית, בסופו של דבר, הרי מדובר בנס מופלא, אשר כל מי שמכיר את המערכת המשפטית הרוסית – תמיה איך הוא יתכן. אבל הוא יתכן גם יתכן, כי להודאה יש דרך משלה לפתור בעיות, יש לה כח לגאול יהודי מצרתו ומצוקתו, היא פותחת שערי כלא מכל סוג, מובילה יהודי לגאולה אישית מצרותיו מתוך הודאה ושבח!

אחים יקרים, הבה נאמץ את המסר העולה מבין כותלי הכלא הרוסי, ומתוך הנס המופלא שהתחולל במשפט, כפי ששמענו בעדות אישית מפי מגיד השיעור של הבחור הניצול. מתברר כי להודאה יש כח על טבעי, יכולה היא להציל, להגן ולהושיע, לגאול ולפתור, לסייע ולהאיר בחשיכה.

הבה נאמץ את כלי ההודאה – עכשיו, בחג הפסח שכולו הודאה, וגם לאורך ימים. כי ימי המצוקה שאנו בעיצומם, כמו גם ימי שגרה בהם יש לנו בעיות שגרתיות, יכולים להיראות אחרת לגמרי אם נקבל על עצמנו להודות ולהלל, להביע שבח והודאה לה' בפינו ובלבבנו תמיד.

וככל שנודה לה' מעומק הלב, ככל שנקבל על עצמנו להביע שבח וגדולה על מעשיו ונפלאותיו, ככל שנחליט מעכשיו לשוורר לו תודה על הדברים הטובים וגם על מה שנראה פחות טוב – כך נזכה כי עולמנו יואר רק ברגעים יפים, ונזכה כולנו להיגאל איש איש ממצוקתו וצרותיו, כמו גם לגאולת עם ישראל כולו!

(פניני פרשת השבוע – פסח)

**הלך ר' איטשע, שם נפשו בכפו, וביום אחד קבר
שש עשרה גויות. לאחר שגמר, נכנס אל השפת
אמת ואמר: "הרבי הבטיח לי עולם הבא, ואולם אני
רוצה גם עולם הזה". השיב לו השפת אמת: אכן מגיע
לך, ומה תבקש. ענה בתמימות, שאינו חפץ בכסף או
בכבוד, ואינו מבקש אלא שירששו הרבי להלביש לו
הקיטל בכל פסח לפני הסדר...**





שלו האפירו והוא טגן צעקה "לעזוב את הבית מיד!"
אבי שיהיה ברא תפס את הבטריה בידיים, יצא
בריצה וזרק אותה על המדרכה, כנראה גם את
השעון. הרי בסך הכל, לא כדאי שמטען חבלה
יתפוצץ בבית ויהרוס אותו.

מספר הרה"ח מרדכי מלאכי שליט"א:

לפני ארבעים שנה למדתי בתלמוד תורה 'עץ חיים' שברחוב יפו. בזמנים ההם לא היו בעיות חניה באזור. אף אחד לא חלם אז על הרכבת הקלה ולא דמיין את הנוף של גשר המיתרים. אפילו בעיות של שמירת עיניים כמעט לא היו.

אם סבלנו מהשכנים, זה היה בספירת העומר או בבין המצרים, כשמהבתיים שלהם יכלו לשמוע מוסיקה. כילדים, היינו מתגנבים לא פעם למטבח ומבקשים צנימים משאירות הלחם של אתמול. לא פעם חצינו את הכביש אל המאפיה ממול התלמוד תורה וביקשנו פיתה מאמש.

זה היה המצב. חיינו בהסתפקות גדולה, ולכן תוכלו להבין איזו התרגשות אחזה בנו כאשר ביום שישי אחד הופיע בחיידר אחד החברים ועל ידו שעון יד. היינו כבר בני תשע ולאף אחד מחברי לא היה שעון. אני חושב שגם אם היה חפץ כזה למישהו, לא ידענו לקרוא בו. באותם ימים שעון יד היה יקר מאוד. הוא עלה כמה מאות לירות, משהו כמו אלף שקלים של היום. המחיר שלו נקבע לפי כמות האבנים שבו, ובשעון שחברי מצא היו די הרבה אבנים. הקפנו את בעל המציאה וחקרנו אותו, מאיפה הוא השיג מוצר יקר כזה. הוא סיפר שהוא מצא את השעון בבית הקוקיה – מגרש סמוך לתלמוד התורה. כל האזור נקרא על שם עשיר בשם קוקיה שבנה שם איזו חורבה גדולה. היה שם שדה שהיום בנוי עליו מגדל דירות גבוה, וליד השדה היתה חנות של שען. מאחורי החנות התמקמה לה גבעה קטנה של אשפה, שם הושלכה הפסולת מעבודתו של השען.

אמרתי לעצמי: אם חברי מצא שם שעון, יש בהחלט סיכוי שגם אני אמצא. תכננתי שביום שישי הבא אצא למסע חיפושים באזור, בתקווה שגם מזלי יתמזל. ביום שישי שלאחר מכן, ד' בשבט, יצאתי יחד עם שני חברים נוספים לבית הקוקיה. נברנו קצת באשפה, והנה כעבור זמן לא רב העליתי משהו בחכתי.

הרמתי שקית ומפי נמלטה קריאת הפתעה. בתוך השקית התחבא שעון לא שגרתי, שנראה כמו שעון מעורר צבעוני. ממנו יצאו שני חוטי חשמל מחוברים לבטריה גדולה, מלופפת בדבק חשמל גדול מסביב. מעין מצבר קטן. היה לי חשוב מאד לדעת אם השעון עובד כמו שצריך. המחוגים הראו על השעה שתים עשרה. ניגשתי לאדם שעבר בסמוך ושאלתי אותו מה השעה. הוא אמר לי חמישה לשתים עשרה. אם כך, השעון ממחר. כיון שכל כך שמחתי בו, רציתי לדייק אותו. סובבתי את כפתור המחוגים כדי לכוון אותו לשעה הנכונה, חמש דקות מוקדם יותר. ברגע שסובבתי את המחוגים הם הסתובבו קדימה במקום אחורה, כך שהמחוג נעמד על 12:10. כשניסיתי לשחק עוד קצת עם הכפתור, הוא התנתק ונשאר אצלי ביד. הצטערתי. כבר חשבתי שמצאתי שעון מוצלח, ועכשיו הוא נהרס. לא אמרתי נואש והחלטתי שאתקן את השעון. היה לי חוש טכני וידעתי להשתמש בו בעת הצורך.

אמרו במקום זה דברי התעוררות, ואיך שבנו סוכה בעיצומו של קרב, באספס קצת סכך מהיער והעמידוהו על שלש דפנות כדי לאכול בו כזית כהלכה. השפת אמת התבטא בראותו את המכתבים הללו, שעל זה נאמר 'העדותי בכם היום את השמים ואת הארץ', העדותי מלשון עדי דהיינו תכשיט, שאברכים כאלה מקשטים הם את השמים ואת הארץ.

וכך כתב ב'שפת אמת' (שבת תשובה תרל"ז) על הפסוק 'ואעידה בם את השמים וגו', 'ואעידה' לשון עדי וקישוט, כי בני ישראל עושין קישוטין לשמים וארץ.

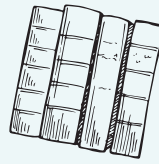
במשך תקופת המלחמה עקבו היהודים בפולין במתיחות אחרי ההתרחשויות בחזית, כאשר בלב רבים היתה התקווה שתגיע סוף סוף מפלה לממשלת רוסיה אשר ממנה סבלה היהדות צרות צרורות במשך יותר ממאה שנים, והיו שמחים עם כל שמועה על כשלונות והפסדים שספג הצבא. אולם, כפי המסופר, השפת אמת נהג לפי הוראת חז"ל (אבות פ"ג מ"ב) הוי מתפלל בשלומה של מלכות, מה גם שחרד לגורלם של אלפי היהודים שנתפסו לצבא המדינה.

בעיצומה של המלחמה התקיימה פעולה צבאית במבצר הימי של רוסיה 'פורט ארתור' שהסתיימה בתבוסה קשה עם קיפוח חייהם של עשרות אלפי חיילים, שם החלה מפלתם הסופי של הרוסים ומשטר הצאר. ישב באותה עת בנו בכורו של הרבי, הרה"ק האמרי אמת' זיע"א, בצוותא עם מקורבו הרה"ח ר' שלמה'לי קאצקער [אביו של המשב"ק ר' בונם לייבל], וכשהגיעה לאזנו השמועה ההיא, תפס את ראשו בשתי ידיו וזעק "אוי ווי!". התפלא בפניו ר' שלמה'לי על הבעת הכאב, בפרט שהאווירה היתה בעד תבוסת הרוסים כנ"ל. אמר האמרי אמת' "דאס מיינט מען אונז" [-הלא זה מכון אלינו]. בשעת מעשה היו דבריו נראים כחידה ללא פשר, אבל כעבור תקופה קצרה והשפת אמת חלה ונשבה ארון הקודש, הבינו חסידים כי ראה בשינוי המתחולל במלכותא דארעא, כסימן על העתידות לגבי הנהגת עם קודש.

לא הספיקו היהודים בפולין לשקוט מצרת המלחמה, והנה קפצה עליהם צרה חדשה. הימים היו בתחילת המהפכה הרוסית, אשר גרמה למהפך בסדרי החיים בערי המדינה, ע"י קבוצות פורעים שסובבו בין הערים והעיירות, וזרעו הרס ואבדון בכל מקום בואם. בנוסף ליהודים הרבים שנקטף פתיל חייהם ע"י הפורעים האכזריים, נשבר להמוני העם מטה לחמם. והצרה גדלה מצד הידיעה שבין המהפכנים היו גם אלו שמתוך העם היהודי, שנמשכו אחרי דמיונות שווא במעלת השיויון ונרתמו למען נצחון המהפכה. היהודים האומללים התדפקו בפתחו של השפת אמת, וגוללו לפניו את מרירותם על מצבם הקשה, ולא מצא השפת אמת מנוח מצערו הגדול על מצבם הקשה של אחינו בני ישראל. ואז בתקופה ההיא חלה את חולייו האחרון.

(ספיר ויהלום פר' נצבים ע"ט - הגה"ח רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

הורי הזעיקו מיד משטרה והחבלן המשטרתי נכנס
זוהר לסלון. הוא גילגל לפחדנים שמתקשרים. ברגע
שראה את השעון וה' בטריה' הוא נעשה רציני. הפנים



נהנה מההצגה. את הכפתור שנשאר אצלי ביד אני שומר עד היום הזה למזכרת מנס ההצלחה.

לקח זמן רב עד שהרחוב נפתח לתנועה וקבלתי אומץ לחזור הביתה. חבלן המשטרה אמר שזה היה מטען חבלה עם חומר נפץ שיכול להפיל את כל 'מרכז כלל'. אני חושב שהם הגזימו, אבל ברור שהמטען יועד לפגוע באזור ההומה ביום שישי. המטען הונח בקרבת מקום לחמש תחנות אוטובוסים שבהן המוני אנשים. החבלן הסביר לי שאני כבר עשיתי את העבודה שהוא אמור לעשות. השעון היה מכוון לשעה שתים עשרה כדי שאז הפצצה תתפוצץ. כאשר הזזתי את המחוגים דחיתי את שעת ההתפוצצות, וכאשר פרקתי את השעון מה'בטריה' נטרלתי סופית את הפצצה.

אבי ביקש שלא יזכירו את שמי בעיתון, וכיוון שאנחנו כהנים קראו לי באחד העיתונים 'כהן'. את הידיעה המרעישת על הילד שנטרל פצצה הם פרסמו תחת הכותרת 'יש לי שעון לבר מצוה - אמר הבן של משפחת כהן'.

אבי סיפר לי שלילה קודם לכן הוא חלם חלום רע, ובאותו יום שישי הוא עשה תענית חלום. בתוך כל המהומה הזאת הוא היה בצום. עתה כבר הבין את דבר החלום וכמה טוב שהוא צם וכל כך הרבה יהודים ניצלו.

בליל שבת הוא הלך אתי להרה"ג ישראל יעקב פישר זצ"ל ושאל מה עלי לעשות. הרב התרגש ואמר: הרי הבן שלך ניצל בעצמו וגם הציל כל כך הרבה יהודים. עליכם לעלות לתורה ולומר ברכת הגומל, גם אתה וגם הילד.

הרי כל הסיפור כולו פלא, שילד יגיע עם שעון לחיידר, שבדיוק אני אתגרה מהשעון ואלך לחפש שעון ביום שישי בצהריים, שאמצא את השעון 5 דקות לפני הפיצוץ ואצליח לנטרל אותו כליל בלי לדעת. ניסים גלויים.

כך עשינו, ברכנו 'הגומל' והודינו לגומל לחייבים טובות שגמלנו כל טוב.

אם אתם שואלים איך הסיפור השפיע עלי כילד, אוכל לומר לכם שעד אז הייתי בישן גדול. ביום ראשון שאחרי הסיפור הדלת נפתחה שוב ושוב כי כולם רצו לראות מיהו הילד שהקב"ה שלח אותו לנטרל את הפצצה. לא יכולתי להישאר עוד בביישנותי, וכמו שאתם רואים אני שמח לפרסם את הסיפור.

(גליון השגחה פרטית פסח תשפ"א)

חברי ואני המשכנו לכיוון הבית. כשהגענו למרכז כלל החלטתי לפרק את השעון מהבטריה. פרקתי את החוטים, השעון נותר אצלי והבטריה אצל החברים.

כשהגענו לביתי ברחוב חפץ חיים ליד בית הכנסת 'זכרון משה' נפרדתי מהחברים. הם נתנו לי בחזרה את הבטריה, וכך עלייתי הביתה נרגש ומאושר והנחתי את הכבודה על השולחן בסלון. עברו 10 דקות, ואמא שלי שתח' נכנסת לסלון ופורצת בזעקה: אתה לא רואה שזאת פצצה?

באותם ימים כל ילד ידע איך פצצה אמורה להיראות, אם כי עד אז לא ראיתי דבר כזה ולא קישרתי בין הדבר שאחזתי לבין פצצה נוראה שיכולה להמיט אסון כבד. כל הטרור באותם ימים התמקד במטעני חבלה שהונחו בתחנות אוטובוסים ובמקומות הומי אדם. בחדשות הרעות היינו שומעים על שעון מחובר למטען חבלה, ועד אותו הרגע לא עלה בדעתי שהמציאה שלי מבית הקוקיה היה בדיוק זה! זמן קצר קודם לכן נהרגו שני יהודים יקרים ה"ד בדרך לשכונת בית וגן. הכאב והאובדן היו טריים, והפחד מפני מטענים כאלו היה ממשי.

הורי הזעיקו מיד משטרה והחבלן המשטרתי נכנס זחוח לסלון. הוא רגיל לפחדנים שמתקשרים. ברגע שראה את השעון וה'בטריה' הוא נעשה רציני. הפנים שלו האפירו והוא נתן צעקה "לעזוב את הבית מיד!"

אבי שיהיה בריא תפס את הבטריה בידיים, יצא בריצה וזרק אותה על המדרכה, כנראה גם את השעון. הרי בסך הכל, לא כדאי שמטען חבלה יתפוצץ בבית ויהרוס אותו. תוך כמה דקות הגיעה קבוצה שלימה של חיילים

ושוטרים, נידות ואמבולנסים. היום, כאשר יש חפץ חשוד מטפלים בו במהירות ועם פחות רושם, אבל אז זה התפתח לארוע גדול מאד. כל השטח ממחנה יהודה עד גאולה נסגר, ורק רכבי הצלה נסעו. זה היה בערב שבת אחרי צהרים.

מאות האנשים שהגיעו לשוק מחנה יהודה לצורך קניות לכבוד שבת התאספו לראות מה קרה. הרגשתי שמפנים אלי מבטים ואומרים שאני הילד שגרם למהומה הגדולה, ולכן תפסתי את הרגלים וברחתי לאן שתישאני הרוח. פחדתי מהמשטרה של הציונים שיחקרו אותי ומי יודע מה יעשו לי, ויותר מהכל פחדתי פחד אמיתי מהעיתונאים שהתחילו לצוץ במקום. הם החזיקו ביד טייפקורדר - מכשיר הקלטה, ועל הכתף נשאו מצלמה בגודל של מיקרוגל.

הקפתי את האזור, התגנבתי לשיטיבלאך של זכרון משה והצצתי מהחלון לכיוון הבית, כדי לראות מתי הוא מתפוצץ מהפצצה... היה שקט ברחוב. שלוש יריות נשמעו. הרובוט המשטרתי ירה לכיוון הבטריה המהוללת, החבלן החזיר את הרובוט למקום וכל הציבור

אבי ביקש שלא יזכירו את שמי בעיתון, וכיוון שאנחנו כהנים קראו לי באחד העיתונים 'כהן'. את הידיעה המרעישת על הילד שנטרל פצצה הם פרסמו תחת הכותרת 'יש לי שעון לבר מצוה - אמר הבן של משפחת כהן'

ליל הסדר בצל הקורונה

סיפורים נפלאים שהתרחשו בליל הסדר שנת תש"פ

ליל הסדר תש"פ.

נדמה כי כבר עברו הרבה שנות אור מאותו ליל הסדר, אבל טרם עברו עליו 12 חדשים שלמים. אותו חג הפסח, שהגוף הקטן כבר יצא מסין הגדולה, והחל להסתובב על פני העולם כולו, עפ"י השליחות שניתנה לו מאת בוראו ומנהיגו. כולם ישבו סגורים בבתיהם, ונתקיים הפסוק 'אתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר', קוה קוינו שנזכה לאור הבוקר, אור הגאולה, בלילה הזה, אבל עדיין לא זכינו, ונחכה לו גם עתה בכל יום שיבוא.





שני סיפורים נפלאים הגיעו לשולחן המערכת, ממה שהתרחשו בלילה הזה ברחבי העולם. המראים על גודל חשיבותם של כלל ישראל בכל המצבים.

סיפור ראשון

מעשה שהיה בארה"ב.

אלמנה ישישה, שמכורח המצב היה עליה לערוך את הסדר' לבד. אחד השכנים התקשר אליה, והציע שיפתח את דלת דירתו. שולחנו יעמוד שם בסמוך להדלת, וכך תוכל לשמוע את כל הסדר' ולהצטרף אליהם ממקומה.

וכך היה. אף היא פתחה את דלת ביתה, ושמעה כל מלה ומלה. הסדר' התנהל כולו לשבעות רצונה, בהתאם למצב השורר בעולם. וכך היה גם בליל הסדר השני, יו"ט שני של גלויות.

מיד במוצאי יום טוב השני, התקשר אליה בנה ושאל אותה: "אמי מורתי! האין עברו עליך ימי החג הראשונים, לילי הסדר'?"

"נפלא", אמרה האם. "הרגשתי ממש כמו בבית. מה שהפליא אותי הוא, שהשכן נוהג ממש כמו אביך..."

אותו הנוסח והנעימה, אותם הניגונים, שהחזירו לי זכרונות ערבים. זה נתן לי הרגשה נפלאה..."

"אמא! הכריז הבן בהתרגשות. "עכשיו התברר התעלומה! וכך היה מעשה. שכן זה, פנה אלי לפני כשבוע, וביקש ממני שאקליט לו את כל ניגוני בית אבא בליל הסדר, כמו כן ביקש שאפרט לו איך נהג אבא בכלל, בשעת עריכת הסדר...". נפלא! עד היכן הדברים מגיעים!

שבוע לפני הפסח היה זה. שבוע של קורונה, מחדרים אימה, מתח של הכנות, הילדים בבית. והוא באחד ומי ישיבנו, ונפשו איותה ויעש. יהודי זה עוסק בשלו – הוא חוזר על הנוסח, הוא משנן את המנהגים המיוחדים, הוא מגן לעצמו את הניגונים של בית השכן. כדי

להרגין לב אלמנה, שתרגיש כמו בבית כשנים קדמוניות. רוצה להכניס שמחת יום טוב בנפש בודדה, לאחוז בדרכי הבורא יתברך שמו, הרופא לשובי לב ומחבש לעצבותם...

"והיא שעמדה לאבותינו ולנו..." הנהגת מופלאה של איש ישראל בעת אשר כזאת – היא שעמדה והיא שתעמוד לנו לגאולתנו ופדות נפשנו... מי כעמך ישראל!!!

סיפור שני

בודאפעסט, תש"פ – ליל התקדש החג.

שקט, דממת מוות ברחובות, כי זאת למודעי, ההונגרים הם מאד נשמעים לבעליהם (ניצולי השואה יעידו על היותם 'צייתנים' למנהיגיהם הפאשיסטיים והנאצים האדורים ימ"ש). וכשהמדינה מבקשת לא להסתובב ברחובות – הרחובות שוממים, עד כי אפילו

הקורונה נראה שמצייתת לחוקים ולא מעזה להסתובב ברחוב... רק קבוצה קטנה של יהודים, מסתובבת באישון ליל השימורים, מחפשת את הבודדים שלא יודעים להתבודד... רופא נכרי, ושמש נכרי המלווה אותו, מתלווים חרש אל בתי העיר לבדוק מה שלום המבוגרים, יהודים מוצלים מאש המלחמה, אלה ששנות הקומוניזם השכיחו מהם את יהדותם, לא הסתפקו במה שסבלו את מוראות השואה.

וכך סיפרו היהודים תושבי המקום: כך הגענו לאחר שצעדנו דרך לא ארוכה, במיוחד אל דירת יהודי קשיש ברחוב דוהאני, וראינו שספון הוא בביתו המלא ריחות... הבית שידע ימים טובים יותר בעבר. מזוהה בפתח הבית היתה לי לסימן שבעה"ב הוא בן ליוצאי מצרים.

לאחר מספר נקישות, אזרנו עוז ופתחנו את הדלת שלא היתה נעולה. לא פלא, גם גב אביון ידלג על הדלות השוררת בכל פינה מפינות הבית, שלא לומר מה הריח עושה לחושיו של לא גב, על אחת כמה לגב...

בחדר הפנימי מוטל היה הזקן במטתו. אור חיזור ממנורת שולחן, עתיק אף יותר מהזקן, האיר את פניו באפילה, כשהמראה בסיכום קצר היה לא משובב נפש במיוחד. הרופא נפנה מיד לבדוק את מצבו של הקשיש, ואנו התפזרנו – אחד נשאר עם הרופא, השני

יחד עם הגוי עשו סיבוב מהיר בבית לראות מה צריך. הפתעה לא נעימה חיכתה לי, כשנלחש לי שהבית נקי מחמץ, אך לדאבון לב, נקי גם מצרכי פסח. די שמחנו שהקשיש לכאורה שומר על פסח... לכן פניתי אליו בשאלה האם הוא דובר אידיש. "בוודאי", השיב מיד. "מה השאלה...!?"

לאחר כמה דיבורים קצרים התברר, שאמנם הוא לא זכה ללמוד בחיידר בתלמוד תורה, גם כותלי ישיבה לא שזפה עינו, אך חזקו עליו דבריו של "הרב מבולגריי"א" – ה"ה הרה"ק רבי מרדכי מבולגריי"א זי"ע, אחיו של הרה"ק

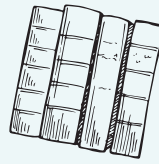
מהר"א מבעלזא זי"ע, בעת שנפרד ממנו בעלותו לרכבת שהוציאה אותו מאונגארן, והוא, נער חסון וחזק היה אז, העלה את חבילתו של הרבי, למסילות הברזל.

לאות תודה והכרת הטוב, ביקש ממנו הרבי שיגש אליו, והוא בשמחה ניגש, בטוח שיקבל סכום כסף, אך להפתעתו, הרבי ביקש ממנו שלושה דברים: שיניח תפילין כל יום, שלא יינשא לנכרית, ושלא יאכל חמץ בפסח.

בבכי עז הוסיף הזקן: "אני מבטיח לכם שקיימתי את הבטחתני! אבל את המצות שהבאתם..." הוא אומר, "אינני מסוגל לאכול, בגלל... השיניים החסרות והשבירות". הלב נשבר, אבל הרוח לא.

בראש חודש ניסן הזמין לי בורא עולם בדרך פלאית וניסית, בהשגחה פרטית ממש, קילו אחד של מצות ציטרין (דקות במיוחד), שהגיעו שלמות ברובן. אחרי הדברים האלה, הבטחתי לגוי סכום נאה שינקה את הבית שיכנס בה אור טוב, והבטחתי

את דרכי הביתה, כולל עליית 120 מדרגות (!), בשביל לאסוף צדוד מצות ציטרין ליהודי קדוש שכזה, עשיתי בשמחה גדולה. הרחובות דוממים ושקטים. קלות היו רגלי, נשאוני בהדרוה אל הקשיש. וכשהבאתי לו את המצות, ישבנו עמו בכללי הזהירות המתבקשת בימים אלה, וחבנו לו 'ליל הסדר' כדת וכדין



לחזור בהקדם.

את דרכי הבית, כולל עליית 120 מדרגות (!), בשביל לאסוף צרור מצות ציטרין ליהודי קדוש שכזה, עשיתי בשמחה גדולה. הרחובות דוממים ושקטים. קלות היו רגלי, נשאוני בחדווה אל הקשיש. וכשהבאתי לו את המצות, ישבנו עמו בכללי הזהירות המתבקשת בימים אלה, והכנו לו 'ליל הסדר' כדת וכדין.

הוא קידש על היין, אכל כזית מצה, וזכה לאחר שנים רבות מאוד, לצאת מעבדות לחירות. הרגשתי את קדושתו וראייתו למרחוק של הרבי מבולגריא זי"ע. אשרי העם שככה לו!

(גל' קנין תורה ויקרא פ"א)

בבוקר היום הרביעי לשהותם באורוות, הובלו הבחורים וגדחסו לתוך שלושה קרונות. רבי טוביה, יחס עם עוד עשרים ואחד בחורים אחרים, נהדפו לאחד הקרונות. לפתע הגיע במרוצה בחור צעיר, החברותא של רבי טוביה לסדר הלימוד בלילה, ובעודו מתייפח בבכי התאמץ להגיע עד אליו והושיט לו מעיל פרווה, ככר לחם ושקיק סוכר. "אני נשבע לך" קרא בקול רועד ושביר "שלא אתההן עד שאוציא אותך חי מערבות סיביר!"

ערב ראש השנה שנת ת"ש. הבחורים בישיבת קמניץ בפולין שמעו שגרמניה פלשה למדינתם. רבים מהם אכן צפו מראש את פלישתו של כוח אויב לפולין וכתוצאה מכך נאלצו להימלט לארץ אחרת. הם ידעו היטב שיהיה אשר יהיה יעד מנוסתם, המטבע הפולני יהיה חסר ערך. לפיכך החליטו לקנות סחורות שאפשר יהיה בבוא היום למכור אותן או לסחור בהן סחר חליפין, כדי שיהיו להם אמצעי קיום בסביבה אליה יגיעו.

הבחירה נפלה על שקי סוכר ומאות זוגות של גרבי חורף, שני פריטים שהיה להם ביקוש רב ברחבי מזרח אירופה. כאשר נרכשו סחורות יקרות ערך אלו, תמיד ידע משהו בישיבה היכן הן מאוחסנות. הכל ידעו שסיכויי הישרדותם בעתיד עשויים להיות תלויים במטמון יקר זה.

בעיצומו של יום הכיפורים התפרצו חיילים גרמניים לבית המדרש ודרשו מן הבחורים את כל מלאי הסחורות שברשותם. הם איימו לחטוף ולרצוח את ראש הישיבה, הגאון רבי ברוך בער ליבוביץ אם מבוקשם זה לא ינתן להם.

הבחורים שיערו שמן הסתם ראה אותם פולני אנטישמי כשהם רוכשים כמויות גדולות של המצרכים והלשין עליהם באוזני השלטונות הגרמנים. לא היתה להם כל ברירה אלא למסור את כל מה שהצליחו לאגור. הם לא היו בטוחים בזהותו של המלשין, יתכן אפילו שהיה זה המוכר ממנו נרכשו הסוכר והגרביים. הוא ידע את הכמות המדויקת שנרכשה ויתכן שהוא היה זה שמסר זאת לנאצים. לא היה דבר שישווה בערכו לחייו היקרים של ראש הישיבה האהוב והתלמידים נאלצו להיפרד בצער מכל מקנת כספם.

רק אחד עשר יום עברו מאז פלישת הגרמנים לפולין, והנה נכבשה הארץ בידי הרוסים. רבי חיים עוזר גרודזנסקי מוילנא אשר

בליטא האין בכל ישיבות פולין להימלט על נפשם ולנסוע מיד לליטא, אפילו בשבת. עכשיו, לנוכח הכיבוש הקומוניסטי הרוסי, אכן עברו ישיבות רבות – כגון ראדין, גרודנה, ברנוביץ ומיר – לליטא וסביבותיה.

כך נמלטו כל בחורי ישיבת קמניץ במוצאי שבת, כולל רבי טוביה גולדשטיין בן ה-21 ועלו לרכבת למסע ארוך בן יום וחצי לעבר פרבר וילנאי קטן בשם לוקשקה. הקור המצמית כבר עטה את אדרתו על ליטא ובחורי ישיבת קמניץ בלוקשקה סבלו ממחסור בעצי הסקה. מכורבלים במעיליהם ישבו הבחורים ולמדו בעיצומו של קור חודר עצמות שהתפשט בכל פינות הבניין בו מצאו מחסה. היה זה במהלך אותם שבועות בלוקשקה שהגאון רבי ראובן גרנזובסקי, חתנו של רבי ברוך בער אשר מסר מפעם לפעם שיעורים לבחורים – נשא בפניהם את השיחה המעוררת שצליליה עדיין מהדהדים באוזניו של רבי טוביה גם כיום, כעבור חמישים שנה.

באותה שיחה נלהבת הוא ציטט מדברי הרמב"ם (בהלכות תלמוד תורה פרק א הלכה ח) המפרטים את חובתו של האדם להמשיך בלימוד תורה אפילו בנסיבות הקשות ביותר. "הרמב"ם כותב", נשא רבי ראובן קולו בהתרגשות, "שכל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כוחו..." רבי ראובן עודד את הבחורים להמשיך ללמוד ולעמוד בנחישות ובהתמדה ללא רתע בניסיון זה שהקדוש ברוך הוא גזר עליהם. "דבריו המרגשים נתנו חיזוק עצום לרבים מאיתנו למשך חודשים רבים לאחר מכן" נזכר רבי טוביה.

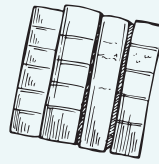
תלמידי ישיבת קמניץ נשארו בלוקשקה רק שבועות ספורים, מחשש פן ישתלטו הרוסים גם על וילנא. הם נסעו צפון-מערבה לקהילה אחרת בליטא, בשם ראסין, שם זכו לתנאים משופרים מעט הודות ליחסם החם והתומך של בעלי הבתים. עם זאת, היה עליהם להירשם אצל השלטונות, כמו כל הפליטים האחרים שהגיעו לראסין על מנת להתגורר אצל משפחות מקומיות.

באותם ימים לא היו פנימיות לתלמידי ישיבות והבחורים מצאו להם מקום מגורים בקרב משפחות העיר. באופן זה נמצאו רישומים מדויקים בהם הופיעו שמותיהם ומקומות מגוריהם של שמונים ושישה מתלמידי ישיבת קמניץ. לעומת זאת, הצליחו למעלה ממאה בחורים להתחמק מחובת הרישום.

לאחר שנה של שקט יחסי אך חסר מנוח, התנפצה לחלוטין השלווה שעל פני השטח. ביום ראשון, בשעת ערב, כשהבחורים היו בעיצומם של לימודים בבית המדרש בראסין, הגיע במרוצה לבית המדרש חבר המפלגה הקומוניסטית בראסין ועמו התראה דחופה, ברית המועצות סיפחה את ליטא ורבים הסיכויים, כך אמר לבחורים המבוהלים, שבקרוב יאסרו את כולם. סטאלין ימ"ש הורה לעצור לחקירה ואולי גם למטרות הגליה את כל אנשי הדת והעסקים בליטא, אשר נחשבו למתנגדי המפלגה הקומוניסטית.

הקומוניסט היהודי גילה שאמו הקשישה דרשה ממנו להזהיר את בחורי הישיבה על העומד להתחולל. יחד עם האזהרה, הדגיש האיש שאין הוא יכול לשאת באחריות לגורלם וכל אשר ידוע לו הוא שהמעצרים מתוכננים לעתיד הקרוב ביותר, ממש בימים הקרובים. משסיים את דבריו אלו, נחפז החייל החוצה והמשיך בדרכו.





חלחלה אחזה בבחורים לשמע הדברים. הם לא ידעו מה לעשות – האם עליהם להסתתר? האם נותרו להם יום או יומיים לעריכת תכניות? האומנם המצב באמת רציני עד כדי כך? איש לא ידע. אולם, עוד באותו לילה, מיד אחרי חצות, הגיעה התשובה המוחצת. אנשי המשטרה החשאית הרוסית (ג.ק.ו.ד.) פשטו בכל השכונה, העירו את התושבים ודרשו שכל אנשי הדת (במקרה זה – בחורי הישיבה) יבואו עמם. רבי טוביה היה בין הבחורים ששמו וכתובתם תועדו על ידי השלטונות. הוא היה באמצע איסוף בגדיו בבית האישה, שנהגה לכבס את בגדיהם של תלמידי הישיבה כאשר נשמעו נקישות עזות על דלת הבית.

תוך דקה כבר הרעים עליו חייל בקולו וציווה עליו לאסוף מהר את חפציו ולהילוות אליו. "אבל הכביסה שלו עוד לא התייבשה?" טענה האישה, "אי אפשר לחכות מעט?". החייל צחק ברשעות והשיב "בסיביר כבר יהיה לך זמן רב לייבש את הכביסה". רבי טוביה רץ להביא את התפילין שלו ואת ספרו היקר, המהדורה החדשה של פירוש הגאון רבי חיים סולובייצ'יק על הרמב"ם. בעוד הוא אורז את חפציו תחת עינו הפקוחה של החייל הרוסי, החרים החייל האכזרי את התפילין ואת הספר והעיר בזדון "במקום שאליו אתה הולך לא יהיה לך פנאי ללמוד, תצטרך לעבוד שם כל הזמן".

באותו לילה נעצרו כל יתר שמונים וחמישה הבחורים שהיו רשומים אצל השלטונות, ובבוקר יום המחרת הובלו כולם למכלאות בקר שם הופרדו ושוכנו באורוות במשך שלושה ימים רצופים. באותם שלושת ימי המהומות

הנוראות ברחבי ליטא נרצח באכזריות בסלובודקה הגאון הצדיק רבי אלחנן וסרמן הי"ד על ידי בריונים ליטאים באמצע השיעור, שמסר בלילה בפני אחד עשר משתתפים. הרב יונה (מינסקר) קרפילוב, אחד ממצוייני הבחורים בישיבת מיר, היה בין הבחורים שנטבחו באותו לילה יחד עם רבי אלחנן.

בבוקר היום הרביעי לשהותם באורוות, הובלו הבחורים ונדחסו לתוך שלושה קרונות. רבי טוביה, יחס עם עוד עשרים ואחד בחורים אחרים, נהדפו לאחד הקרונות. לפתע הגיע במרוצה בחור צעיר, החברותא של רבי טוביה לסדר הלימוד בלילה, ובעודו מתייפח בבכי התאמץ להגיע עד אליו והושיט לו מעיל פרווה, ככר לחם ושקיק סוכר. "אני נשבע לך" קרא בקול רועד ושבור "שלא אתחתן

עד שאוציא אותך חי מערבות סיביר".

הקרונות החלו לנוע. רבי טוביה חשש שלעולם לא יראה עוד את החברותא. סיביר צפנה בחובה מוות לחלשים, לזקנים ולתשושים. הוא היה צעיר, אך כיצד יתמודד עם הכפור? איך יחזיק מעמד בעבודות הכפיה? אילו לא היה נרשם, כך חשב לעצמו... אילו היה לו החופש שיש כעת לחברותא שלו... הבחורים שלא נרשמו יישארו לפי שעה בראסין ויכולתם לברוח למקומות אחרים. אבל מי שנלכד בטלפי הדוב הרוסי בסיביר, אין לו כל סיכוי להימלט.

למרות חששותיו, הצליח רבי טוביה לשרוד במשך חמש וחצי שנותיו בגלות סיביר. חרף הכפור, עבודת הפרך, הרעב, המכות, הצער והיגון בראותו את המוות נגד עיניו שוב ושוב, יחד עם הידיעה

המצמרדת שגם הוא עלול להיות מוצא להורג בכל רגע, חרף כל זאת – הוא הצליח לשרוד. היה זה רצון ה' שהוא יישאר בחיים ויספר את הקורות אותו וכך היה הוא בין קומץ ברי המזל שהצליחו לשוב לביתם.

אחרי המלחמה הוחזר רבי טוביה למולדתו והגיע ללודז' בפולין. שם קיבלו את פניו שליחי ועד ההצלה שחילקו לניצולים מזון ובגדים, שם הגיעה לאוזניו הבשורה המרה שהרוסים, בפקודת סטאלין, תקפו את ליטא והרגו אלפי אנשים. בין הנטבחים היו למעלה ממחצית תלמידי ישיבת קמניץ, כולל החברותא שלו...

או אז חשב רבי טוביה על מאמר המשנה בברכות (נד, א) "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה". אחרי כל קורותיו בראסין ובסיביר הוא רואה את המשנה באור חדש. בדרך כלל מפרשים זאת כך – שלמרות

כל ה"רע" הנופל בחלקו, חייב אדם ללמוד לקבל את הרעה יחד עם הטובה. אולם לגביו, אמר רבי טוביה, כונת הדברים היא – שחייב אדם להודות לה' על ה"רעה" מפני שהאדם, בקוצר הבנתו המוגבלת, עלול לראות משהו כ"רע" בשעה שמנקודת מבט אלוקית אין הוא אלא "טוב"! במבט לאחור ראה רבי טוביה עד כמה שפר עליו מזלו בעובדת היותו רשום אצל השלטונות. אותו רישום, שבעטיו נעצר יחד עם חבריו, היה בעצם הדבר הטוב ביותר עבורו, שהרי בזכותו נותר בחיים וניצל מן ההריגה!!!!

(גליון אור שרה)

**אחרי המלחמה הוחזר
רבי טוביה למולדתו
והגיע ללודז' בפולין. שם
קיבלו את פניו שליחי ועד
ההצלה שחילקו לניצולים
מזון ובגדים, שם הגיעה
לאוזניו הבשורה המרה
שהרוסים, בפקודת
סטאלין, תקפו את ליטא
והרגו אלפי אנשים. בין
הנטבחים היו למעלה
ממחצית תלמידי ישיבת
קמניץ, כולל החברותא
שלו...**





עצות וסגולות:

פה-סח כהלכתו – שמירת הדיבור

להשם, ולא שיך שיהיו פגמים ויקבל הקדוש ברוך הוא שרותם, על דרך 'הקריבהו נא לפתחך הירצך או הישא פניך' (מלאכי א ח), לכן אלה שהם כלי שרת צריכים שמירה ביותר. (אלף בינה מזמור לד, ד"ה נצור לשונך)

פה המשמש לקדושה, לא ישמש לטומאה

והנה העוסק בתורה צריך שישמר פיו מלדבר דברים רעים, ואפלו דברים בטלים, כי אינו מן הראוי שהפה שישתמש בו קדש, ישתמש בו טמאה (ירושלמי ברכות פ"א ה"ב), ועל זה הדבר הזהיר בזהר הקדוש (ח"ב רסג): ודברי המוסר. (פיתוחי חותם פרשת בא, ד"ה ליל שמורים)

כי אם יהיה הפה מלא מרמה, אותה התורה בטלה ומבטלת, כי לסטרא אחרא הולכת. וזהו שאמר במזמור אחר (תהלים נ טז-יז) 'ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך, ואתה שגאת מוסר ותשלך דברי אחרך' [וכו']. והכונה, מאחר שפיך טמאת בדברי רעה ומרמה וכיוצא, מה לך לספר חקי בו מאחר שטמאת אותו, כלי שהוא טמא פסול להקדשה. (פיתוחי חותם שם)

הדיבור פועל בעולמות העליונים

דהדברים שמוציא אדם מפיו עושים פעולות למעלה (זהר ח"ב ק: ח"ג לא), ולפיכך יש חקרא גדולה בלשון הרע, דפוגם בעולמות עליונים למעלה, והוא הדין דברים בטלים. (פיתוחי חותם פרשת ויקהל, ד"ה ויקהל משה)

מהתורה והתפילה מוכח חשיבות הדיבור

והנה, מלמוד התורה ומן התפלה ידוע ידע האדם שהדברים שמוציא מפיו הם בונים עולמות למעלה (תיקו"ז ת' סט קה:), שהרי עליהם העולם עומד. וכשם שהדברים של הקדשה בונים עולמות למעלה, כך בהפך, דברים שאינם מהגנים עושים פגם גדול למעלה (תיקו"ז ת' סט קיז:).

(פיתוחי חותם שם)

סיג לחכמה שתיקה

הפה, דצריך האדם לשמרו שמירה גדולה, כמו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים לד יג-יד) 'מי האיש החפץ חיים אהב ימים לראות טוב, נצר לשונך מרע וגו', הרי ראייה דחיי האדם תלויים בפיו (ע"ז יט: ויק"ר טז ב). וכן אמר שלמה המלך עליו השלום (קהלת ו ז) 'כל עמל האדם לפיהו'. וכל החכמים, ראשונים ואחרונים, מזהירים ומוכיחים על הפה, והתנא אמר (אבות פ"א מ"ז) לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה, ועוד אמר (שם פ"ג מ"ג) סיג לחכמה שתיקה. ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (כד הקמח ערך רשות ז) אם דבור כסף, שתיקה זהב. (פיתוחי חותם פרשת תצוה, ד"ה ועשו את האפוד)

אם אינו שומר הדיבור, כל מעשיו בטלים

דשיחה יתרה עושה פגם באדם, כמו שאמר התנא עליו השלום (אבות פ"ד מ"ז) וכל המדבר דברים מביא חטא. וכן אמר גמי שלמה המלך עליו השלום (משלי כא כג) 'שמר פיו ולשונו שמר מצרות נפשו'. וכן כתוב בתורה (דברים ל יד) 'כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו', דהינו אימתי 'קרוב אליך הדבר מאד' ותוכל 'לעשותו', בזמן שפיך ולבבך מכונים ומזמנים כי אם לתורה ולמצות, ואין אתה מחשב דברים בטלים בלבך ותוציאם בפיך. ובדבר הזה היה נזהר דוד המלך עליו השלום שלא יוציא שיחה יתרה מפיו.

(מעגלי צדק אות מ"ם)

אסור לקטרג על ישראל

אין רשות לשום צדיק לקטרג ולומר חובה על עם בני ישראל, אפלו יהיו רשעים, כי הקדוש ברוך הוא אינו רוצה במי שאומר עליהם קטגוריא וכז' (זו"ח נח לט). כי מאחר שהם בניו של מקום, הפה שיקטרג עליהם, יתפלל לה' ויבקש שיעשו תשובה (ברכות י. תענת כג: זוהר ח"א קה:).

(פיתוחי חותם פרשת קדושים, ד"ה לא תלך רכיל)

תבקש עליהם רחמים שישובו בתשובה

וזהו שאמר (ויקרא יט טז) לא תלך רכיל בעמך, דהינו לא תהיה מלשין ומקטרג בין ישראל להקדוש ברוך הוא, ותאמר כמה רשעים ופושעים הדור הזה, ואדרבה לא תמנע מלהתפלל ומלבקש עליהם שיחזרו למוטב, כי אולי תפלתך עושה פרות ועל ידה ישובו בתשובה. ואם לא תתפלל עליהם ותבקש רחמים שיעשו תשובה, סופך לעגש על כך שאתה רוצה שישארו רשעים.

(פיתוחי חותם שם)

לשון הרע – מביא קטרוג

והגורם הגדול שמכניס הקלפה מיד ולאחר בקדשה הוא בעל לשון הרע (זהר ח"ג מז), ובאותה שעה אומרים חילות הקדשה, מי גרם למצרע זה שייכנס בינינו, ואומרים, פלוני, והכל מקטרגים עליו רחמנא לצלן (ח"ג מו: פה:).

(פיתוחי חותם פרשת נשא, ד"ה צו)

גודל מעלת הדיבור

להורות ולהודיע לבני ישראל שרש הדבור ומקורו, ומהיכן יוצא ובמה קשור, כדי שלא להוציא דבריו לבטלה, וכדי שתהיה התורה והתפלה שיוצא מפיו רצויה, שאם לא יהיה פיו שומר כראוי, אין תורתו ותפלתו מתקבלים.

(מעגלי צדק אות מ"ם)

הדיבור הוא 'כלי שרת', לכן לא יפגמו

לפי שהלשון והשפתים הם כלי שרת שבהם אנו משדחים





פנינים:

הוא לנו:

בביאור השם 'פסח'

(בגדי השרד)

כח התפילה נלמד מקרבן פסח

ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשות הפסח וגו' (במדבר ט ו). מלת ולא גימטריא ויהיו, דהינו ששאלו על טמאים שהיו בזמן הקרבן, וגם שאלו על שעתידים להיות אחר הקרבן מה תהא בתפלתם כיון שהם טמאי מתים, וזהו שגרמו במלת ולא ויהיו כאמור, וכאלו אמר המקרא אשר היו טמאים ויהיו, דהינו על שקדם הקרבן ועל שאחר הקרבן, שמחמת הטמא שהם טמאי מתים לבם נוקפם שלא להקריב קרבן ולא להתפלל, וזהו ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא, שאלו ואלו לבם נוקפם. ופרוש ביום ההוא, על בני הגולה יתפרש, על דרך נתנני שממה כל היום דוה (איכה א יג), יומו של הקדוש ברוך הוא שהוא אלף שנה (ב"ר ח ב, זוהר ח"ב יז):

והנה פסח שאמרנו שהוא פה סח ורומז לתפלה, הנה מלת 'סח' במלוי סמ"ך ח"ת גימטריא היא התפלה עם הכולל. וטענו טענה אלימית ואמרנו למה נגרע לבלתי הקריב קרבן ה' במעמדו, שהרי בקרבן הפסח בעצמו כשהקהל או רבן טמאים נעשה בטמאה ואין הטמאה דוחה אותו, אם כן הוא הדין הכא לענין בני הגולה שכלם טמאי מתים יהיו מתפללים ואין הטמאה דוחה את התפלה: (מחשוף הלבן פרשת בהעלותך)

מכות המצריים בזכות מצוות עתידיות של ישראל

דבר אחר, ביד חזקה שתים ובזרע נטויה שתים וכ' (הגדש"פ). אפשר דבא לרמז המכות שעמדו לישראל שנעשו להם הנסים ובאו המכות על המצריים, והנה הקדוש ברוך הוא ראה המצוות שעתידים לקים ישראל ובשבילם הביא המכות על המצריים: והנה ביד החזקה שתים, בהם הביט הקדוש ברוך הוא [על] לוחות התורה שעתיד לתן מידו לידו של משה, על זה אמר ביד חזקה שתים. מי גרם זה, הלוחות שעתידין לתן מידו של הקדוש ברוך הוא לידו של משה, כנגד זה ביד חזקה שתים: ובזרע נטויה שתים, זה כנגד התפלין שהקדוש ברוך הוא מניח בזרעו (ברכות ו), ועתיד לצוות לישראל להניח בזרעו, לפיכך כנגד זה בזרע נטויה שתים:

ובמרא גדל שתים, זה כנגד תפלין שבראש שהקדוש ברוך הוא מניח בראשו, ועתיד לצוות לישראל להניח בראשו, ובהם נאמר מורא, שנאמר (דברים כח י) ויראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, וכנגד זה ובמרא גדל שתים: ובאותות שתים, זה כנגד אות שבת שהקדוש ברוך הוא מקים ועתיד לתן לישראל לקים, כנגד זה ובאותות שתים: ובמפתים שתים, זה כנגד המופתים שעושה הקדוש ברוך הוא ונותן רשות לגביאים לעשות, כנגד זה ובמפתים שתים: (בגדי השרד, ד"ה ד"א ביד חזקה)

וככה תאכלו אותו וגו' (שמות יב יא). הנה 'בחפז' חסר עם הכולל גימטריא 'פסח', לרמז דשם 'פסח' נקרא על שם שהיה הקדוש ברוך הוא מדלג ופוסח ממקום למקום להרג בכורי מצרים ולהציל בכורי ישראל, ולפי טעם זה צוה הקדוש ברוך הוא לאכל את הפסח בחפזון שהוא דלוג ומהירות, כשם שעשה הקדוש ברוך הוא כך יעשו הם. ולפיכך 'בחפז' גימטריא 'פסח', לומר דסבת החפזון הוא מסבת הפסח, כשם שהיה הקדוש ברוך הוא בדלוג ובמהירות, כך הם יעשו:

(פיתוחי חותם פרשת בא)

יטרה ויזיע במצוות ערב פסח

בראשית (בראשית א א). ראשי תבות 'תקון ברית יעשה רקיקין אך שיזיע', בא לרמז דמתקוני הברית ישתדל בערב פסח לעשות המצוות בעצמו ויטרח עד שיזיע. ובזעה שמזיע לדבר מצוה יכפר לו מה שפגם ושחת זרעו הדומה לזעה, עכשו יתכפר לו מה שמוציא זעה על דבר מצוה, ובאה התשובה מעין המשובה. ובא הרמז על נכון דתקון הברית הוא שיעשה מצוות עד שיזיע: (גנזי המלך, תיקון הברית אות כט)

טעם לאמירת 'פסח מצה ומרור'

פסח מצה ומרור (הגדש"פ). פסח לשון חמלה וחנונה, מצה גימטריא 'הציל', מרור גימטריא 'מות', לרמז מות למצרים וחמלה והצלה לישראל. ומטעם זה גם כן חבים לומר שלשתן להודות להקדוש ברוך הוא שנגף מצרים ואותנו הציל. וזה רמז בפסוק ואמרם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל, הרי הזכרת פסח. בנגפו את מצרים, הרי הזכרת מרור. ואת בתינו הציל, הרי הזכרת מצה שהיא גימטריא 'הציל'. ויקד העם וישתחוו, גם 'ישתחוו' גימטריא פסח מצה ומרור עם הכולל, לרמז שהשתחוו בני ישראל על שלשת המצוות, אלא שצוה להם הקדוש ברוך הוא לעשות ולהזכיר בפיהם שבהם נרמז הכל כמו שכתבנו: (בגדי השרד)

המרור לזכרון טוב על מרידות הטידה בתורה

נמצא מה שאנו אוכלין מרור בלילה הוא לזכרון טוב, שבשביל שמרדו המצרים אותנו ונתאוונו שתהא אותה המרידות לעבודתו יתברך, בשביל זה זכינו למרידות התורה, ומרידות התורה שמחה היא לנו, כדאמר בגמרא (שבת פח). דהוא מינא דחזיה לרבא דתורה מעין בשמעתא עד דהו מלין אצבעתיה בדמא, ואמר ליה עמא פזיזא דאקדמיתו פומא לאודנא אכתי בפחזותיכו קימי, מעקרא הוה לכו למשמע והדר לקבולי. אמר ליה אנן דסיגין בשלמותא כתיב בן (משלי יא ג) 'תמת ישרים תנחם', אינהו כתיב בהו (שם) 'וסלף בגדים ישרים'. הרי דכל הצער שאנו מצטערים על התורה שמחה





פניני אביר יעקב

מחברים לתורתו של המקובל האלקי רבי יעקב אבוחצירא ז"ע

בזכות שלש מצוות שענינם דם נגאלו ממצרים

ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו אתו בהם (שמות יב ז). אפשר לרמז הטעם למה צוה הקדוש ברוך הוא שיתנו הדם בשלשה מקומות, שתי המזוזות והמשקוף, והיה די במקום אחד. ואפשר, דהנה איתא בזהר הקדוש (ח"ב ג:) דשלש מצוות ששמרו ישראל הם שעמדו להם לקצר הקץ ולהפטר מהמצרים, והם: שמירת גדה, ושלא בא שום אחד על שום אשה באסור בין יהודית בין מצרית, ושלא עשו לעברים להמיתם. והנה, שלש מצוות אלה עקרום דם, שהנה הנדה היא דם, והבא על שום אשה באסור סתמא לגבי דידה גדה היא, הרי דם גם כן, והשופך דם הרי דם, הרי שלשה מיני דם שמרו ישראל שלא עברו על שום אחד מהם. והקדוש ברוך הוא ישתבח שמו אל אמונה ואין עול, צדיק בדינו, משיב לאיש כפעלו, וכנגד שלשה מיני דמים אלה ששמרו ישראל צוה להם לתן הדם בשלשה מקומות, להראות למחבלים ולהודיעם שבדין הוא מציל את ישראל, על ששמרו שלשה מיני דמים:

נאמר שלש פעמים 'דם' כנגד שלש מצוות אלו

והנה גם כן לא תמצא בצווי הקדוש ברוך הוא למשה, לא הזכיר לו הדם רק שלש פעמים. וכן גמי כשבא ואמר לישראל, לא הזכיר להם הדם רק שלש פעמים, להורות דבזכות שמירת שלשה מיני דמים זכו ונצולו ונעשו להם כל אותם הנסים. והכל נרמז בפסוקים עצמם, הפסוק הראשון כתוב בו 'ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו אתו בהם', כאן רמז על ששמרו עצמם ולא בא שום אחד על אשת חברו ולא על שום גויה, וזהו שאמר 'על הבתים אשר יאכלו אתו בהם', הבית זו אשה, ודהינו, הם לא נתנו עיניהם כי אם בגשותיהם, וזהו 'על הבתים אשר יאכלו אתו בהם', דהינו נשיהם דוקא, ודבר הכתוב בלשון נקיה, כמו 'כי אם הלחם אשר הוא אוכל' (בראשית לט ו). השני כתוב בו (שמות יב יג) 'והיה הדם לכם לאות כנגד דם גדה, לפי שגדה היא אות בין ימי טמאה לימי טהרה, וכשם ששמרו אות גדה, כך הדם יהיה להם לאות וינצלו. השלישי (שם) 'וראיתי את הדם ופסחתי עלכם', זה כנגד שלא גרמו לשפך דם עברים, לפיכך אמר להם, כשם שחמלתם על העברים ולא גרמתם להם להרג, כך אני 'וראיתי את הדם ופסחתי עלכם ולא יהיה בכם נגף למשחית' (שם). נמצא,

שמירת שלשה מיני דמים אלה הם העקר לגאלת ישראל, ולפיכך נרשם הדם שלש פעמים:

(פיתוחי חותם פרשת בא)

מכת שהין כנגד כיבוד אב ואם

ואלו הן דם, צפרדע וכז (הגדה של פסח). שהין. מכה זו כנגד כבוד אב ואם. והנה מצינו (קידושין ל:) דהקיש הקדוש ברוך הוא כבוד אב ואם לכבודו, דכתיב (משלי ג ט) 'כבוד את ה' מהונך', וכתוב (שמות כ יב) 'כבוד את אבירך ואת אמך'. וזה נרמז במלת שהין, דהנה שהין במלוי ש"ן ח"ת יו"ד נו"ן המלוי גימטריא 'כבוד'. וראשי תבות שהין גופא גימטריא שוה לה עם הכולל, כלומר הכבוד הזה של אב ואם שוה לכבוד ה'. וסופי תבות מלוי שהין האמור הוא גימטריא 'את אבירך ואמך' עם שלש תבות. הרי במלת שהין נרמז בחשבון כבוד אב ואם, ושהוא שוה לכבודו של מקום: והטעם דמלת שהין באה כנגד אב ואם, משום דמי שהוא עז פנים לגבי אביו קרוב לודאי שאינו אביו, ומי שהוא עז פנים הצרעת באה עליו (ערכין טז), כמו שנאמר (דברים ב' כו יט) 'והצרעת זרחה במצחו', דבמצח הוי עזות פנים:

עוד הטעם דהשונה הקדוש ברוך הוא כבוד אב ואם לכבודו. דבזה יתעורר האדם וישא קל וחמר לכבוד ה' יתברך, שהרי אביו ואמו שעל ידם גרם הקדוש ברוך הוא והביא הבן לעולם, צוה להזהר הבן בכבודם, הקדוש ברוך הוא שברא את העולם דרך חסד ונדבה, וברא את האדם והזמין לו פרנסתו, על אחת כמה וכמה שחייב האדם לשירתו ולברך בשמו יומם ולילה. ומי שהוא כופר בטובתו של הקדוש ברוך הוא, אין ראוי לו חיים ולא ישיבה בעולם עם בני אדם, רק ישב ביד כמצרעים:

והנה שהין גימטריא 'אלקים' במלוי יוד"ן שהוא גימטריא ש', וח"ן הנשאר גימטריא חיים, הוא 'אלקים חיים', לפיכך המצריים שרצו לעכב אמה הקדושה שהם מוכנים להצטוות על כבוד אב ואם, שעל ידי זה באים לשא קל וחמר לעבד אלהים חיים והם רוצים להפרידם מלעבד אותו, לכן גם ה' הביא עליהם שהין, דבזה יפחדו איש מעל אחיו.

(בגדי השרד)

- ווארט יומי • סיפור יומי
- הלכה יומית • אור החיים
- הק' יומי • פניני אביר יעקב
- זוהר יומי • פניני הדף
- היומי • זיכרון לצדיק

מחברים

הניחז היומי מבית עוז והדר - אור לישרים



ככה מתחילים את היום!

לחץ כאן להצטרפות

ישרות
לחייל האיש



והגדת לבנך – כיצד? שיעורו של הגה"ח רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א (ערב פסח תשע"ט)

לשמיעת שיעורים נוספים לפסח
חייג לקו קול הלשון: 073-2951871 ולהקיש 2-2-1
או לחץ כאן

מהות ליל הסדר

כאשר נמצאים אנו ימים ספורים לפני חג הפסח, ראוי לנו להתבונן בשגב מעלת הלילה הקדוש העומד בפנינו. הנה נקרא הוא בשם "ליל הסדר", בלילה זה החוק והסדר שליטים, לעומת כל ימות השנה בהם אין הסדר שולט בכיפה, כך מוצאים אנו כי אין מוקדם ומאוחר בתורה, כמו כן במשניות מצינו תיקוני גידסאות רבים, וכלשון המצוי בגמרא "חסורי מחסרה והכי קתני", וכהנה רבות. בלילה זה אנו באים לעשות סדר, ובו אנו אכן שואלים "מה נשתנה", שהתמיהה עולה מאליה, מדוע נשתנה לילה זה שהסדר שליט בו, וכמו שאומר המהר"ל שיש סדר לניסים.

'והגדת לבנך' באופן המוחשי ביותר

והנה הגם שמצות הלילה היא לספר בנסי יציאת מצרים, לימדנו חז"ל שמלבד סיפור הנסים, יש בו נדבך מרכזי נוסף, והוא ההעברת המסורת מאב לבנו, סוד ההמשכיות, הלא הוא מגולם במצות 'והגדת לבנך', וכמו שאמר הכתוב 'למען תספר באזני בן ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה' הרי שאין לספר את הדברים כסיפור ומשל בעלמא, עלינו להמחיש את הדברים ולספרם כמו מתרחשים המה מול עינינו ממש, כמו שסיפר הגאון רבי שלמה ברעוודא, שפעם אחת, בשבוע של פרשת בא, נכנס הוא לחדרו של המשגיח רבי יחזקאל לווינשטיין ומצא אותו יושב ושוחק שחוק עז שלא כדרכו, שאל אותו רבי שלמה, לצחוק מה זה עושה? אמר לו רבי יחזקאל: רש"י אומר על הפסוק 'את אשר התעללתי במצרים' - אשר שחקתי במצרים, והרי כדי להעביר את הדברים ולספר אותם כמות, צריכים אנו להמחיש את זה בעצמנו, ניסיתי להתבונן למשל איך נראית מכת כנים, יושבים עשרה מצריים, ומגרדים ללא הרף בבטנם, בראשם ובידיהם, כעת תחושת גרד עולה בגבם, וכי מה יעשו? כיצד יגרדו? צריכים הם לקרוא לחברם שיגרד בגבם, וכך נעמדים הם בטור, האחד מגרד לרעהו, עד שנוצרים מעגלים מעגלים של מגרדים... כאשר ראיתי בעיני רוחי את המחזה הלזה, נמלאתי שחוק עז.

זמן חינוך ארבעת הבנים

מוצאים אנו כי התנאים הקדושים רבי אליעזר ורבי יהושע

ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון, היו מסובים בבני ברק ומספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו, הגיע זמן קריאת שמע של שחרית. הבה נתבונן בעומק הענין, אומר רבי נחמן מברסלב בליקוטי מוהר"ן, מילת שחרית הינה ר"ת של ארבעת הבנים, חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול, כנגד ארבעה בנים דיברה התורה, ארבעה בנים אותם צריכים אנו לחנך בלילה הזה, וכך אמרו התלמידים לדבותיהם המסובים ומספרים כמצות הלילה: תנאים קדושים, יושבים הנכם ומספרים ביציאת מצרים שהיא אמנם מצות הלילה, אך כל נשכח כי כעת הוא גם זמן קריאת שמע של שחרית, בזמן זה אנו יכולים להכניס בארבעת הבנים מושגים יהודיים כקריאת שמע המסמלת את מסירות הנפש לקיום תורה ומצוות שבה הצטיינו יהודים לאורך כל הדורות, דבר זה שייך הוא לכל אחד מארבעת הבנים באשר הוא, וזו בעצם מצות הלילה.

הנה נאמר בפרשת בא, 'והגדת לבנך לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים', אומר האוה"ח הק': אם אומרים, אם מגידים, את סיפור יציאת מצרים, זוכים לבן. הרי לנו סגולה נפלאה לאלו המצפים לישועה, שעל ידי סיפור יציאת מצרים יזכו לבן.

מעשה ברב אידי שנקרא "בר בי רב דחד יומא"

כדי להבין את הרעיון המונח בסגולה זו, שומה עלינו להעמיק במשמעות הציווי של 'והגדת לבנך'. הנה הגמ' במסכת חגיגה (ה:): מספרת: רב אידי אבוב דרבי יעקב בר אידי היה רגיל שהיה הולך שלשה חדשים בדרך, ויום אחד היה יושב בבי רב, ומבאר רש"י: מהלך שלשה חדשים היה המרחק שמביתו לבית המדרש, והיה נוסע מביתו אחר הפסח ולומד ומגיע לבית המדרש בחודש תמוז, הוכה בתורה יום אחד, ותיכף חזר לביתו לשמח את אשתו בחג הסוכות. הבה נצייר בשכלנו כמה מסירות נפשו של רב אידי, מתגורר היה ככל הנראה באיזה כפר נידח, לא היו אז מטוסים, גם לא רכבות מהירות, ואפילו לא מכוניות. אולי הוא נסע בעגלה, אולי בכרכרה, ואולי בכלל היה רוכב על חמור. הדרך המהירה ביותר להגיע לבית המדרש נמשכה שלושה חודשים, לא היתה לו דרך אחרת, בימינו אנשים

רק יום אחד, וגם אם נניח שהתכוונו לפגוע בו, וכי בן אדם הנמצא במדרגה נעלה כזו חושש למה שיאמרו או יחשבו עליו? האם זה מעניין אותו? וביותר תמוה הדבר, שהרי רב אידי היה חוזר לביתו ונכנס לבית הכנסת הקרוב לביתו לתפילות החג ביום טוב ראשון של סוכות וביום טוב ראשון של פסח, והרי היה מגיע לבית הכנסת בסך הכל יומיים בשנה, כיצד הסתכלו עליו שכניו לספסל? מה הם אמרו? מה עלה בראשם? ודאי הרגרו, איזו מסכנה האשה, כל כך אומללים הילדים, כל השנה נמצאים לבדם גלמודים בלי אבא בבית ובלי פרנסה, מבטים אלו לא הזיזו אותו מדרכו, היה בו חוזק פנימי שעמד מול כל המלעיגים והמצקקים בלשונם, אם כך מה קרה לפתע שדווקא באמירה הזו של חכמי בית המדרש כינוהו "בר בי רב דחד יומא", הוא חש עצמו נפגע? אם לא די בזה, רואים אנו כי רבי יוחנן חושש מחלישות דעתו של רב אידי, עד שהוא קם ונזעק: בבקשה ממך, אל תקפיד עליהם, והוא קם ויוצא ודורש לתלמידים - דעו לכם כי מי שלומד יום אחד בשנה, נחשב הדבר כאילו למד שנה שלמה. למה רבי יוחנן היה כ"כ צריך לפייס אותו? וכי באמת התורה מחשיבה את הלומד תורה יום אחד כאילו הוא למד שנה שלמה?

מסירות נפש לתורה

יתכן שהתשובה טמונה בלשון הגמרא הטורחת ליידע אותו שרב אידי היה אביו של רבי יעקב בר אידי, והנה בדרך כלל איננו מוצאים בגמרא הרבה אמוראים שנקראו על שם בנם, וכאשר אנו מוצאים כזאת, הקדבר מורה שהבן היה כ"כ מיוחד, וכמו אבוב דשמואל הקרוי על שם בנו, לפי שהיה בנו גדול בתורה. אמנם כאן אנו מוצאים כי גדולתו של רב אידי היא בכך שהוא אביו של רבי יעקב בר אידי, וזאת למרות שהוא גדול בפני עצמו. כאן טמונה התשובה לכל התמיהות, מדוע צריכה הגמ' לספר לנו שרב אידי הוא האבא של רבי יעקב בר אידי?

היה פעם מגיד שיעור שהיה רגיל להגיד שיעור דף היומי בבית הכנסת מדי לילה לכמנין משתתפים, אחד מהשומעים היה איש עמל, סוחר, וכל פעם כשהיה מגיע מתיישב בשולחן והמגיד שיעור התחיל לומר את השיעור, תיכף ומיד היו שמורות עיניו נעצמות, כך היה יום אחרי יום, לאחר תקופה שבה נמלך המגיד שיעור בדעתו, קשר עמו שיחה כאשר הוא מציע לו להצטרף לשיעור אחר הנמסר על ידו בשעה 6:00 בבוקר, כך יוכל להיות יותר ערני, להאזין לשיעור ולהבין את הגמרא. השיב היהודי למגיד שיעור, בא ואספר לך, אני שב לביתי אחרי יום עבודה קשה ומתיש, מגישים לי את ארוחת הערב, הילדים מסביבי ואני בקושי יכול להסתכל עליהם. אין לי ישוב הדעת, אני אוכל בזריזות כשאני חצי ישן, ולאחר מכן מברך בשארית כוחותיי, אך דקה אחרי שאני מסיים את הארוחה, אני מתנער ומתמלא במרץ נעורים, כעת הגיע זמן השיעור תורה, יוצא אני

אינם מסוגלים לנסוע אפילו שעתיים, ואף זמני הטיסות הולכים ומתקצרים, אם אדם יאמר שיש לו ארוע חשוב שעליו להשתתף בו, אך בכדי לבוא למקום שיתקיים בו האירוע, עליו לצאת לדרך האורכת כחודש אחד, אין שום ספק שהוא יוותר על התענוג... ואילו רב אידי מתקדם בדרכו צעד אחד צעד במשך שלושה חודשים תמימים, כאשר הוא יוצא מביתו תיכף אחר יום טוב ראשון של פסח, הולך הוא בימי הקיץ כאשר החום הנורא מכביד על הנשימה ומקשה על כל תנועה ותנועה, בתוך ימי הליכתו חוגג הוא בגפו את חג השבועות, כאשר אין לו את צרכי החג המינימליים ביותר, מלבד מעט צנימים ונאדות מים שלקח עמו בצאתו מביתו, כך הוא מתקדם צעד אחד צעד, ומשאת לבו אליה נשואות עיניו היא בית המדרש, וכאשר הוא מגיע לבית המדרש, נראה הוא כאדם צמא ומגלה באר מים, הרי למקום זה נכספה נפשו במשך שלושה חדשים, בהתלהבות עצומה פונה הוא לתלמודו ושוקד על התורה בלא לעצום עין, אך לא זמן רב תארך שהייתו בבית המדרש, יממה אחת בלבד יהיה שם, רוצה הוא להשאר שם עוד ועוד, אך אינו יכול, מוכרח הוא לחזור לביתו לקראת החג, ולמחרת הוא כבר אורז את חפציו ויוצא לדרכו בחזרה. מצטיירת לפנינו דמות של מסירות נפש עילאית, אבל הבה נשים ליבנו למה שמספרת הגמ' בהמשך, מה אירע עם אותו רב אידי: החכמים היושבים בבית המדרש היו מכנים את רב אידי "בר בי רב דחד יומא" - ת"ח הנמצא בבית המדרש ליום אחד. חלשה דעתו של רב אידי שחש עצמו נפגע מכינוי זה, קרא על עצמו: 'שחוק לרעהו אהיה וגו'. אני נעשה מושא לשחוק בפי חבריי. כאשר ראה רבי יוחנן שהיה ראש בית המדרש שחלשה דעתו של רב אידי ומקפיד הוא על הדבר, אמר לו: בבקשה ממך אל תעניש את החכמים על שכינו בשם "בר בי רב דחד יומא". יצא רבי יוחנן לבית המדרש ודרש כך: כתוב בפסוק 'ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון', וכי ביום דורשין אותו ובלילה אין דורשין אותו? אלא לומר לך: כל העוסק בתורה אפילו יום אחד בשנה מעלה עליו הכתוב כאילו עסק כל השנה כולה בתורה.

מדוע חלשה דעתו של רב אידי

הסיפור הזה כל כולו פליאה עצומה. הרי מדובר באדם בעל שיעור קומה, בעל עוצמה רוחנית יוצאת מן הכלל, מסכים הוא לוותר על כל החיים שלו, בעצם בכל השנה הוא נמצא בדרכים, ששה חדשים הוא הולך, שלושה חדשים הלך ושלושה חדשים חזור, כאשר תכלית אחת עומדת מול עיניו: לימוד התורה! רוב ימי חייו הוא רואה רק חול ומדבריות, ואינו נהנה מהעולם הזה כמלא נימא, מגיע הוא לבית המדרש ולומד יום אחד, מה אומרים לו חבריו? "בר בי רב דחד יומא" ויש לו חלישות הדעת. לכאורה לא היתה כוונתם לפגוע בו חלילה, ככל הנראה ציינו את המציאות כפי שהיא, והעובדות הפשוטות הן שהוא אכן מצוי בביהמ"ד

בבן זכר, כדי שיוכל להגיד את זה ג"כ לבנים שלו. כל אדם מעוניין שיהיו בניו מחוברים לעבודת ה', מחוברים ללימוד תורה, אך עלינו לדעת כי אין הדבר תלוי בננו, הדוגמא האישית שאנו מקרינים, היא הקובעת!

רבי יעקב בר אידי ראה וספג בילדותו את מסירות הנפש של ההורים שלו, מביט היה בהשתאות באביו רב אידי היוצא לדרך של שלשה חדשים תמימים בכדי להגות בתורה הקדושה אפילו יום אחד בלבד, רואה היה את אמו הנושאת בגפה בעול הבית וגידול הילדים. מחזות אלו נכנסו בנפשו הרכה. הבין הוא והפנים, התורה היא ערך עליון, אין חשוב ונחשק ממנה, את הכל ראוי להקריב למענה.

כמה נאים כאן דברי האור החיים הק' שאילו היו בני אדם מכירים ומרגישים במתיקות ועריבות התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, "שגעון" כגון זה מצינו במסכת שבת, שם מסופר על רבא שהיה יושב ועוסק בתורה ומבלי משים פוצע את אצבעו עד שזב ממנה דם, זהו "שגעון" טוב ומעולה, כאשר האדם מתנתק לגמרי מהעוה"ז, ושוקע כולו בתורה, מסר זה נספג היטב בקירות בית הוריו של רבי יעקב בר אידי, והוא קלט זאת אל קרביו, ובליבו ידע, כשאגדל, אמסור אף אני את נפשי למען לימוד התורה! אשקיע את כל כוחותי מאווי ומרצי, בכדי להבינה, לפלפל בה, ולדעת אותה בצורה הטובה ביותר!

כעת נבין מדוע חלשה דעת אביו - רב אידי, כאשר כינהו "בר בי רב דחד יומא", הלא משקיע אני את כל חיי ומוסר אני את נפשי בכדי להוות דוגמא טובה וראויה לילדיי, שמא אם ישמע בני שחברי החכמים מכנים אותי בשם "בר בי רב דחד יומא", הוא יבין שהם מזלזלים במסירות הנפש הזו, שמא יחשוב חלילה בשכלו הקט שאינם מעריכים את זה. רבי יוחנן ראש בית המדרש שהבין את הדברים, מיהר תיכף לביהמ"ד ואמר לתלמידיו: כתוב בפסוק 'ואותי יום יום ידרשון', ללמדך, שאפילו היושב ולומד רק יום אחד, חשוב הדבר כאילו למד כל השנה כולה. קם רבי יוחנן ופייס את רב אידי.

והנה הגמ' במסכת ברכות מספרת, שכאשר הזקין רבי יוחנן וקשתה עליו ההליכה, היה הולך ברחוב ונסמך על רבי יעקב בר אידי, בנו של ה"בר בי רב דחד יומא", תוך שהם מהלכים, ראה רבי יוחנן את רבי אלעזר תלמידו הגדול שלמד ממנו רבות, נאנח רבי יוחנן ואמר לרבי יעקב בר אידי התומך בו: הרי רבי אלעזר רואה אותי, מדוע אינו אומר לי שלום? ועוד תמה עליו, מדוע כאשר נכנס הוא נכנס לביהמ"ד ומוסר דברים שאמרתי לו, הוא אינו מזכיר אותם בשמי?

שואלת הגמרא: וכי לכבוד זקוק רבי יוחנן? מדוע הקפיד שיזכיר רבי אלעזר את שמו? ומבארת הגמרא: דוד המלך אמר 'אגודה באהלך עולמים', נשא הוא תפילה לפני ה'; אנא ממך, רוצה אני להישאר גם אחרי ההסתלקות, שיהיו שפתותי דובבות בקבר, כך אמר אף רבי יוחנן: רוצה אני

מהבית בגשם, בקור, בחום, אין זה משנה, כשאני מגיע לכאן אמנם אין עוד מציאות שאני אוכל לשמוע, אני יושב וכורע מעייפות, ואיני מסוגל לשמוע שום דבר, אך את המחזה הנראה לעיני הילדים ובני הבית המביטים בראש משפחתם המוסר את נפשו ללימוד התורה, וחוקקים את המחזה בעצמותיהם, תוך שהם מבינים כי הערך העליון של יהודי בחיים הוא לימוד התורה, זאת איני מוכן להפסיד.

בעבר הזדמן לנו למסור שיעור בבית כנסת מסוים, התיישב שם יהודי מבוגר המתפרנס מעבודתו כקבלן, עוד לפני שפתחנו באמירת השיעור נעצמו שמורות עיניו והוא נרדם, כך שלא היתה אפילו הזדמנות אחת לנסות ולגרום לו לשמוע, אחרי שהסתים השיעור שאלנו אותו, רבי יהודי, הלא כה עייף הנך, לא הצלחת לשמוע אף רעיון אחד, מדוע אם כך טרחת להגיע הנה? אגיד לך כבוד הרב: תמיד אני כך, בא לשיעורים עייף ומותש, אני לא מסוגל לשמוע כלום ואיני מבין שום דבר, אבל הנשמה שלי שומעת.

מעשה היה ברב מאחת הקהילות היהודיות הפזורות ברחבי העולם, היה מנהיג את קהילתו ביד רמה משך שלושים שנה, ומוסר בה שיעורים בהלכה ובאגדה, יום אחד גמלה החלטה בליבו לעלות לארץ הקודש, וכך קם, ארז את חפציו, והודיע לבני הקהילה על כוונתו להעתיק את מקום מגוריו לארץ ישראל, ביום העזיבה באו כל משתתפי השיעורים להיפרד ממנו, ועברו בזה אחר זה ללחוץ את ידו, לפתע בא לפניו יהודי שאת פניו לא הכיר, תמה הרב בפניו: מי כבודו? איני מכירך כאחד ממשתתפי השיעורים. השיב היהודי: כיצד יאמר הרב כך? הלא יושב הייתי לפניכם מידי יום ביומו במושב העשירי בשורה השנייה. אך הרב בשלו: אינך זכור לי, אף פעם לא ראיתך. התברר שאותו יהודי המוסר את נפשו למעל לימוד התורה היה מניח את ראשו בעת השיעור וישן על השלחן, ומחמת כך לא הכיר הרב את פניו. זו היא מסירות נפש לתורה.

רב אידי ובנו רבי יעקב הקרוי על שמו

והנה רב אידי זכה לראות את עולמו בחייו, הוא זכה שיהיה לו בן שנקרא "רב יעקב בר אידי", אחד מהאמוראים הנבחרים, כיצד זכה לזה? על ידי מסירות הנפש העילאית עליה מספרת לנו הגמרא, על ידי הליכה מייגעת במשך ששה חדשים עבור יום אחד של לימוד. איך זוכים לדבר כזה?

מלמד אותנו האוה"ח הק', 'והגדת לבנך' - המצפה לבנים יקיים מצות הגדה בליל הסדר, יסוד גדול טמון כאן, מפורסם בשמו של החפץ חיים, ששאלו אותו פעם ממתי הוא זמן חינוך? מאיזה גיל עלינו להתחיל במלאכת חינוכם והדרכתם במסילה העולה בית ה'? השיב רבינו: חינוך הילדים מתחיל קודם לידתם, וזאת על ידי שהאדם מחנך את עצמו, ובכך יהיה דוגמא חיה לילדיו. ואף אנו נאמר, כאשר אדם מספר לבנותיו את סיפור יציאת מצרים כיאות, וממחיש בפניהם את הנסים הגלויים להם כו בני ישראל, מזכה אותו הקב"ה

תחילה עלינו להבין מדוע נקט הכתוב לשון 'והגדת לבנך' ולא 'ואמרת לבנך', והלא דרשו חז"ל: 'כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, לבית יעקב' אלו הנשים, להם צריך לומר דברים רכים, לשון "אמירה". אך 'לבני ישראל' הגברים אפשר לומר דברים קשים כגידים. הרי ש'והגדת לבנך' משמעותו לספר את יציאת מצרים בצורה קשה, מה טעם הדבר?

עוד שואל האוה"ח, הנה אומר הפסוק 'ביום ההוא', ובהמשך כתוב 'בעבור זה עשה ה' לי, ודרשו חז"ל שמצות הסיפור היא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, והיינו בלילה, ולא ביום, אם כן למה כתוב 'ביום ההוא'?

מוסיף האוה"ח ומקשה, מדוע כתוב בהמשך 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר' שני תמיהות יש כאן, אחת, הלא אמירה והגדה הם שני לשונות הסותרות זו את זו, תחילה אמר הכתוב 'והגדת', ואילו לבסוף נקט 'לאמר' שמשמעותו אמירה רכה. זאת ועוד, לכאור אחר שציוה הכתוב 'והגדת', שוב אין צורך לומר 'לאמר', שכן כבר נצטוינו על הסיפור.

תירוץ האור החיים

והנה בתירוץ ראשון מבאר רבינו את הדברים על פי מה שאמרו חז"ל במסכת פסחים, שבעל ההגדה מתחיל בגנות ואומר, מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, שאלו דברים קשים ובהם נאמר 'והגדת'. ולבסוף מסיים בשבת, שהם אמירות רכות ובאם נאמר 'לאמר', שהם דיבורים המשמחים את הלב ומסעדים אותו. ומה שנאמר 'ביום ההוא' שמצות הסיפור היא בלילה, מבאר רבינו כך: "הודיע במתק לשון צדיק, כי הלילה ההוא יום יקרא, לא לילה, והוא אומרו 'לילה כיום יאיר'. ולא חש שתטעה לומר יום ממש, ממה שגמר אומר 'בעבור זה' שהוא בשעת מצה", אין לחשוש שיטעו לומר כי מצות הסיפור היא ביום ממש, שהרי נאמר 'בעבור זה', ולימדנו חכמינו כי הכוונה לשעה שמצה ומרור מונחים לפניך והיינו בלילה, אם כן מה שאמר 'ביום ההוא' בוודאי כוונתו לגלות את אזנינו שלילה זה הוא בבחינת יום. מוסיף רבינו ומבאר: "ואולי כי סמך 'ביום ההוא' 'והגדת', כי גם נס זה בכלל מצות ההגדה", עלינו לספר לבנינו גם את הדבר הזה, לומר להם, דעו, לילה זה אינו ככל הלילות, עליו נאמר 'לילה כיום יאיר', יום הוא!

מדוע בלילה זה עלינו לדבר בצורה קשה

הבה נתבונן בשאלתו השלישית של רבינו, כיצד יתכן שבתחילת הפסוק כתוב 'והגדת', דהיינו דברים קשים כגידים, ואילו בסופו כתוב 'לאמר', דהיינו אמירה קלה ונעימה. והנה בימינו רבים הם התופסים בידם פלך של 'מענה רך ישיב חמה', מנופפים הם בדגל זה, וצועדים לאורו. חוסכים הם מבניהם את הדיבורים הקשים, ופונים בנעימות לליבותיהם הרכים, זאת על אף ששלמה המלך לימדנו כי 'חושך שבטו שונא בנ'. לילה זה עומד בניגוד גמור לכל המתואר לעיל,

שיגידו מאמרים בשמי, כדי שיהיו שפתי דובבות בקבר. פייס אותו רבי יעקב בר אידי ואמר לו, דע לך כי הסיבה שמחמתה לא אמר לך רבי אלעזר שלום, היא כיון שאין נהוג שישראל הקטן בשלום הגדול ממנו, אין זו דרך כבוד שיבוא התלמיד לרבו וישאל בשלומו. ואילו הסיבה לכך שאינו אומר את השמועות בשמך, היא כי כולם יודעים שהוא תלמידך המובהק, וכל מה שהוא אומר הוא שמע ממך, וכמו שיודעים כולם שרבי מאיר הוא התלמיד של רבי עקיבא, ממילא מתייתר הצורך להזכיר את שמך. נתפייס רבי יוחנן מדבריו של רבי יעקב. לאחר שנחה דעתו, הוא אמר לו: יודע אתה כיצד לפייס.

אם נתבונן נמצא כי פיוס זה הינו מדה כנגד מדה, כנגד אותו פיוס שפייס רבי יוחנן לאביו של רבי יעקב - רב אידי. וכמו שמצאנו בפרשת פנחס, שם מסופר שהקב"ה אמר למשה רבינו: 'עלה אל הר העברים הזה וראה את הארץ אשר נתתי לבני ישראל, וראיתה אותה ונאספת אל עמך גם אתה כאשר נאסף אהרן אחיך'. שואלים המפרשים, מה הכוונה 'כאשר נאסף אהרן אחיך'? ומבאר רש"י, מכאן שנתאוה משה למיתתו של אהרן. ולכאורה צריכים אנו להבין, לאיזו מדה של אהרן התאוה משה?!

אומר ה'חתם סופר' חידוש נפלא: משה רבנו ראה שכאשר אהרן הכהן הלך לעולמו, תיכף ומיד מינו את אלעזר בנו לכהן גדול, וכך ראו כולם את דור ההמשך של אהרן, וחזו בעיניהם שיש שכר למאמציו, וכי בניו הולכים בדרכיו וראויים המה לרשת את תפקידו. אמנם משה רבינו לא זכה לזה, בניו לא המשיכו להנהיג את עם ישראל כמותו, אמר לו ה', מבטיח אני לך כי אף כך המדה שאתה רצית ונתאוות לה, וימשיכו אותך אחריו כפי שראית אצל אהרן אחיך, אמנם לא יהיו אלו בניך ממש, אלא כל אחד ואחד מישראל, שכולם תלמידים.

והנה על זו הדרך פייס רבי יוחנן את רב אידי, באמרו: הסר דאגה מליבך, אל לך לחשוש מלעג חבריך שמא יושפע מכך בנך, דע לך, כי מסירות נפשך ללמוד תורה אפילו יום אחד, חשובה כאילו למדת כל השנה כולה, ותמשך גם כן אצל הבן שלך, וכמו שמצינו אצל אהרן הכהן. אך רבי יעקב בר אידי ניחם את רבי יוחנן ופייסו ביותר מכך, באמרו: שפתותיך יהיו דובברות על ידי התלמידים שלך, ולא רק על ידי בניך, וכמשה רבינו, שהרי רבי אלעזר תלמידך יושב בבית מדרשו ומסדר את ההלכות לפני התלמידים, ויודעים כולם, כי כל דבריו שלך הם!

קושיות האור החיים בפסוק 'והגדת לבנך'

למעשה, דברי האוה"ח הק' בסגולת הבנים על ידי סיפור יציאת מצרים, מבוארים בדבריו אחרי שהוא מעיר את תשומת לבנו לסתירה הקיימת בלשון הפסוק, שכן נאמר שם: 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים', שואל האוה"ח הק':

שכן עיקר סיפור יציאת מצרים כלול בתוך ההגדה של פסח הקרויה בשם 'הגדה' על שם הפסוק 'והגדת לבנך'. הנה נראה בבירור שבבילולה זה הגישה היא לדבר לילדינו בצורה קשה, והתמיהות עולות כמו מאליהן: מדוע? לאיזה דיבור מתכוון הפסוק בזה שהוא אומר לנו 'והגדת לבנך'?

הבה נעמיק עוד, הרי הפסוקים המדברים על סיפור יציאת מצרים לארבעת הבנים, פזורים הם בתורה במקומות שונים, ופסוק זה - 'והגדת לבנך' נאמר כנגד הבן שאינו יודע לשאול, בו מלמד אותנו בעל ההגדה: "את פתח לו", לכאורה עם בן שכזה, שאינו יודע לשאול, עלינו לדבר בשפה נוחה ונעימה, בימין מקרבת, מדוע נאמר בו 'והגדת' דברים קשים כגידין?

מעלת התמיהות

כדי להבין את הדברים, נקדים מעשה שהיה עם מרן הבעש"ט ז"ע, ביום מן הימים הזדמן לכפר רוסי נידח, שם עצר קודם רדת הלילה, דפק בדלת שראה בה מזוזה, וביקש מבעל הבית להתארח אצלו ללינת הלילה, לב יהודי חם היה לאותו אדם, ובשמחה הכניסו לביתו, והציע לו מיטה לנוח מעמל הדרך, עלה הבעש"ט על יצועו, ואף מארחו נטה ללון. בהגיע חצות הלילה התעורר רבינו משנתו והחל את עבודת יומו, הוא קם הדליק נר והתיישב ללמוד, והנה לאחר כמה דקות שומע הוא רחשים בבית, לאחר כמה רגעים הבין כי אף בעל הבית, שמואל שמו, התעורר משנתו, שומע הוא כיצד רוחץ בעל הבית את פניו וידי, ותיכף ממחר וניגש לתיבת עץ, משם מוציא הוא סידור עבה וישן, פותח אותו ומתחיל לקרוא בקול. מתחיל הוא בברכות השחר, ממשיך באמירת הקרבנות, פסוקי דזמרה, ה' מלך, ברוך שאמר, מתפלל את תפילת הלחש, אשרי, ובא לציון, כך קורא הוא את הסידור לפי הסדר, אך ראה זה פלא, כאשר הוא מסיים את אמירת "עלינו לשבח" שאחר תפילת שחרית, אין הוא סוגר את הסידור ופונה לעניניו, ממשיך לומר עוד ועוד, קורא הוא את סדר ברית המילה, סדר ברכת המזון, אומר הוא את תפילת מנחה, תפילת ערבית, וכן הלאה, תפילת שבת, כנוונא, מן אבות, שחרית של שבת, שוכן עד, א-ל אדון, מתפלל הוא אף את תפילות ראש השנה, וממשיך לתפילת יו"כ, אומר הוא אף את סדר הסליחות כולו, ההושענות, פיוט מעוז צור, ממשיך הוא וקורא את כל הקריאות של תענית ציבור, כך קורא הוא במשך כמה שעות רצופות, שבסופם הוא סוגר את הסידור מותש ומלא סיפוק. בעוד שאנשים פשוטים אם היו שומעים את כדברים הללו היו מעלים בת שחוק על פניהם, פניו הקדושות של מרן הבעש"ט היושב ושומע את כל זה, הולכות ומרצינות, נוקפו לבו, כך קורא יהודי מדי יום ביומו כל כך הרבה שמות לבטלה! דבר זה אינו יכול להמשך. קורא הבעש"ט למארחו ושואל אותו: אמור לי רבי יהודי, כך הנך מתפללים מידי יום? כן, משיב בעל הבית. שואל אותו הבעש"ט: יודע הנך מה חומרת העוון של המוציא שם שמים לבטלה? לא לימדו אותך שלכל יום

ושעה ישנה את התפילה המתאימה לו? נאנח בעל הבית ואמר: וכי מה אני יכול לעשות? אומר לכם את האמת, התיימתי בגיל צעיר מאבי עליו השלום, אמי היתה מגדלת אותי במסירות רבה, אך היא לא ידעה כלום ביהדות, ניסו ללמדני מעט כיצד קוראים את אותיות האל"ף ב"ת, וזה מה שאני יודע. אבל אמא שלי נתנה לי את הסידור הזה, ואמרה זה הסידור שאבא התפלל בו, תתפלל בו כל יום, תאחז בו ואל תעזוב אותו לעולם. מדי חצות לילה אני קם ממיטתי בזריזות ומתפלל את כל הסידור מכריכה לכריכה, אמור נא לי רבי, האם כל התפילות שהתפללתי עד עכשיו עבירה הם ולא מצוה? תפילה שמתישו את כוחי במשך שלש שעות מידי יום, עונש אקבל עליה ולא שכר? אמר לו הבעש"ט, אל דאגה יהודי, הבה נסדר יחד את התפילה, בכדי שמהיום והלאה תדע מה עליך לומר והיכן עליך לעצור. הבא נא לי כמה קשים מחצרך, ובעזרתם אלמד אותך את סדר התפילה. באצילות ובעדינות לקח הבעש"ט את הקשים והכניס בין דפי הסידור. קש אחד אחרי תפילת יום חול, קש נוסף אחרי תפילת שבת, עוד אחד אחרי תפילת ראש חודש, כך הראה לו בכל הדפים היכן צריך לעצור והיכן יש להמשיך, עד שהרגיש בעל הבית כי יודע הוא את סדר התפילה על בוריה. לקח היהודי את הסידור הניחו בצד, והבעש"ט הלך לדרכו. כעבור זמן ביקש היהודי להתפלל כפי שלימדו הבעש"ט, נטל את הסידור לידיו, והנה כאש פתח את הסידור החלו הקשים להתעופף ולהתפזר בחדר, נבהל שמואל, מה יהיה עלי? כיצד אוכל להתפלל ללא הקשים? תפס בידיו את הסידור והתחיל לרוץ אחרי האורח, והנה רואה הוא את דמותו מרחוק, התחיל לצעוק בקול: רבינו, רבינו, אנא עצור! זקוק אני לעזרתך. אך הבעש"ט אינו שומע וממשיך ללכת. עומד הוא על שפת נהר שוצף וקוצץ, ועומד הוא לחצות, לוקח הבעש"ט את המטפחת שלו ומניח על הנהר, נעמד הוא על המטפחת ומשייט מהעבר האחד לעברו השני. היהודי מגיע לשפת הנהר ורואה את הבעש"ט כשהוא באמצע חציית הנהר, צועק הוא בקול לא לו: רבינו, רבינו, מה יהיה? כך אתה בורח לי? אני חייב את עזרתך. אך הבעש"ט אינו רואה וממשיך ללכת, ראה אותו יהודי מה שהבעש"ט עשה, לקח אף הוא את הצעיף שלו, הניחו על הנהר, והחל לשייט עד שהגיע למקום שעמד בו הבעש"ט, הבעש"ט עוצר ואומר לו, איך הגעת לכאן? אמר לו היהודי בבכי, הסידור שהרבי סידר לי, הכל התפזר, הקשים התעופפו, אני חייב שהרבי יבוא לסדר לי את זה שוב, שאני אוכל להתפלל, שלא אכשל חלילה בהוצאת שם שמים לבטלה, אמר לו הבעש"ט, אם יכול הנך לעשות מופת כזה, לשים את הצעיף שלך על הנהר ולעבור מעליו, אות הוא כי במדרגה גבוהה הנך, אינך צריך עוד שום דבר, לא בחינם התערבבו הקשים והתעופפו, מן השמים היו מרוצים מתפילתך כמות שהיא, מצפים שם לתפילתך התמימה והפשוטה. זקני חסידי ברסלב היו מספרים את הסיפור הזה, כשהם מוסיפים כי רבי נחמן

הסתיימה סעודת השבת, אותו חכם עלה על יצועו, והנה רואה הוא בחלומו שבאים אליו ומוכיחים אותו על שמנע מאותו יהודי להמשיך ולברך את בניו בתמימות כפי שנהג מקדמת דנא, שכן הקב"ה היה לוקח את המילים הללו - 'אלו ואלו נשרפין בבית הדשן', ועושה מהן צירופים מיוחדים הגורמים נחת רוח למעלה.

עוד מספרים העולם, שפעם אחת עם הארץ אחד נתן את ההגדה שלו לכורך ספרים שיתקן ויחזק אותה למען תעמוד ימים רבים, בדרכו לכורך נטל עמו גם את ספר הסליחות שלו שאף הוא היה זקוק לכריכה, הכורך שלקח את הסליחות וההגדה, כךך את שניהם יחד זה עם זה בחוסר שימת לב, וכך נתנם לאותו יהודי. כאשר התחיל אותו יהודי לומר את סדר המכות בליל הסדר: דם צפרדע כנים, ערוב וכו', הנה הופיע מולו דף מספר הסליחות, והיה ממשיך ואומר: אשמנו, בגדנו, גזלנו וכו'. שאל אותו בנו: יאמר לי אבא, זכורני כי בשנה הקודמת לא אמרנו כ"כ הרבה מכות, מה קרה בשנה זו? אמר לו האב, שנה זו שנה מעוברת היא וממילא יש יותר מכות...

שורש הדברים ועומקם מצוי במקומות עליונים, שכן אמרו חז"ל, שעם הארץ שקורא לאהבה' מלשון 'איבה', עליו הקב"ה אומר 'ודילוגו עלי אהבה', ועוד אמרו, שהטועים בשמות וכגון הקוראים למשה משה ולא־הָרָן אֶהְרָן, עליהם יש לקרוא הכתוב בשינוי לשון: 'ולגלוגו עלי אהבה', כמו שהיה הבעש"ט הק' אומר, שהדבר משול לתינוק המגמגם בדיבור שלו, ואינו מוציא את הדיבור כראוי, אבל האבא נהנה מהגמגום ורוצה לשמוע את זה, כך הקב"ה נהנה מהגלוגו ומהלשון העילגת והמלגלגת.

בלילה זה מתהפכים הדיבורים הקשים לאמירות רכות

כשנתבונן בדבר זה, יכולים אנו לומר פירוש חדש בפסוק 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים', בהרבה מקומות מצינו שרש"י מפרש את האות למ"ד כמו 'על', וכגון 'ואמר פרעה לבני ישראל, מבאר רש"י שהוא דיבר 'על' בני ישראל. וגם כאן שנאמר 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר', יכולים אנו לפרש: והגדת 'על' בנך, כלומר, אם יש לך טענות קשות כגידין 'על' בנך, שמדבר הוא בלשון דילוג ובלשון עילג, נדמה לך שהוא סוטה מן הדרך שהנחת לו, אינך מרוצה מהתנהגותו, הוא אינו יודע לשאול, אזי דע לך, שבלילה זה - 'ביום ההוא', מתהפך הכל להיות בבחינת 'לאמר', לשון אמירה שמסעידה את הלב ומשמחת אותו, האותיות מקבלות צירוף אחר, צירוף של אהבה ושמחה.

בלילה זה אין צריכים התעוררות מצידנו

בסוף הספר 'חסד לאברהם' שחיבר רבי אברהם המלאך בנו של המגיד ממעזריטש, נדפסו ליקוטים מהרבי רבי ברוך ממעזריטש, החידוש האחרון המובא בספר עוסק בפסוק

מברסלב נכדו של הבעש"ט היה אומר: מקנא אני ב'יוסל סידר', יוסל סידר היה יהודי תמים שהיה עומד בכל יום ומתפלל את כל הכתוב בסידור מתחילתו ועד סופו.

בסיפור זה יש עומק נפלא, תמימותו של כפרי זה הביאה אותו לכך שהוא היה יכול להשיג את האור של החגים והמועדים המפרסים על פני השנה כולה, בכל יום ויום, והיה מגיע לכאלו מדרגות עד שהיה יכול לעשות כזה נס.

פעם אחת ישבו רבי מנחם מנדל מרימנוב, בעל האוהב ישראל מאפטא, ורבי נפתלי צבי מרופשיץ, והיו מחייכים ושוחקים יחד, היה שם רבי הערשל משרת, הלא הוא רבי הערש מרימנוב, והוא שאל אותם, לשמחה מה זו עושה? אמרו לו הצדיקים, בשנה זו נגזרה רחמנא ליצלן גזירה על הנשים, והרבה נשים מתו, ובאותה שנה בערב יום כיפור עמד איש כפרי והתפלל מנחה של עיר"כ בהתלהבות ובדביקות, וכשהוא הגיע ל'ברך עלינו', הוא אמר 'וברך נשותינו' במקום 'וברך שנותינו', וכן בחתימת הברכה, סיים 'מברך הנשים' במקום 'מברך השנים', ונעשה צחוק גדול בפמליא של מעלה והגזירה בוטלה, ומשום כך חייכנו. כמעשה זה מצינו גם אצל מרן הבעש"ט ז"ע, שהיתה שנה אחת של עצירת גשמים, ואמר הבעש"ט שהיה יהודי שאמר קריאת שמע בכוונה גדולה, וכשהגיע ל'ועצר את השמים ולא יהיה מטר' הוא כיון בזה בכל כוחו, עד שהגזירה התבטלה מחמתו, הלכו ושאלו את אותו יהודי, אמר לנו, מה כיוונת ב'ועצר את השמים'? השיב להם, פירוש הפסוק הוא כך: 'ועצר את השמים' היינו כמו הלשון שמצאנו במשנה: 'עצירת הזיתים', והוא מלשון סחיטה, אם כן, כיוונתי כך, 'ועצר את השמים', אנא ממך בורא עולמים, עצור את השמים וסחוט אותם עד שיצא מהם כל המטר הטמון בהם וירד להרוות את הארץ.

סיפור דומה סיפר בעל הבן איש חי: מעשה היה ביהודי עם הארץ שלא ידע כלום, בור גמור היה, אך זאת היתה לו, שנתברך בעושר עצום ובעשרה בנים זכרים, וכל פעם בליל שבת כשהיה מגיע הביתה, היו הילדים נעמדים והוא היה מברך אותם. יהודי זה לא ידע כמובן כיצד מברכים ומה אומרים, אך זאת ידע, כשהוא היה מגיע לבית הכנסת היה נגיש חזן מיוחד שהיה אומר את פרשת הקרבנות מידי בוקר הדברים האלה בקול רם ובנעימה מיוחדת, חשב אותו יהודי לעצמו, אם אומרים את הפרשה הזו בכזו נעימה, בוודאי מדובר כאן בברכה עצומה ומיוחדת שכוחה רב, ברכה כזו ראויה היא שאברך בה את בניי, וכך היו נעמדים לפניו עשרה בנים בכל ליל שבת, והוא פוצח בנעימה, מניח ידיו אצל ראשם ומנגן 'אלו ואלו נשרפין בבית הדשן', כך נמשך הדבר לאורך שנים. באחד מלילות השבת הזדמן חכם אחד לביתו של אותו יהודי, ושמע כיצד הוא מברך את בניו, וקורא על כל אחד ואחד 'אלו ואלו נשרפין בבית הדשן', קרא לו החכם ואמר לו, שמא השתבשה עליך דעתך עד שהנך מקלל את ילדיך? יודע הנך מה משמעות דבריך? נבהל בעל הבית ונחרד, כיצד יוכל לתקן מה שקלקל.

קרא למחותן שלו, ואמר לו, הבה נודיע לכל הציבור שקבלת הקהל תיערך רק אחרי החופה, כך לכל הפחות אספיק להשתתף בחופה קודם שיגלו אותנו נציגי הממשלה. תיכף אתחילו את החופה, כאשר מיד לאחריה הצליח רבי מרדכי דוב להיכנס לעגלה שאיתה הגיע ולברוח מהמקום במהירות, העגלון ממושמע לדברי הרבי, האיץ בסוסים עוד ועוד, וכך יצאו מעיר, כאשר הם מתרחקים עוד ועוד ונכנסים ליער בדרכם לעיר מגוריו, לפתע עצר העגלון את העגלה ופנה לצדיק ואומר לו בקול מפחיד: שמע היטב, ראיתי את הכבוד הגדול שנתנו לך בהיותנו בחופה, אני מבין שאתה רבי גדול ובכוחך לעשות מופתים ולפעול ישועות, ובכן, רבי אני רוצה לגלות לך סוד כמס, דע לך, שהעגלונות אינה משלח ידי היחיד, עיקר פרנסתי היא מגולנות, אני שודד דרכים מיומן, ולולא מה שאומר לך תיכף, הייתי שודד אותך מזמן, אבל אני רוצה לתת לך הצעה משתלמת במיוחד אותה אני מציע לאף אדם אחר: היות שאתה רבי גדול וקדוש הפועל ישועות, מבקש אני כך: בך אותי שאצליח בעסקי הגולנות שלי, עד שאתעשר בעושר רב, או שאהרוג אותך ואשדוד את כספיך. דע לך כי לרוב איני נותן לקרבנותי לבחור בין שתי אפשרויות, מציע אני בפניהם דרך אחת, והיא המוות, נצל את הזדמנות הפז שנקרתה לפניך להנצל מחרב! הרבי יושב ומביט בעגלון, ואינו מאבד את שלוות רוחו, פותח הוא את פיו ואמר לו: הבה אספר לך סיפור, אני נכד של רבי זושא מאניפולי, וראה דבר פלא, גם לו היה סיפור כזה, כמוני ממש. שפעם אחת היה מהלך במקום שמם, ולפתע התנפלה עליו כנופיה של גולנים, מכיון שהכירו בו וידעו שהוא אדם קדוש וברכותיו מתקיימות, אמרו לו חברי הכנופיה: בך אותנו שנצליח במלאכת הגניבה והגזלה. נענה הרבי ואמר להם: בקרוב מאד אתם תלכו בדרככם ותפגשו פריץ זקן וחולה שנוסע לבדו על מרכבה כשהוא מוביל איתו ארגז המכיל אוצרות עתק, ביניהם יהלומים, זהב, ומטבעות, כל רכושו יהיה באוצר ההוא, כפרי בשל הוא יפול לידיכם, לא תצטרכו אפילו להרוג אותו, מעצמו הוא ימות מול עיניכם, ורכושו הרב יפול בידכם. כעת הקשיבו למה שאומר, אם אתם מסתפקים בשלל הזה, עוזבים את מקצוע הגזילה, חוזרים בתשובה, ונעשים אנשים הגונים, מה טוב ומה נעים. אבל, המשיך הרבי והרים את קולו, אם תמשיכו בדרככם הנלוזה, או מי מכם שימשיך בה לבדו, לא יארך זמן רב עד שהממשלה תתפוס אתכם ויוציאו אתכם להורג בתלייה, אם לא די בכך, דעו לכם, כי השיירה שתוביל אתכם לעמוד התלייה תעבור מתחת חלונות ביתי. כך מספר הרבי רבי מרדכי דוב לאותו גזלן, וממשיך ואומר: ואכן כך היה, כפי שאמר להם רבי זושא. שאחר זמן מועט מצאו בדרך פריץ זקן ובזזו את כל ממנו, כאשר חלק מחברי הכנופיה אכן עזבו את דרכם ושובו בתשובה, אך חלקם המשיכו במלאכה מבוזה זו, וכפי שאמר הרבי, לאחר תקופה הובילו את אותה קבוצה לעמוד התלייה ועברו תחת חלונות ביתו. סיים רבי

זעבר ה' לנגוף את מצרים, וראה את הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשוחת לבוא אל בתיכם לנגוף. אמר הרבי רבי ברוך ממעזיבו, לרוב אומר הקב"ה ליהודים, רוצים אתם לחזור בתשובה? פתחו לי פתח כפתחו של מחט, הראו נא לי איזו התעוררות מצדכם, ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם. אך בפסח אין הדבר כן, שהרי נאמר בו 'ופסח ה' על הפתח', ה' פוסח ומוותר אפילו על הפתח הקטן הזה, וכיביכול אומר לבניו אהוביו, איני צריך מכם אפילו פתח כגודל המחט, גם מי שאינו יודע לשאול, 'את פתח לו', איננו מבקשים ממנו לפתוח אפילו כדי סדק. אפילו ילדים קטנים ממש שואלים בלילה זה "מה נשתנה?". שכן בלילה הזה איננו צריכים דבר מלבד להסכים ולרצות לקבל את אורות הלילה, מאותו הרגע שנהיה מוכנים לשאוף לתוכנו את אורות החג, נקבל מיד בחינה של גאולה שלמה, כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות.

בחינת 'והגדת לבנך' בבן הרשע

אמנם יש אופן נוסף של 'והגדת לבנך', והוא שייך לבן הרשע. ומתחילה נקדים סיפור קצר: הממשלה הרוסית בימים ההם כידוע היתה רודפת ועיונת את היהדות בכלל, ואת החסידים ורבותיהם בפרט, והנה באותם שנים התרחש המאורע הבא עם האדמו"רים לבית טשרנוביל, שכידוע שם משפחתם היה טווערסקי, והיות שהרוסים חיפשו איך להציק לצדיקים לבית טשרנוביל, בכדי למנוע מהם להפיץ את אור התורה והחסידות, הוציאה הממשלה הרוסית צווי ריתוק כנגדם, משמעות צו זה הינה שהם לא יוכלו לצאת ממקומם, וכך כל מי שעונה לשם טווערסקי חל עליו איסור מוחלט לצאת מהמקום שהוא גר בו. לרוב היתה הגזירה נסבלת איך שהוא, שכן דרכם של החסידים להקביל פני רבותיהם, והיו באים למקום מושבם ושומעים מהם דברי תורה וחסידות, אמנם מעת לעת, כאשר היה מתעורר צורך דחוף לנסוע מהעיר, גרמה גזירה זו סבל רב, וכזאת היה עם הרה"ק רבי מרדכי דב מהורונסטייפל שהיה מצדיקי בית טשרנוביל, ואירס את בנו עם בת רבי שלמה זלמינא מראשקוב, כאשר מקום החתונה נקבע בעיר הומיל, מחמת אותו גזירה לא יכול היה רבי מרדכי דב לנסוע לחתונת בנו מחמת שעונה הוא לשם טווערסקי, אך הרבי החליט שחייב ההוא להשתתף בחתונה ויהי מה. חשב וחשב מה יעשה ולא יתפס על ידי השלטונות, לאחר הרהור החליט שיפשוט את בגדי האדמו"רות ויתלבש כיהודי פשוט, ואכן כך עשה, היה נוסע בדרכו עד שהגיע ביום החופה לעיר הומיל, מתקרב למקום שבו הקימו את החופה, והנה חשכו עיניו: המוני חסידים מצטופפים ליד מקום החופה, מכירים אותו היטב ורואים הם שהנה הרבי בעצמו הגיע לחופה, הוא ניגש להוביל את בנו לחופה, וכל ההמונים הנאספים שם מצטופפים סביבו כדי לקבל את ברכתו, ובלבו דאגה רבה, הלא ברגע אחד הממשלה הרוסית תדע שאני שווה כאן שלא כחוק ויבואו לאסרני, בליט ביריה

מחט בשביל שתוכל להינצל מכל חטא ומכל צרה, ולזכות לישועה האמיתית והשלמה.
הרי לפנינו שלשה מהלכים לבאר את הפסוק 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר'.

חינוך הילדים ברכות או בנקשות?

לסיום נסיף עוד יסוד מרכזי בחינוך הבנים העומד בבמרכז של לילה זה, אותו ניתן ללמוד מדבריו של האור החיים הק' בפרשת האזינו.

בימינו כמעט אין בנמצא הורה שאינו מתחבט בשאלה איך עליו לנהוג בחינוך הילדים, מחד אנו שומעים ללא הרף כמה שאסור להכות את הילדים, לא להעליב אותם, וללכת איתם בכפפות של משי, ולמעשה זו הגישה החינוכית שמוכיחה את עצמה, מאידך שלמה המלך אמר 'חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שחרו מוסר', וחז"ל ביארו בזה, שאצל אברהם אבינו מצינו שהוא לא חנך את ישמעאל, ולא רדה בו, ולא ייסר אותו, ולכן הוא יצא לתרבות רעה. בעוד שביצחק אבינו הוא כן גער, ולכן הוא הלך בדרך המלך. עוד מבארים חז"ל מה פירוש הלשון 'חושך שבטו שונא בנו?' וכי יש לך אדם שהוא שונא את בנו? אלא כשהוא אינו מוכיחו על דברי חכמה ועל דברי דרך ארץ אזי נחשב הדבר כמו שהוא שונא אותו. וכך אמרו גם על הקב"ה: 'ואוהבו שחרו מוסר', שעל ידי שהקב"ה אוהב את ישראל הוא מרבה להם יסורים של אהבה. אם כן, מה היא באמת הדרך? להוכיח או לא? להעיד או להמנע? להחמיא ולמצוא רק את הנקודות הטובות או להניח את האצבע גם על מקומות פחות נחמדים?

והנה מצאנו באוה"ח הק' דבר נפלא מאד, וממנו נדע מה היא הדרך הראויה. וכך מבאר רבינו עה"פ 'האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי', לכאורה יש לתמוה על שינוי הלשון, שבתחילה אמר הכתוב 'האזינו השמים ואדברה' ומשמע שמלבד האזנת השמים, ישנו דבר חלוק והוא: 'אדברה'. אך בסוף הפסוק נאמר 'ותשמע הארץ אמרי פי', ומשמע שהארץ תשמע את מה שייאמר על ידי ה', והם דבר אחד. עוד יש לתמוה, מדוע בתחילה כשמדבר אל השמים נקט לשון 'ואדברה' שמשמעותו דיבורים קשים כגידין, ולבסוף כשמדבר בארץ, נקט לשון 'אמרי פי', שהוא אמירה רכה? עוד מביא שם רבינו את דברי חז"ל שתמחו על מה שמצינו בישעיהו הנביא שאמר את הדברים בצורה הפוכה: 'שמעו שמים והאזינו ארץ', הרי לשון שמיעה אצל שמים ולשון האזנה אצל ארץ.

נתבאר שם כמה פירושים, ובאחד מהם אומר רבינו, "עוד נתכוון שדיבר עם שני הרכבות שמהם בני האדם", כוונת הפסוק היא כך: משה רבנו אומר 'האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי', כנגד שני חלקים שיש בכל אחד ואחד, והם החומר דהיינו הגוף, והצורה דהיינו הנשמה, שנאמר בפסוק 'יקרא אל השמים מעל ואל הארץ מתחת', ודרשו חז"ל, 'יקרא אל השמים מעל' זו הנשמה. 'ואל הארץ מתחת' זה הגוף, הנחשב כארץ. אם כן מבאר רבינו כך,

מרדכי דוב את סיפורו כשהעגלון עומד מולו בפה פעור, ואז הרים הרבי את קולו וצעק: אמנם אין לי כעת פריץ חולה לתת לך, אבל מבטיחך אני נאמנה, כי אם תחזור כעת בתשובה ותפסיק עם מעשיך הרעים, יהיה לך טוב. אך אם לא, דע לך, שאני מבטיח לך סוף שחור משחור, לא יארך הזמן עד שתתפס על ידי השלטונות וסופך יהיה רע ומר בדיוק כאותה כנופיה. כעת אמר רב = מרדכי דוב: יכול אתה לעשות בי כרצונך, אבל זכור היטב שהזהרתי אותך! פחד איום נפל על העגלון, תיכף ומיד עלה לעגלתו דירבן את הסוסים והמשיך בנסיעה והביא את הצדיק למקומו.

הבה נתבונן במעשה המתואר, רואים אנו כיצד פושעים שכאלו שעקרו כל זיק יהדות מליבם ניגשים לקבל את ברכת הצדיק כאחרון החסידים, והרי דבר זה עומד בסתירה מוחלטת לכל מהותם, שהלא כל כוחו של הצדיק לברך ולהשפיע לאחרים הוא על ידי לימוד התורה וקיום המצוות, והם באים ומבקשים ממנו שיברך אותם שיצליחו במעשיהם המנוגדים בתכלית לדרך התור והמצוות?

הרב החיד"א מביא סיפור שהתרחש בזמנו של רבי חיים ויטאל, שהיה אדם ששבר את רגלו בליל הסדר, באו ושאלו את רבי חיים ויטאל כיצד יתכן דבר כזה? הרי הפסוק אומר שליל הסדר הוא 'ליל שימורים', בו שמורים בני ישראל מכל רע, ובדיוק בלילה זה איתרע מזלו לשבור את רגלו? גילה להם רבי חיים ויטאל את סוד הלילה, ואמר להם, דעו לכם כי שמירת הלילה הזה היא דווקא למי שנוהר שלא לעבור עבירות, אך יהודי זה עבר בו עבירה ועל כן נענש.

והנה הרשע אינו יכול להבין בשכלו דבר זה, טוען הוא: 'מה העבודה הזאת לכם? מה התועלת של ליל הסדר אם ההבטחה של 'ליל שימורים' אינה מועילה ואנשים יכולים להיפצע ולהינזק? לרשע זה אנו אומרים, דע לך כי שמירת הלילה הזה חלה רק על מי שמתנהג כראוי, אך החוטא ינזק, וכמו שאמר ה' לקין 'הלא תיטיב שאת, ואם לא תיטיב לפתח חטאת רובץ', הרי מונחות לפניך שתי דרכים, האחת תביא לך ברכה, ורעותה תביא לך קללה, ובחרת בחיים! כך אמר הצדיק לשודדים שבאו לפניו לבקש את ברכתו: אם תחזרו בתשובה ותיטיבו את דרככם, יהיה לכם כל טוב, אך אם תמשיכו במעשיכם, רע ומר יהיה סופכם. אותו הדבר אומר הפסוק 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר', בנך הרשע אומר לך 'מה העבודה הזאת לכם?' 'לכם' ולא לו, 'ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר'. מה תענה לבן כזה? דברים חדים מאד, "ואף אתה הקהה את שיניו ואמור לו: 'בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים'. 'לי' ולא לו. אילו היה שם לא היה נגאל", עלינו לדבר עמו להגיד בשתי שפות, מחד 'והגדת' דברים קשים, אמור לבן הרשע, תדע לך, אם אתה לא תחזור ברך, סופך יהיה רע ומר, והבטחת 'ליל שימורים' לא תחול עליך. אך יש גם בחינת 'לאמר', הלילה הזה ביכולתך לבוא לידי אמירה שמשמחת את הלב, בלילה זה הכל פתוח, אינך צריך אפילו את הפתח כחודו של

לפי המבואר לעיל נבין כי ככל שהאדם מזוכך יותר ונשמתו גוברת על גופו, מסוגל הוא לשמוע מוסר, ולהיפך, ככל

לשונות שאלה

דרכי צאת

מסערים אולי יביטו באור
הדורות בודדים ויבאנו ביום
ההוא... מלכותו יתעלה

דגל

השקט והנחת הדורות החדש
שבו יבנה מלכותו עם כל
העם... מלכותו יתעלה

דגל

במקום זאת תבנה מלכותו
החדשה לא תהיה כאלוהים
עו יבאנו אליו ביום... מלכותו יתעלה

דגל

מלכותו יתעלה
החדשה לא תהיה כאלוהים
עו יבאנו אליו ביום... מלכותו יתעלה



אוצר חסידי - סדר

אוצר חסידי החסידות - סדר

האוצר החדש המעט את כל חסידי
החסידות והחסידות... מלכותו יתעלה

מלכותו יתעלה
החדשה לא תהיה כאלוהים
עו יבאנו אליו ביום... מלכותו יתעלה

הבאתי

השקט והנחת הדורות החדש
שבו יבנה מלכותו עם כל
העם... מלכותו יתעלה



מרכז המעט

1800-22-55-66

השקט והנחת הדורות החדש
שבו יבנה מלכותו עם כל
העם... מלכותו יתעלה



השקט והנחת הדורות החדש
שבו יבנה מלכותו עם כל
העם... מלכותו יתעלה



הדרך עלך מסכת פסחים

נושאים הקשורים לחג הפסח ממה שלמדנו במסכת פסחים – שסיימנו בשבוע זה

בדיקת חמץ

אלא הטעים רבי הירש והסביר: כבר אמרו חז"ל 'פתחו לי פתח כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם'. שליחות האדם היא לפתוח את אותו פתח המחט ועד כאן זכותו כשליח מצוה. חושש איפוא רב אשי 'שמה תאבד לו מחט' – אותו מחט שעליו לנקוב עימו ולפתוח את הפתח, ויוצא ששוב הוא אינו שליח מצוה. זהו פניו של מרן השפת אמת בשמעו את פירושו החסידי של אותו זקן ישיש, משרידי החבריא בקאצק, והנהן לו בראשו. ע"פ ספר 'בית קוצק' (לר"ל לוי, ישי"כ לידידנו הג"ר ישראל דנדרוביץ שליט"א)

מונח הפתיתים שמצניעים לבדיקת חמץ

בגמ': הניח ט' ומצא י' פלוגתא דר' ורבנן. (פסחים י, א).

מנהג רוב תפוצות ישראל להצניע פתיתי חמץ קודם בדיקת חמץ, ולעיל (ז, א) נתבאר טעם המנהג, ודעות הפוסקים אם יש צורך בדבר. ולהלן יבוארו המנהגים במנין הפתיתים, על פי סוגייתנו.

בחיפושיו רק לשם מצוה אלא גם לצורך המחט, שוב אין לו את ההגנה של שליח מצוה ויכול הוא להינזק.

המשיך רבי הירש ושאל: מעולם לא הבנתי את דברי הגמרא, אילו היו אומרים שהחשש הוא שמה תאבד לו יהלום והוא יבוא לחפש אחרי היהלום, שפיר; אם החשש היה שמה הוא יחפש אחרי סכום כסף גדול שנאבד לו, נחמא, אבל מחט עלובה? האם יש הגיון שהאדם יעזוב את המצוה ויפנה לחפש אחר המחט בת הפרוטה? הרי מצוה חביבה זו של בדיקת חמץ, מתקיימת רק פעם אחת בשנה אחרי הכנות עצומות והתעוררות רבה, וכי מסתבר שהאדם ילך וינטוש את המצוה בשביל מחט שנאבדה לו?

ובעצם – הוסיף רבי הירש – מה בכלל הפירוש 'שליח מצוה'? ראובן שולח את שמעון, הרי שמעון נקרא שליחו וכל דיני וחיובי השליחות חלים על שמעון, אבל 'שליח מצוה' מה טיבו? הלא הקב"ה מלוא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מינה, ואם כן מה הפירוש 'שולוח דרחמנא'? הלא אין ביכולתו של אדם אפילו להניע באצבעו הקטנה, אילולי הקב"ה עוזרו?

המחט שעליו לנקוב עימו ולפתוח את הפתח

בגמ': הבודק את החמץ בערב פסח 'אין מחייבין אותו להכניס ידו לחורין ולסדקין לבדוק' – מפני הסכנה... מפני סכנת עקרב. 'והא אמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אינן ניזוקין!' אמר רב אשי: שמה תאבד לו מחט ואתי לעיוני בתרה. (פסחים ח, א).

בערוב ימיו של הרה"ק רבי צבי הירש מפרעצובה, מהאריזות שבחבורת קאצק וגור, שזכה עוד להסתופף בצילא דמהימנותא של הרה"ק החוזה מלובלין והאריך ימים עד לימי מלכותו של מרן השפת אמת, עלתה בידו לבוא לנסיעה לחצר הקודש שבעיירת גור, לחסות בצל קודשו של הרבי וליהנות מזיו אורו ותורתו.

בליל שבת פנה אליו מרן השפת אמת וביקשו כי ירד לפניו התיבה לכבד את ה' מגורו, שכן שליח ציבור היה עוד מגעוריו. השיבו רבי הירש בהכנעה, כי לצערו תקפה אותו חולשה יתירה וחושש הוא לעשות זאת. נענה הרבי ואמר לו: שליח ציבור הלא הוא שליח מצוה, וקיימא לן ששליחי מצוה אינם ניזוקים...

נשאר רבי הירש עומד במקומו כאילו יש לו מה להגיד, ולבקשת הרבי אמר את אשר היה בליבו: תמיד לא הבנתי את דברי הגמרא במסכת פסחים: הבודק את החמץ בערב פסח 'אין מחייבין אותו להכניס ידו לחורין ולסדקין לבדוק' – מפני הסכנה... מפני סכנת עקרב.

שואלת הגמרא: 'והא אמר רבי אלעזר: שלוחי מצוה אינן ניזוקין?' ואם כן אין לו למקיים מצות בדיקת חמץ לחשוש מסכנת העקרב, שהרי הוא מובטח ועומד ששלוחי מצוה אינן ניזוקין. מתרצת הגמרא: 'אמר רב אשי: שמה תאבד לו מחט ואתי לעיוני בתרה'.

קיים חשש שמה בודק החמץ ינצל את ההזדמנות לחפש גם אחרי מחט שנאבדה לו קודם לכן, ומכיון שהוא אינו מתכוון





כשהתערב מין בשאינו מינו, שיהיה אוסר במשהו, גזירה משום תערובת מין במינו. וכתב רש"י (ד"ה שלא במינו), שהטעם שהחמיר רב בחמץ יותר משאר איסורים הוא משום שיש בו כרת, ואף שבאיסורי חלב ודם לא החמיר אף שגם בהם יש כרת, היינו משום שאיסורים אלו בדלים מהם, שהרי איסורים הם בכל ימות השנה, אבל חמץ כיון שמוותר בכל ימות השנה ואין בדלים ממנו, גזרו בתערובת מין בשאינו מינו משום תערובת מין במינו. וכן פסק בשו"ע (או"ח סי' תמז ס"א), שחמץ בפסח אוסר תערובתו בין במינו בין שלא במינו, במשהו, אפילו בהנאה. והביא במשנ"ב (שם סק"א) טעמו של רש"י, משום שיש בו כרת ואין בדלים ממנו בכל ימות השנה.

עוד הביא במשנ"ב טעם אחר, והוא מה שכתב הרמב"ם (מאכלות אסורות פט"ו ה"ט), שחמץ בפסח אוסר בכל שהוא בין במינו בין שלא במינו, לפי שאין התערובת אסורה לעולם, שהרי לאחר הפסח תהיה כל התערובת מותרת, ודבר שיש לו מתירים אינו בטל. וכתב הרדב"ז (שו"ת, ח"ג סי' תקמו), שאף על פי שזה החמץ שהוא מבער אי אפשר שיהיה לו היתר אלא א"כ יעבור בבל יראה ובל ימצא, סוף סוף הרי יש חמץ שיהיה מותר לו, דהיינו אותו שלא עבר עליו.

והקשה הרדב"ז על הטעם השני, שיש בכך טעם לכך שאינו בטל אפילו באלף, כדבר שיש לו מתירים שאינו בטל אפילו באלף, אבל עדיין אין בכך טעם למה צריך לחפש אחרי החמץ ולשרפו ולשרשו ולהוציא מרשותו. וגם על טעמו של רש"י הקשה במה עדיף החמץ מעבודה זרה שאמרה עליה התורה (דברים יג יח) 'ולא ידבק בידך מאומה מן החרם', וכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה (ספרי ראה פיסקא ב), ולא מצינו שהצריכה תורה בה בדיקה וביטול, ובחז"ל אף אין מצווים לרדוף אחריה כי אם לאבדה בכל מקום שנכבש (רמב"ם עבודה זרה פ"ז ה"א), ולמה החמירה התורה בחמץ יותר מעבודה זרה. וכתב הרדב"ז שנראה לסמוך בטעם הדבר על מה שאמרו חז"ל במדרשות, כי חמץ בפסח רמז ליצר הרע, והוא שאור שבעיסה, ולכן צריך לגרשו ולאבדו מעליו, ולחפש אחריו בכל מחבואות מחשבותיו,

כרבי יהודה. וכדברי הברית הלוי במנין הפתיתים, כתב בבאר היטב (סי' תלב סק"ח), וכתב שהוא על פי סוד גדול. אך בלקוטי מהר"ח (סדר בדיקת חמץ ד"ה ועיין ברמ"א) הביא שבמעבר יבק מנחת אהרן כתב שיניח תשעה פתיתים דווקא על פי הסוד, וכתב בליקוטי מהר"ח שמנהג העולם להניח עשרה פתיתים כדברי הבאר היטב.

ובקיצור הכוונות לרמח"ל (פסח ד"ה ובליל י"ד) כתב, בליל ארבעה עשר בודקים את החמץ כמו שציוו חז"ל, ומניחים קודם הבדיקה עשר פתיתי חמץ כנגד עשר בחינות של הקליפה. ויש מניחים "א פתיתים כנגד "א הארורים, ובשעה שמבערים יכוין לבער הקליפה מן העולם, ויאמר התפילה המיוחדת לזה והיא בספר קיצור של"ה (הלכות פסח).

הטעם שחמץ אסור במשהו והבטחת האר"י ז"ל על הגזירה ממושהו חמץ...

בגמ': רב גזר חמץ בזמנו שלא במינו אטו מינו ושלא בזמנו במינו אסור (פסחים כט, ב).

בסוגייתנו נתבאר שלדעת רב כל איסורים שבתורה שהתערבו בהיתר אינם אוסרים את התערובת כשיש בה שישים כנגד האיסור, אלא כשהתערב מין במינו, אבל התערב מין בשאינו מינו ויש בהיתר שישים כנגד האיסור, כל התערובת מותרת. אבל בחמץ בפסח גזר רב ואסר אף

בסוגייתנו דנה הגמרא במניה עשור פרוסות של חמץ ומצא תשע כמה עליו לחפש, והגמרא מעמידה זאת במחלוקת רבי ורבנן אם צריך לחפש כל העשר או רק אחד, וכן לעיל (ט, ב) הובאו דברי רב מרי שביאר טעם המשנה שהצריכה להצניע את החמץ שמשייר אחר הבדיקה, גזירה שמא יניח עשר פרוסות של חמץ וימצא אחר כך רק תשע, ואז יצטרך לחשוש שמא גטלה חולדה את החתיכה החסרה והסתירתה בבית ויצטרך לחזור ולבדוק את כל הבית. וכתב בשער הכולל (לאווט, פמ"ח ס"ג), שמה שכתב בסידור הרב שעל פי הקבלה יש להניח עשרה פתיתים, כוונתו שכן יש לנהוג על פי מקובלים ראשונים, והביא שבספר ברית הלוי מהר"ש אלקבץ כתב שמרומז כן בגמרא בסוגייתנו, הניח עשר ומצא תשע, וכמו כן לעיל (שם).

ובספר ברית הלוי (פט"ו, כד.) לא הביא כן מסוגייתנו, אך כתב, 'וכתוב באור זרוע כי חסידים הראשונים היו מצווים לשים עשר פרוסות של חמץ בעשר מקומות קודם הביעור, למצוא אותם ולשרוף אותם למחרת, וזה מנהג ותיקין. כי גם זה לעומת זה עשה האלקים, וכמו שיש עשר ציבורים של מצה שהוא מידת הרחמים, כן יש עשר ציבורים של חמץ ברשות הקליפות, ולכן חובה עלינו לבערם ולמחרתו לשורפם, כי קוצים כסוחים באש יצתו. וזהו אליבא דרבי יהודה דקאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה, אמנם חכמים אומרים אף מפרר וזורה לרוח או מטיל לים, וכוונת רבי יהודה וכו', והלכה כחכמים, אמנם מנהג המקובלים





אברהם מסוכטשוב [בעל האבני נזר] זצ"ל בשם כ"ק רבו החידושי הר"ם זצ"ל דכל הרחקות מעבירות הם דרבנן, על שאמרו עשו משמרת למשמרת, אבל הרחקה משקר היא דאורייתא כמו שנאמר 'מדבר שקר תרחק', ועל כן איסור חמץ והשבתת שאור שענינו הוא סילוק והשבתת השקר, יש לו גם כן הרחקה מדאורייתא, והן שש שעות של ערב יום טוב.

ויש לומר, שמזה הטעם חמץ אסור במשהו, כי בכל איסורין טעם כעיקר לאו דאורייתא אלא מדרבנן, להתרחק מן האיסור, ובחמץ שהוא מהות השקר, שההרחקה עצמה היא דאורייתא, שוב מדרבנן עושין הרחקה להרחקה לאסור אף במשהו.

(שם משמואל, ליקוטים)

חמץ, אלא שגם אינו נכשל במשהו בבל יראה, כגון פירורי חמץ שמדינא בטלים, ורק אז מובטח לו שלא יחטא. ותידין בזה איך מצאנו שנכשלים במשך השנה, אף שנוזהרים משהו חמץ. וכתב שכן מצינו בגדולי הדורות שהקפידו בבדיקת חמץ לשכב בפישוט ידים ורגלים, לדקדק ולבער כל פירור חמץ שמצאו.

הטעם שמצות חמץ יש לה הרחקה מדין תורה

בגמ': חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור במשהו. (פסחים ל, א).

כתיב (שמות כג ז) 'מדבר שקר תרחק', והנה שמעתי מכ"ק אבי אדמו"ר רבי

וזהו הטעם שאפילו כל שהוא אינו בטל, וטעם זה אמת ונכון.

וכתב בבאר היטב (או"ח סי' תמו סק"א) שהאר"י ז"ל כתב שהנוזהר משהו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה. וכתב בכף החיים (שם סק"ב) שבכתבי האר"י שבידינו לא נמצא כזאת, רק בספר משנת חסידים (מסכת גיטין פ"ג מ"ד), ושם כתוב הלשון שהשומר פסח מחמץ כהלכתו ויחמיר בו בכל החומרות שמחמירים המחמירים, יועיל לנפשו מאד כל השנה. גם באמרי פנחס (שער ד ס"ק רנב, מהדו"ח פסח אות קעב), הביא בשם הכתבים הלשון 'יועיל', ותמה על הבאה"ט שהעתיק הלשון 'מובטח'. ובטעם הדבר שהזהירות בחמץ מועילה שלא יחטא, ציין בכף החיים (שם) לדברי הוזה"ק (כי תצא רפב:) שכתב שמי שנוזהר מחמץ ומשאור הרי הוא שמור מיצר הרע למטה, ונשמתו למעלה, ונאמר בו (תהלים ה ה) 'לא יגורך רע', שהרי נעשה גופו קודש ונשמתו קודש קדשים, ונאמר ביצר הרע (ויקרא כב י) 'וכל זר לא יאכל קודש והזר הקרב יומת'. וכעין זה מבואר עוד בזה"ק (תצוה קפב, א), הביאו בדעת תורה (סי' תמו ס"א). והוא כדברי הרדב"ז הנזכרים שהזהירות מחמץ כרוכה בזהירות מיצר הרע.

וכתב בדברי תורה (מונקאטש, ח"ב אות קלד), שכוונת האריז"ל ב'נוזהר במשהו חמץ' אינה למי שאינו נכשל באכילת

שריפת חמץ

כרבי יהודה.

וכתב בהגדת אגודת אזור (עמ' כה אות ט), בנידון מי שיש לו חלה אחת מ"ב חלות של שולחן קודש מצדיק אחד, וחס עליה לשורפה כיון שמחזיקה לסגולה, שבערונת הבושם (שו"ת, או"ח סי' קיב) הביא בשם הפרי חדש (או"ח סי' תסז ס"ט ד"ה נשאלתי) שנשאל לענין גרעין חיטה אחת שלתתוהו במים וכתבו עליו פסוקים, ובעל החיטה הגיחו קודם הפסח במקום המשומר בשוק שלא ימצאו שום אדם, והפקירו, ואחר הפסח הולך לאותו קרן זזית וחוזר וזוכה בו, ואסר הפרי חדש לעשות כן מכמה טעמים, אמנם ליתן הגרעין לנכרי

קיום מצוה בשריפת חמץ דווקא, וההנהגה בחלה משולחנו של צדיק

במשנה: לא גזרו על ספק הכלים שבידושלים. (פסחים כא, א).

במשנתנו נחלקו רבי יהודה וחכמים באופן ביעור החמץ, לדעת רבי יהודה אין ביעור חמץ אלא שריפה, ולדעת חכמים יכול לבערו בכל דרך שהיא. והשו"ע (או"ח סי' תמה ס"א) פסק כחכמים שהשבתת החמץ היא בכל דבר, והרמ"א כתב שהמנהג לשורפו דווקא כדי לחשוש לדעת הפוסקים





לאכילה מצד עצמו, כיון שמצד התערובת שעירבו בו אינו ראוי לאכילה, חשוב גם כן שאינו ראוי לאכילת כלב ופקע איסורו ממנו, כמבואר ברמב"ם (מאכלות אסורות פ"ד ה"א) לענין איסורים שנתערבו בדבר מר, וכל שכן בזה שיש סכנה באכילתו מפני הרעל.

וכתב האבן שתיה לדחות סברא זו, שרק אם התקלקל גוף הטעם על ידי התערובת פקע האיסור, אבל בתערובת זו שאינו מקלקל טעם האוכל, ואדרבה הוא משיבוהו ועל דעת כן נותנים אותו בתוכו להשיבוהו טעמו כדי שירצו העכברים לאכול ממנו, לא פקע איסורו, ומה שאין אוכלים אותו אינו אלא משום הסכנה, ולא משום שהתקלקל.

אך שוב כתב באבן שתיה סברא אחרת להתיר בשם רב גדול, על פי המבואר בסוגייתנו שכופת שאור שיחדה לשיבה אינו חייב לבערה, וכתב שהצדק עמו, שהרי כתבו התוספות (ד"ה כופת) שאף על פי שראויה כופת השאור לאכילה, ואם היה אוכלה היה חייב כרת, אף על פי כן אינו חייב לבערה, ואמרו בחולין (קכט.) הטעם, שכיון שיחדה לשיבה הרי היא כעץ בעלמא, וביאר בלב אריה (חולין שם בתוס' ד"ה טומאתו) שכיון שהשבתת החמץ בלב מועלת לבטלו, לא גרע יחוד הכופה לשיבה על ידי מעשה מביטול שבלב, ולכן הותר איסור חמץ שבו. ואם כן אף בנידון זה שעירב האוכל בסם המוות, אין לך השבתה וביטול ודבר מאוס יותר מזה, ולכן אינו עובר עליו משום בל יראה.

ובשבט הקהתי (ש"ת, ח"ה ס' רסא) דן בדבריו, וכתב שלכאורה יש לחלק בין כופת שאור שיחדה לשיבה לבין חמץ שעירב בו רעל, שהמייחד כופת שאור לשיבה אינו רוצה שתשמש עוד למאכל, וכיון שביטלה מתורת אוכל הרי היא מתורת, אבל המערב חמץ ברעל, אינו רוצה לבטל החמץ מתורת אוכל, אלא אדרבה, כיון שהעכברים תאבים לאכול קמח ומים הרי הוא מערבם להם שיהיה להם לאוכל, ועל ידי שיאכלוהו יאכלו גם הרעל, ונמצא שאינו מבטל את החמץ מתורת אוכל, אלא אדרבה מחשיבו ורוצה בקיומו בתוך הרעל, ולכן אינו בטל והרי הוא עובר עליו.

הענין בעשיית מצוה אחרת בדבר שנעשתה בו מצוה.

האם צריך לבער רעל עכברים שיש בו חמץ

בגמ': דתניא הפת שעייפשה חייב לבער מפני שראוי לשוחקה ולחמץ בה כמה עיסות אחרות רבי שמעון בן אלעזר אומר במה דברים אמורים במקיימת לאכילה אבל כופת שאור שיחדה לשיבה בטלה (פסחים מה, ב).

בסוגייתנו הובאו דברי רבי שמעון בן אלעזר, שהפת שעייפשה [דהיינו שאינה ראויה לאכילת אדם אלא לאכילת כלב] חייבת בביעור מפני שראוי לשוחקה ולחמץ בה כמה עיסות אחרות, במה דברים אמורים במקיימת לאכילה, אבל כופת שאור שיחדה לשיבה בטלה ואינה חשובה שאור, ואין חייבים לבערה. על פי זה דנו האחרונים לענין חמץ שעירבוהו עם רעל כדי ללכוד בו עכברים, וכמו שיבואר.

בשדי חמד (מערכת חמץ ומצה ס' ה אות נג) כתב, שאחד תיקן לפני פסח קמח מעורב עם רעל ומים כדי ליתנו לעכברים, ויש שם כזית חמץ, ושכח לבערו קודם פסח. ונשאל באבן שתיה (ש"ת, ס' יז) בדינו, וכתב שאחד הלומדים רצה לומר שאין חייבים לבערו כיון שנפסל מאכילת כלב על ידי תערובת הרעל שבו, ואף אם המאכל ראוי

אצלו חלה זו שהיתה מונחת על שולחן הצדיק, נכון לקיים בה מצות שריפת חמץ, שכיון שנעשתה בה מצוה אחת אצל הצדיק, יעשה בה מצוה אחרת וישורפנה בשריפת חמץ, כמבואר בברכות (לט:) שרב אמי ורב אסי כשהיה מזדמן לידם פת שקיימו בה מצות עירוב, היו מברכים עליה המוציא לחם מן הארץ, שאמרו הואיל ונעשתה בה מצוה אחת, נעשה בה מצוה אחרת. והמצוה בשריפה היא לדעת רבי יהודה שביעור חמץ הוא בשריפה דווקא, ואם אין לו חמץ צריך להדר אחר חמץ לקיים בו מצות ביעור, והמצוה מתקיימת בחפצא של החמץ.

והרה"ק מהרש"א מראצפערט סיפר בשם אביו הדברי חיים מצאנז, שבאה לפניו שאלה כזו, וציוה לשרוף את החלה קודם זמן איסורו, ואת האפר יטמין למשמרת, שבאופן זה ששורפים את החמץ קודם זמן ביעורו הרי אינו נאסר בהנאה.

אך באבני זכרון (ש"ת, ח"ג ס' כה) כתב, שטוב יותר לאכול את החלה בזמן היתר אכילה מלבערה בשריפת חמץ, ואין להעדיף השריפה משום שהואיל ונעשתה בה מצוה אחת תיעשה בה מצוה אחרת, כיון שאין מצוה בשריפה עצמה אלא במה שלא יהיה לו חמץ, וברכת 'על ביעור חמץ' אינה על השריפה אלא על הבדיקה, [וכדעת חכמים שמצות ביעורו בכל דבר, וכביאור הגר"ח המובא להלן (כז:)], ואם כן עדיף לאכול את החלה ולקיים בה מצות ברכת המוציא וברכת המזון שהיא דאורייתא, ובכך יקיים





זמן ביעור חמץ לנמצא במקום שהשעות שונות ממקום חמצו

בגמ': האוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש אי אמרת בשלמא לפי מדה משלם שפיר אלא אי אמרת לפי דמים משלם חמץ בפסח בר דמים הוא (פסחים לב, א).

דנו האחרונים בדבר הגר בארץ ישראל ונסע לחג הפסח לחו"ל, והשאיר חמץ בביתו שבארץ ישראל, וכשיגיע זמן איסור חמץ בארץ ישראל עדיין אינו אסור בחו"ל, אם הולכים אחר מקום הימצאותו של החמץ, וצריך למכור החמץ ולבערו ע"י שליח וכדומה קודם שעה שישית בארץ ישראל, או שמא הולכים אחר המקום בו נמצאים הבעלים.

בעונג יום טוב (שו"ת, סי' לו) כתב שיש להביא ראיה מסוגייתנו שהולכים אחר המקום שבו נמצא החמץ, שהסתפקה הגמרא כשהוא משלם תשלומי התרומה לכהן, אם משלם לפי דמים, היינו פירות השווים כשווי התרומה שאכל, או לפי מידה, היינו כמות הפירות שאכל בלי שייכות לדמי שווים. והביאו ראיה ממשנתנו שמשלם לפי הכמות ולא לפי השווי, שהרי שנינו שהאוכל תרומת חמץ בפסח בשוגג משלם קרן וחומש, והרי לחמץ בפסח אין שווי ודמים, שהרי אסור בהנאה, ואין שייכים בו אלא תשלומים לפי הכמות.

והקשה בעונג יום טוב, למה אין לחמץ שווי בפסח, והרי אם הולכים בחמץ אחר המקום שבו נמצאים הבעלים, אפשר להעמיד דין המשנה במי שאכל תרומת חמץ בשביעי של פסח בסוף היום, והבעלים עומדים במקום שכבר כלה היום, וחמץ זה שוה לבעליו שהרי יכולים למכרו במקום שהם ולהביאם אצלם, שכיון שביטלו ולא היה יכול לבער שהיה בריחוק מקום אין החמץ נאסר אחר הפסח משום קנס. וממה שלא תירצו כן בגמרא, אלא דחקו להעמיד המשנה כדעת רבי יוסי הגלילי הסובר שחמץ בפסח מותר בהנאה, שאין הלכה כמותו, מוכח שלדעת חכמים אין שום אופן שבו יהיה חמץ בפסח בר דמים, ומוכח שהולכים בחמץ אחר המקום שהחמץ מונח בו, וכיון שבמקום שהחמץ מונח עדיין הוא זמן איסורו, אין בו שווי לבעליו, ואסורים

שיאמר להרב שאינו עושהו שליח לקנות לו החמץ בחזרה מהגוי אחר הפסח רק אחר שיצא החג שבחו"ל, שאם יקנה אותו בזמן יציאת החג שבא"י נמצא קונה החמץ בשעה שעדיין זמן איסור הוא בחו"ל, אלא ישאר הוא של הרב עד לאחר שיצא החג בחו"ל ורק אח"כ יקנה אותו ממנו].

ובתשובות והנהגות (שו"ת, ח"ג סי' קטז) כתב, שאף שמסבירא נראה שהולכים אחר מקום החמץ, מ"מ לכתחילה יש להחמיר ולמכור כפי המקום המוקדם. ובבאר משה (שו"ת, ח"ז קו"ע סי' קטו אות ב - ג) כתב שלמעשה העיקר שכל חמצו נגרר אחר המקום שהוא עתה ולא לפי המקום החמץ, וצריך להתאמץ למכור חמצו בכל מקום שהוא קודם חצות לפי ער"פ כמקום שהוא עתה, ואם לא מכרו ובמקום שהוא עתה כבר אחר חצות אי אפשר לו עוד למכור חמצו, ולכן מי שיודע מעיקרא שיצא ממקומו למקום שישתנה היום להקדים או לאחר, קודם צאתו ממקום דירתו יקנה החמץ לרב המוכר במתנה גמורה בקנין, או ימסור לו דירתו עם כל חמץ שבו בקנין גמור, והרב ימכור בע"פ החמץ כמו שמוכר את שלו.

ליהנות ממנו ולמוכרו אף שהם במקום שהוא לילה. וכן כתב בפסקי תשובה (סי' רנג בהערה).

אך בחסד לאברהם (שו"ת, תאומים סי' לה) כתב שפשוט שהולכים אחר מקום עמידת בעל החמץ, שהרי האיסור על ראשו מוטל והתורה אמרה לא יראה לך חמץ בזמן איסורו, וכל שבמקומו לא הגיע זמן איסורו לא עבר על בל יראה, ואין חילוק באיזה מקום נמצא החמץ. וכן כתב בחלק לוי (שו"ת, סי' קמו).

וכתב באגרות משה (שו"ת, או"ח ח"ד סי' צד), שאפשר שאין בזה מחלוקת כלל, שהסוברים שהולכים אחר מקום החמץ אמרו דבריהם לענין איסור הנאה מהחמץ, שכיון שהחמץ בעצמותו אסור בהנאה נאסר הוא כפי מקום הימצאותו, והסוברים שהולכים אחר מקום הבעלים אמרו דבריהם לענין איסור בל יראה ובל ימצא שהוא איסור על הבעלים עצמם, וזמן איסורו תלוי לפי מקום הימצאותו של הבעלים, ולמעשה יש להחמיר ולבער החמץ כפי הזמן המוקדם יותר, [והוסיף באגרות משה (שם סי' צה)



אפיית מצות



ובהתחדשות מצות המכונה הסיפּוּ הפוסלים לערער עליה לפי שבאמצעותה לא יטרחו טירחת הגוף בעשיית המצות (הרמ"ז) איטינגא במודעא לבית ישראל ס"ב), וכתב רבי מרדכי לנדא בביטול מודעה (דף כד) שבמכונות הראשונות שהיו בזמנם שלא פעלו מכח האלקטע"ר אלא האנשים סיבבו הגלגלים, אדרבה גם אלה שאינם בקיאים בלישה ועריכה, יכולים לקיים הידור זה, ע"י סיבוב הגלגל שצריך לזה כח רב וצריך לעמול ולהתייגע.

אמירת הל' בעת אפיית המצות

בגמ': דאמר שמואל לחם עוני לחם שעונין עליו דברים הרבה (פסחים לו, ב). בגמרא הובאו דברי שמואל שדרש הכותב שנאמר במצות (דברים טז, ג) 'לחם עני', לשון ענייה ואמירה, שהוא לחם שאומרים עליו דברים הרבה. ופירש רש"י (ד"ה שעונין עליו דברים), שגומרים עליו את ההלל ואומרים עליו את ההגדה. ודנו האחרונים מה כוונת רש"י באמרו שגומרים את ההלל על המצה, ויש שהעלו על פי פירושיהם חידושים להלכה, וכמו שיבואר. כתב החיד"א במורה באצבע (ס"ז אות רה), נהגו לשורר בעריכת המצות ערב פסח את ההלל, זכר להלל שהיו אומרים בעשיית קרבן פסח. ובסוד ושורש העבודה (שער ט פ"ד) הביא כן בשם הספרים, לומר הלל בעת

לאחרים, ששמע שנפרץ מאוד באיזה עיירות אשר אינם אופים מצות כל בעל הבית לעצמו, רק אחד אופה למכור. ורע עלי המעשה מאוד, כי אם הבעל הבית אופה משגיח על המצות. וכל אחד חרד על המצוה ורואה שיהיה על צד היותר טוב, ודיני אפיית מצות רבו כמו רבו, אך אם אחד אופה כדי להרויח כל מגמתו למעט בהוצאות ולא ישגיח כל כך על המצוה. ועוד, שהרי מעלה גדולה היא מה שאמרו במדרש (שמו"ר יז ה) שבשכר שהיו ישראל במצרים טוחנים ולשים את המצות, עקר הקב"ה נטיעתם של מצרים. ואם כי בטחינה הדבר קשה לטחון בעצמו את המצות, על כל פנים בעיקר מצות שימור של הלישה, למה נמעט במצוה חביבה מאוד פעם אחת בשנה, לקנות מצות מן השוק כחוטף מצוה מן השוק (ראה מנחות ל.). על כן אם יוכל לבטל מנהג הרע הזה לגמרי מה טוב, אך גם אם אי אפשר, על כל פנים ידרוש ברבים כי איש אשר יראת ה' נגע בליבו, ילך בדרך שדרכו אבותינו, ויאפה מצות לעצמו, וישמח במצוה הבאה לידו. ובטח זכות זה תעמוד להם ביום הכסא, כמבואר בזוהר הקדוש (תצוה קפג:) שעיקר הדין בראש השנה הוא למי שאינו נוטל מיכלא דאסוותא.

אכן בספר הליכות חיים (אפיית המצות אות כז) כתב שאסר על בחורי הישיבה לבוא לאפיית המצות, ואמר שעדיף שיעסקו בהלכות הפסח מלעסוק באפיית מצות.

טידחא בגופו בעסק המצות

במשנה: הפסח נשחט בשלש כתות שנאמר (שמות יב, ו) ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל קהל ועדה וישראל נכנסה כת הראשונה נתמלאה העזרה נעלו דלתות העזרה תקעו הריעו ותקעו הכהנים עומדים שורות שורות וכו'. (פסחים סד, א).

כתב הטור (או"ח ס' תס) שבעלי מעשה וחסידיים מחמירים על עצמם כהגאונים המחמירים שלא ילושו את המצות על ידי חרש שוטה וקטן, ולשים בעצמם את המצות ואופים, כמו שאמרו (להלן קטז, א) מה דרכו של עני הוא מסיק ואשתו אופה, אף כאן הוא מסיק ואשתו אופה. לכן מצוה על כל אדם להשתדל בעשיית המצות ובאפייתם. וכן היה נוהג אדוני אבי הרא"ש ז"ל, היה משתדל בהם ועומד על עשייתם ומזרז העוסקים בהם ומסייע בעריכתם.

וכתב הט"ז (שם סק"ב) שבספר כוונות האר"י כתב שיטריח עצמו במצה של מצוה, עד כי יתחמם ויזיע, ובזה ישבר הקליפות שונלדו משו"ל.

במשנה שכיר (שור"ת, ח"א ס' עה אות ג, ח"ב ס' קד) הוסיף עוד מקור וטעם למעלת הטידחא בעסק המצות, שהרי כל ענייני הפסח הם זכר לנס שעשה הקב"ה לאבותינו במצרים בכבודו ובעצמו, ולנו שאין לנו בעוה"ר קרבן פסח ולא נשאר לנו רק מצות מצה ואיסור אכילת חמץ, צריכים אנחנו להתעסק בהם דוגמת ההתעסקות בקרבן פסח, וכמו שבקרבן פסח טרחו הרבה בעשייתה ובשחיתתה, שנשחטת בשלש כיתות וברוב עם כמבואר בסוגייתנו, והצלייה היתה גם כן בטידחא רבה וכדינים המבוארים בהמשך הפרק, אם כן למה לא יטרח כל אדם בכבודו ובעצמו במצות אפיית המצות, אפילו במצות הפשוטות שאינן אלא משום שימור המצות מהלאו של 'לא יאכל חמץ'. ובזכות זה יעורר עליו נס הפסח, כמו שתירגם התרגום (שמות יב כג) על תיבת 'פסח' 'ייוחס', ובזה תהיה חמלת ה' עלינו להצילנו מגזירות קשות, ויחיש ישועתנו בב"א.

ובאבני נזר (שור"ת, או"ח ס' שעב) כתב בענין זה בדבר האופים מצות כדי למכרם



הימנה. (פסחים לז, א).

בגמרא אמר רב יהודה בשם שמואל, ששיעור אפיית המצה כדי שיצאו בה ידי חובה [ולא תהיה בצק אלא לחם. רבינו חננאל], הוא כל שפורסה ואין חוטים נמשכים ממנה. וכן פסק בשו"ע (או"ח סי' תסא ס"ג), שמצה שנאפתה עד שאם פורסים אותה אין חוטים נמשכים ממנה, יוצאים בה ידי חובת מצה. וכתב במשנ"ב (שם ס"ק טו), שיש עוד סימן לפת שהגיעה לכלל לחם והוא כשאנו רואים שקרמו פניה, והוא שיעור אחד עם השיעור שאין חוטים נמשכים ממנה, ואפשר לסמוך על סימן זה כשנצטננה המצה, ואינו יכול שוב להכיר אם חוטים נמשכים ממנה.

שיעור זה הוא לענין שיהיה עליה שם לחם, אכן כתב הריטב"א (ד"ה יוצאין במצה) בשם הרא"ה, שכמו כן מאותה שעה שוב אינה באה לידי חימוץ, וכתב שברור הוא. ובביאור הלכה (שם ד"ה ויש להזהר) הוכיח שגם בדיעבד יש להחמיר ולחשוש לחימוץ אם הוציאו את המצה מן התנור קודם שקרמו פניה, ורק אחר שקרמו פניה אינה מחמיצה, ואפילו בהפסד מרובה אין להקל בזה, ואפילו כשאנו אלא ספק אם חוטים נמשכים ממנה אין להקל, כיון שהוא ספק דאורייתא.

ונמצא לפי זה שאחר שקרמו פני המצה בתנור ואין חוטי בצק נמשכים ממנה כשפורסים אותה, אין לחשוש עוד שמא תחמיץ. אמנם מנהג חסידים ואנשי מעשה להחמיר שלא לשרות המצה במים בפסח, והטעם העיקרי לחומרא זו הוא מחשש שמא נשאר במצה קמח שלא נתגבל במים, וקרימת פני המצה אינה מועילה אלא לבצק שנתגבל במים ולא לקמח שלא נתגבל, ואף על פי שהקמח הזה אינו מחמיץ כשהוא עומד בעינו, מכל מקום כשיערבו אותו במים יחזור להיות בצק ויחמיץ. וכבר כתב במג"א (סי' תסג סק"ד) לענין מצה שנילוש בתוכה קמח ונאפה, ואח"כ נתנה לרוטב, שנראה שיש להחמיר, מאחר שהמצה מפסקת בין הקמח והאור, ונמצא שאין הקמח שבתוך המצה נאפה יפה, ויחמיץ בנתינתו לרוטב.

ובעל שו"ע הרב (שו"ת בסוף השו"ע סי' ו) האריך בזה, ותמצית דבריו, שהגם שאינו איסור גמור וברור מעיקר הדין, מכל

ההלל בערבי פסחים, בספר המכתם (להלן קטז: ד"ה לפיכך), שהביא מה שכתב במסכת סופרים (פ"כ ה"ט) שאין מברכים על ההלל בליל פסח מפני שכבר בירכו בבית הכנסת בערב הפסח בין מנחה לערבית, ופירש המכתם, שהיה מנהגם לומר הלל בבית הכנסת בערב פסח בין מנחה לערבית, זכר למקדש שהיו קוראים את ההלל כל עוד שהיו ישראל שוחטים את פסחיהם, כמבואר להלן (סד). מימיה של כת שלישית לא הגיעה לומר אהבתי. ועל אותה קריאה שהיו קוראים אותו בבית הכנסת היו מברכים, ואף על פי שאין מברכים על המנהג, היו מברכים על קריאה זו כמו שאנו מברכים על הלל של ראש חודש, וכיון שכבר בירכו בבית הכנסת אמרו במסכת סופרים שאין צריך לברך עליו בלילה על השולחן.

ובאור החמה (ברש"י ד"ה שעונין) כתב שנראה שזו כוונת רש"י (שם) במה שכתב שגומרים את ההלל על המצה, שאם הכוונה על מה שאומרים הלל בליל הסדר, הרי הלל אומרים לאחר שכבר נגמרו המצות, ואין זה עליו. אלא שאפשר שכוונתו לאמירת ההלל בשעת אפיית המצות בערב פסח אחר חצות, דוגמת אמירת ההלל בשעת שחיטת קרבן פסח.

השם חימוץ אחר שקרמו פני המצה, וחומרת 'שרויה'

בגמ': מאי מצה היא אמר רב יהודה אמר שמואל כל שפורסה ואין חוטין נמשכין

לישת מצות המצוה של ערב פסח ועריכתם ואפייתם, דוגמת עשיית קרבן פסח, וכתב שעל כל פנים יגיל וישמח בליבו שמחה עצומה עד מאוד בכל עת הלישה והעריכה והאפיה וישגיה בעצמו בשמחת ליבו מאוד.

ובשולחן הטהור (סי' ו סק"ד) כתב שמנהג ירושלים שבערב פסח כשאופים את המצות גומרים את ההלל ומברכים לפניו ולאחריו, וכתב שכל אחד יכול לנהוג מנהג זה. וכן כתב בשבט יהודה (מהדו' לעמבערג תר"ז סוף הספר במנהגי א"י) שכך היה המנהג בא"י [ויש שהעירו (ראה אוצר מנהגי חב"ד ניסן עמ' ק בהערה) שט"ס היא שם והכוונה שהיו אומרים בברכה בבית הכנסת אחר תפילת ערבית]. ובהערות וצינונים (שם אות כג) כתב שכן מנהג טשערנאביל, ובמועדים לשמחה (ח"ה סי' ג עמ' קלו) הביא שכן המנהג אצל חסידי סקווירא לברך על אמירת ההלל בעת אפיית המצות בערב פסח, שכן מקובל אצלם שדבר זה הוא אחד מארבעה עניינים שקיבלם בעל המאור עינים מאלוהיו הנביא זכור לטוב. והביא (שם הערה 9) בשם זקני ירושלים שבדור העבר היתה מחלוקת גדולה בנידון, כשמצד אחד היו מתאספים חסידים ואנשי מעשה לאפיית המצות בערב פסח ואחד מהם היה מברך אשר קדשנו במצוותיו וצינונו לקרוא את ההלל ורוב הקהל היו עונים אמן. לעומתם מצד שני היו מתאספים מספר אנשים והיו מוחים וצועקים בקול 'אין עונים אמן אחר ברכה לבטלה', ואף היו מכריזים שהמוציא שם שמים לבטלה חייב.

וכבר נמצא מקור בראשונים לקריאת





המצה משלכם' ואין יוצאים ידי חובה במצה של מעשר שני [לדעת רבי מאיר הסובר שמעשר שני ממון גבוה הוא], שנאמר במצה (דברים טז ג) 'לחם ונאמר בחלה (במדבר טו יט) 'לחם, ולמדים מצה בגזירה שוה מחלה, מה חלה אין חיובה אלא בעיסה שלכם, שנאמר בה (שם שם כ) 'עריסותיכם', אף מצה אין יוצאים בה ידי חובה אלא אם היא משלכם. וכתב הרא"ש (סי' יח) שמשמע מכאן שאין יוצאים ידי חובה במצה גזולה, ואף חכמים החולקים על רבי מאיר לענין מעשר שני, מודים בזה משום שאינה שלכם, שהרי גזירה שוה זו מקובלת במנחות (ע:): לענין אחר, אלא שלחכמים אין היא באה ללמד על מצת מעשר שני. אך הביא שבירושלמי (חלה פ"א ה"ט) משמע שרק לכתחילה אין לצאת בה משום 'בוצע ברך גיאץ ה' (תהלים י ג), ודן אם לדעת האמוראים שבהמשך דברי הירושלמי יצא ידי חובתו בדיעבד, משום מצוה הבאה בעבירה. להלכה פסק בשו"ע (סי' תנד ס"ד) שמצה צריכה שתהיה משלכם, וביאר במשנה ברורה (שם ס"ק טו) שנלמד מחלה וכדברי הרא"ש על פי סוגייתנו, ולא כטעם הירושלמי.

וכתב במשנ"ב שלפעמים המוכר דחוק במעות, ואז מעיקר הדין לא קנה הלוקח אם לא שילם בעד המצות. ובכף החיים (שם ס"ק מא) כתב שלעולם ישתדל לפרוע מקצת מהמעות בערב פסח אף על פי שמושך את המצה לביתו, על פי מה שכתב במחנה אפרים (קנין משיכה סי' ב), שלדעת כמה ראשונים קנין דרבנן אינו מועיל לחיובים דאורייתא, ועל כן כתב שהקונים אתרוג למצוה ופורעים הדמים רק לאחר

זמן זה גם לקלות את הקמח שלא יחמיץ עוד, והחוש מעיד שהאש שולטת בקמח הרבה יותר משהיא שולטת בעיסה, כיון שהקמח אין בו לחלוחית כמו העיסה שנבללה במים. והוסיף שאם יש חשש בקמח הנשאר שיכול הוא עדיין להחמיץ, אם כן גם בלי שריה במים אסור לאכול את המצה שיש בה קמח זה, שהרי עכ"פ מקבל הקמח מעט לחלוחית מהעיסה שנילושה במים, ונתחמץ הקמח מחום התנור. ועל כרחק צריך לומר שקמח שנקלה בתנור זמן רב אינו מחמיץ לכל הדעות.

למעשה רבו הדעות במנהג זה, ויש שאסרו מצה שרויה מטעמים אחרים ורק באופנים מסוימים, על פי מה שכתב הכנסת הגדולה (סי' תסא הגב'), ה"ד במג"א סי' תסג סק"ה) שאסור לעשות מקמח מצה תבשילים הדומים לתבשילים שעושים כל השנה, מפני מראית העין. אך בפרי חדש (סי' תסא ס"ב) כתב שאין לנו לגזור גזירות מדעתנו ולחשוש למראית העין, ולא לחשש קמח המתחמץ.

האם צריך לפרוע התשלום על המצות לפני פסח

בגמ': מצה מי כתיב מצתכם אמר רבא ואיתימא רב יימר בר שלמיא אתיא לחם לחם כתיב הכא (דברים טז ג) 'לחם עני וכתב התם (במדבר טו יט) 'והיה בַּאֲכֻלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ מה להלן משלכם אף כאן משלכם (פסחים לח, א).

בגמרא אמר רבא, ויש אומרים רב יימר בר שלמיא, שהמקור לכך שצריך שתהיה

מקום המחמיר תבוא עליו ברכה, ואין לומר שהיא חומרא בלא טעם, אלא טעם גדול יש בדבר להיזהר מחשש איסור דאורייתא לפי דעת הסמ"ק (מצוה רכב) ורבינו ירוחם (נתיב ה ח"ה) שהובאו בבית יוסף (שם ד"ה כתב הרמב"ם בפ"ה), וכן פסק הפרי חדש (שם ס"ב), שגם בקמח שנקלה חוששים שמא לא נתבשל היטב. והנה עיינו רואות בהרבה מצות שיש עליהם מעט קמח אחר האפיה, ודבר זה בא מחמת שהיתה העיסה קשה ולא נילושה יפה יפה, ואם כן יש לקמח זה שהיה בתנור כמות שהוא, דין של קמח שנקלה, ולדעת ראשונים אלו יכול הוא להחמיץ כשישירו אותו במים. ומה שלא הזכירו הפוסקים חומרא זו, היינו משום שדבר זה אינו מצוי כלל אלא בעיסה קשה שלא נילושה יפה, ובדורות הראשונים היו משתתים זמן רב בלישה וגלגול עד שהיה נילוש יפה, עד שמקורב זה עשרים שנה או יותר נתפשטה זהירות זו בישראל קדושים למחר מאד מאד בלישה, ואין לשים יפה יפה, ולכן נמצא מעט קמח במצות של עיסה קשה כנראה בחוש למדקדקים באמת. ומכל מקום אין למחות בהמון עם המקילים כיון שיש להם על מה שיסמוכו שאין חוששים לחימוץ בקמח קלוי, אבל לפי מה שכתב האריז"ל (משנת חסידים ניסן פ"ג מ"ד) להחמיר כל החומרות בפסח [ראה לעיל (כט:): בענין 'הזהירות ממשוהו חמץ'], פשוט שיש להחמיר. ובשערי תשובה (סוף סי' תס) כתב, ועל אלו ועל אלו שליבם לשמים קורא אני 'זעמן כולם צדיקים'. ובמחצית השקל (סי' תנח סק"א) כתב שיש לבעל נפש להחמיר שלא לעשות תבשיל ממצות בפסח, לפי שלפעמים אין כל הקמח נילוש ומתגבל, ונשאר מעט קמח באמצע המצה מבפנים, עיי"ש. וכ"כ באשל אברהם (בוטשאטש, סי' תמז ס"ד) שמנהג החסידים להימנע מלאכול 'קניידלעך' מחשש זה.

אך במגן האלף (סי' תסג סק"ג) כתב, שאף הראשונים שהחמירו בקמח קלוי ונקטו שיכול הוא להחמיץ, לא דיברו אלא בקמח שהוכנס לתנור לבישול מועט, אבל אם שהה בתנור זמן הרבה, ודאי אינו מחמיץ, ודחה בזה דברי המג"א הנ"ל. ונקט שמצה שהיתה בתנור במשך שיעור זמן שהספיק לאפות את הבצק שבה, ודאי הספיק משך



הדין מותר ללחות חיטים [פירוש לתיתה כתב הרמב"ם (חמץ ומצה פ"ה ה"ז) שבוללים החיטים במים וטוחנים אותם מיד, ורש"י (לעיל לו. ד"ה לתיתה) פירש לשרותם במים מעט קודם הטחינה להסיר מורסנם כדי שתהא סולתן נקיה. משנ"ב (שם ס"ק כז), אסור ללחות שעורים, כיון שהם ממהרים להחמיץ. ועוד כתב (שם סק"ה), שאף שמעט רוק של עכברים אינו מחמיץ, היינו דווקא בחיטים, אבל שעורים כיון שממהרים להחמיץ יש לחשוש גם במעט רוק עכברים שמא החמיצם. וכן כתב המהרש"ם (הגהות לארחות חיים סי' תנג אות ג) שיש לברר את גרעיני השעורים מתוך החיטה כיון שהם ממהרים להחמיץ, ועל פי זה כתב במנחת יצחק (שו"ת, ח"ט סי' מט), שיש לעשות כל טעדיק שבעולם שלא לאפות מצות אלא רק מקמח חיטים, כיון שאין אנו יודעים מה משך הזמן שבו מחמצת עיסת שעורים, ושלא ממהרת היא להחמיץ יותר ממשך הזמן שבו רגילים לאפות את המצות, ולכן לא יאפו מצות אלא מפת חיטים. ואף לענין פת שיפון כתב להחמיר, על פי הפתחי עולם שכתב (שם סק"ט) על דברי המגן אברהם (שם סק"ה) ששעורים ממהרים להחמיץ, שהוא הדין לשיפון ושיבולת שועל, וכמו שכתב המגן אברהם (שם סק"ט) לענין לתיתה בשיפון.

דעת המתירים בשעורים

אולם בחשב האפוד (שו"ת, ח"ג סי' ט) כתב שכיון שבסוגייתנו מבואר ששיעור חימוץ הוא מיל, ולא נזכר בגמרא שום חילוק בין קמח חיטים לקמח שעורים, וכן השו"ע (סי' תנג ס"א) סתם שאפשר לאפות מצות בכל החמישה מינים, וכתב (סי' תנט ס"ב) ששיעור החימוץ הוא מיל ולא חילק כלל בין מין ומין, ואף הרמ"א (סי' תנג שם) לא חשש לאפות מצות בשאר מינים אלא שלכתחילה עדיף בחיטים, וגם בחק יעקב (שם סק"ב) ביאר שיש לאפות בחיטים לכתחילה משום חביבות המצוה ולא הזכיר החשש של חימוץ, לכן אין לחשוש שמא עיסת שעורים ממהרת להחמיץ. וכתב שאין להביא ראיה להחמיר מדברי המגן אברהם שכתב ששעורים מחמיצים על ידי לתיתה ורוק עכברים יותר מחיטים, שכן דבריו הם בגרעיני שעורים, ויש לומר שהם ממהרים להחמיץ, אבל קמח שעורים דינו כקמח חיטה ואינו ממהר להחמיץ יותר ממנו.

ממנו. ואף בלא גבה בו עדיין אפשר ג"כ שמועיל, לא רק מדיני קנין סיטומתא אלא כמו שהעיר בעל המנחת שלמה (בהסכמתו לספר ארבעת המינים) שאפילו בעייל ונפיק אזוזי שאינו קונה אלא אם כן שילם הדמים, מ"מ כיון שבערב החג ממש הרי לא יוכל המוכר למכור את האתרוג, וברור הדבר שאז ודאי לא יתרצה כלל המוכר לקבל את האתרוג מהלוקח ולבטל המקח, לכן אינו חשוב כלל כעייל ונפיק אזוזי, כיון שרוצה יותר שהלוקח ישלם לו לאחר זמן מלבטל המקח, וכל שכן כאן שכבר נתן לו השיק שעדיף יותר וגמד דעתו ומקנה. אך לענין מצה כשאין המוכר דחוק למכרה קודם הפסח ויכול גם למכרה בפסח, אין שייכת סברת המנחת שלמה.

אפיית מצות מקמח כוסמין או שעורים

בגמ': אמר רבי אבהו אמר ר' שמעון בן לקיש כדי שילך אדם ממגדל נוניא לטבריא מיל (פסחים מז, א).

בגמרא מבואר ששיעור שהיית עיסה עד שמחמצת הוא כדי שילך אדם ממגדל נוניא לטבריא, שהוא שיעור מיל. ודנו הפוסקים אם שיעור זה נאמר דווקא בעיסה של חיטים או גם בשל שעורים, והנידון העולה מכך למעשה הוא אם יכולים לאפות מצות מקמח שעורים לאנשים שאכילת קמח חיטה מזקת להם.

כתב המגן אברהם (סי' תנג סק"ט) שמדברי הטור (שם) משמע שאף שמעיקר

החג אינם עושים כהוגן, כיון שמן התורה כסף קונה (ח"מ סי' קצח ס"א) ורק חכמים תיקנו את קנין המשיכה, ואם כן כל זמן שלא נתן דמים עבור האתרוג עדיין האתרוג אינו קני לו מדאורייתא ואינו נחשב 'לכס'. ודבריו הובאו להלכה בברכי יוסף (סי' תרנח סק"ד) ובשערי תשובה (שם סק"א) ובביכורי יעקב (שם סק"ה) בלי חולק. וכתב הכף החיים שהוא הדין למצה.

עוד דנו האחרונים לקנין קניית מצה ואתרוג בהמחאה [שיק]. ובאופן שההמחאה נגבתה קודם פסח ודאי יוצאים במצות ידי חובה. ובאופן שההמחאה חזרה ולא נתן הבנק מעות עבורה, כתבו האחרונים (חשוקי חמד בסוגייתנו, ועוד רבים) שאינו יוצא ידי חובתו במצה, על פי מה שכתב במשנ"ב (שם), שיש פרט שמצוי שנכשלים בו, שאם קנה בהקפה והמוכר גילה דעתו שרוצה כסף ודחוק הוא למעות, לא קנה את המצה ואינו שלו כלל, כמבואר בשו"ע (ח"מ סי' קצ ס"ז), ורק אם המוכר הסכים בלב שלם שישלם לו אחר החג, יכול לסמוך על זה.

ואם נתן המחאה ועוד לא הפקידה המוכר לגבותה קודם פסח, כתב בספר כשרות ארבעת המינים (עמ' ריא) שמהותו של שיק בהלכה אינו כסף אלא כשטר חוב [ואינו דומה לבאנקנאטען המובא בחתם סופר (שו"ת, יו"ד סי' קלד), ששם מצד דינא דמלכותא דינא נחשבים ככסף עצמו ויש חיוב מצד המלך לסחור בהם], אכן אם כתבו הקונה על תאריך מאוחר יותר יש לומר שאם פרע בו המוכר חובו לסוחר אחר לפני החג הרי זה כאילו כבר גבה ממנו





חיטים, יעשה מצה מקמח שעורים, ובלבד שיעשוה בזהירות רבה. ובספר מצות מצוה (פ"א הערה יח) הוסיף שאם אפשר עדיף לקחת קמח כוסמין על פי המבואר לעיל (לה). שכוסמין מין חיטה הם, וכן אינם ממחרים להחמיץ כשעורים אלא דומים בזה לחיטים, כמבואר בדעת תורה (ס' תלב ס"ג) בשם שם אריה (ש"ת, או"ח ס' י), שמותר לערב כוסמין בחיטים משום שהם מין אחד ממש.

ימנעו מאכילת מצה מקמח שעורים, ולאכילת כזית ראשון יאכלו מצות מקמח חיטים כי כמות מועטת כזו איננה מזיקה להם.

כוסמין עדיף מקמח שעורים

אכן בשורגא המאיר (ש"ת, ח"ה ס' ט), הובאה תשובת בעל המנחת יצחק שגם הוא לא אסר אלא למי שיכול לאכול כזית מצה מקמח חיטים, אבל מי שאין לו שום אופן אפשרות לאכול מצה מקמח

דעת המנהג יצחק לאיסור

אך במנחת יצחק (שם) האריך להוכיח שבין גרעיני השעורה ובין הקמח שלו ממחרים להחמיץ, וכיון שלא נתבאר דינם בכל פרט ופרט, והיינו צריכים לחבר שו"ע חדש בביאור כל פרט ופרט בזה, ומי יקבל על עצמו אחריות על כך, יש לחשוש גם בדיעבד לחימוץ המצות העשויות מקמח שעורים שיבולת שועל ושיפון. וגם חולי צליאק שאכילת קמח חיטים מזקת להם,

ערכי פסחים



אופן צליית הזרוע שבקערת ליל הסדר

בגמ': וניתי של מתכת, אידי דחם מקצתו חם כולו, וקמטוי מחמת השפוד ורחמנא אמר (שמו"ט יב, ח-ט) צלי אש ולא צלי מחמת דבר אחר. וניתי של דקל אידי דאית ליה שיבי, מפיק מיא והוי כמבושל. וניתי של תאנה אידי דמחלחל מפיק מיא והוה ליה כמבושל (פסחים עד, א).

בגמרא ביארו הטעם שהיו צולים את הפסח על שפוד של רימון, כיון ששאר עצים מוציאים מים כשצולים עליהם, והפסח יתבשל במים ויהיה מבושל ולא צלי, ולא היו צולים על שפוד של מתכת כיון שהמתכת כשהיא חמה מקצתה חמה כולה, ואם יצלה עליה את הפסח יהיה הפסח צלוי מחום המתכת ולא מחום האש, והתורה הצריכה שיהיה צלי אש ולא צלי מתכת.

וכתב בכל בו (ס' ג, הובא בקצרה בבית יוסף או"ח ס' תעג ס"ד (ב) ד"ה וכתב עוד, ובמשנ"ב שם ס"ק כט) לענין ב' תבשילים שמניחים בזמן הזה בקערה בליל הסדר, שצריך שיהיה אחד צלי ואחד מבושל, הצלי זכר לפסח והמבושל זכר לחגיגה, וכתב שמנהגינו לעשות צלי מזרוע הבהמה זכר לזרוע נטויה, ואין צולים אותו בשפוד, והטעם לפי שהוא זכר לפסח, ופסח לא היה נצלה, שאם יצלהו בשפוד של עץ אחר שמא לחות העץ יבשלו ויהיה מבושל ואסור, וגם לא בשפוד של ברזל שמא חמימות הברזל יצללו ולא יהיה צלי אש רק צלי ברזל. אמנם כתב שצולים אותו

והוא חלול ויוצאים ממנו כמין ג' או ד' אצבעות, או להניחו על אסכלה שהוא כעין כלי מנוקב ששולט בו האור כמו שנוהגים בצליית כבד, הנה דעת רש"י (להלן עה. ד"ה מנוקבת) והמאירי (ד"ה ואח"כ הוא חוזר) והראב"ד (קרבן פסח פ"ח ה"ט) שגם זה אסור בקרבן פסח, שאסור שקרבן הפסח יגע בכלי כלשהו, אלא שהכסף משנה (שם) נוטה לומר שדעת הרמב"ם שמותר, ועל כן הנכון הוא לגרוד מעט בשד מעל העצם ולאחוז העצם במזלג או בידו והבשר יצלה על גבי האש בלי הפסק.

ובספר שערים המצויינים בהלכה (ס' קיח ק"א ס"ח) כתב עוד, שיש לפקפק על מה שנהגו בזמנינו לצלות הזרוע על להבה של גז, שאף על פי שגם קרבן פסח נצלה אף בשלהבת כמו שכתב הרמב"ם (קרבן פסח שם ה"י), מכל מקום הרי כתב שם שצריך שתהא השלהבת מעצים דווקא.

על הגחלים ואין צריך לחזר אחר שפוד של רימון, משום שזה טורח גדול. וביאר דבריו במחצית השקל (שם סק"ח), שגם אם צולה את הזרוע על הגחלים הרי זה דומה לפסח, כיון שאף שלכתחילה צריך לצלות את הפסח על שפוד של רימון דווקא, מכל מקום אם צלאו גבי גחלים לוחשות כשר. וכן כתב בפרי מגדים (שם משב"ז סק"ד).

וכתב בספר ויגד משה (ס' ג אות ז), שבמדינותינו המנהג לצלות את הזרוע על גבי כירת הגז מלמעלה, או שתוחבים בו שפוד של ברזל המתוקן לכך והוא נצלה אצל האש שבתוך הכירה, ולעניינינו יש לעיין, שהרי אין צולים את הפסח על גבי חרסו של תנור ולא בשפוד של מתכת. ואם בא להניחו על העיגול של ברזל שעל גבי הכירה שעליה שופתים את הקדירות,



ליל הסדר



קידוש במקום סעודה בליל הסדר

בגמ': אין קידוש אלא במקום סעודה.
(פסחים קא, א).

בסוגייתנו מבואר דין קידוש במקום סעודה, והוא שצריך לאכול את הסעודה באותו מקום שקידש. הרמ"א (או"ח סי' רעג ס"ג) הביא בשם מהר"י מולין שצריך גם לאכול את הסעודה לאלתר אחר הקידוש, או שעכ"פ יהא בדעתו לאכול שם מיד, אבל אם לא היתה דעתו לאכול מיד, כגון שדעתו להפסיק בדברים אחרים והפסיק, אפילו היה ההפסק אח"כ מחמת אונס, אף שאכל אח"כ במקום קידוש לא יצא (משנ"ב ס"ק יד). וכתב המגן אברהם (שם סק"ה) שגדר לאלתר הוא לאלתר ממש, ואפילו אם היה בדעתו להפסיק זמן קצר הרי זה הפסק. גם בשערי תשובה (שם סק"ב) כתב בשם הגינת ורדים (שו"ת, כלל ג סי' כ), על הדין שצריך שיהא בדעתו לסעוד שם מיד שלכתחילה יש לסעוד מיד, רק לענין דיעבד כתב שגם אם שהה עד שעברה הנאתו מכוס של קידוש אינו צריך לחזור ולקדש, והמחמיר לחזור ולקדש הרי זה ברכה לבטלה.

ולפי זה צ"ע איך יוצא ידי חובת קידוש בליל הסדר שמפסיקים הרבה באמירת ההגדה. ובאמת ראית הגינת ורדים (שם) לכך שקידוש במקום סעודה הוא אפילו אחר שנתעכל יין הקידוש במעיו, היא מקידוש של ליל הסדר, שכששותה כוס שני ומתחיל לסעוד כבר עברה הנאתו של כוס של קידוש בשיהוי שמשתהה בקריאת ההגדה, וכשגומר ההגדה צמא הוא לשותות עוד, וכן כשמקדש על הפת שכתבו הר"ף והרמב"ם ז"ל שמי שאין לו יין בליל פסח מקדש על הפת כדרך שעושה בשבת, ועושה כל הסדר, ואחר גמר ההגדה מברך על המרור ואוכל, ואח"כ כורך מצה ומרור ואוכל ומשלים סעודתו, והדבר מוכח שאם אדם אכל כזית פת ונשתהה עליו כל זה השיהוי שעושים בליל פסח, שפשוט שאינו יכול לברך אחריו שכבר נתעכל במעיו אותו מזון שאכל, ואם היתה קפידא בזה היה להם להתנות שימחר ויחיש בעשיית הסדר, וכל

במשנה מבואר שאין הפסח נאכל אלא למנויו, ואם שחטו שלא למנויו פסול. על פי זה דנו האחרונים בטעם אמירת 'כל דכפין ייתי ויכול' בנוסח 'הא לחמא עניא', ובמנהג שנהגו בלוב לסגור הדלתות בליל הסדר, וכמו שיבואר.

כתב ב'זהגיד מרדכי' (על מנהגי לוב, לר' מרדכי הכהן, עמ' 303), שכל שני ימים ראשונים של פסח לא תדרוך רגל זר את גבולם, ולא יהנה שום איש זר מנכסיהם. וכתב המגיה (שם עמ' 378), שמנהג זה נוהגים גם בני קהילת מסללתא, ואפשר שהוא על פי האמור במשנתנו שהפסח אינו נאכל אלא למנויו ואין מאכילים ממנו לזרים, ועל פי זה נהגו שלא לאכול בימי הפסח אלא בני הבית ולא להכניס זרים לביתם. והביא שבני מסללתא שינו על פי זה בנוסח 'הא לחמא עניא', ואינם אומרים 'כל דכפין ייתי ויכול', אלא 'כל דכפין יבוא ולא יטעום כלום'.

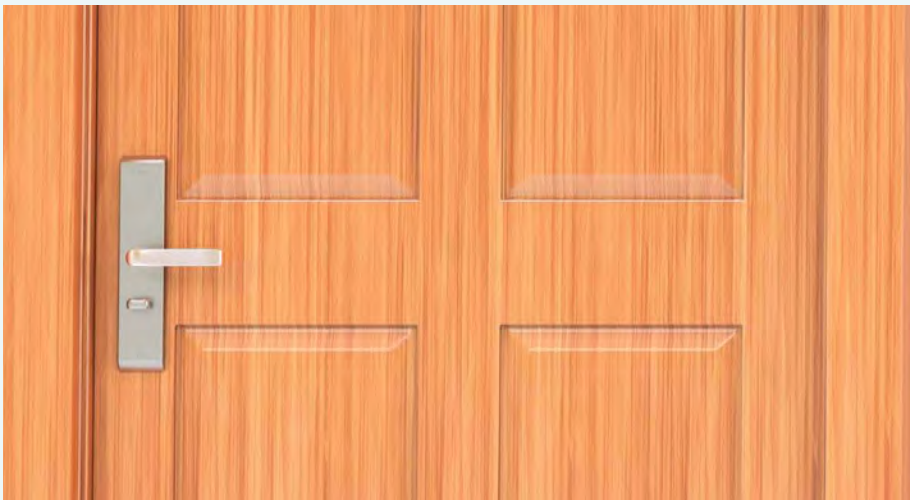
ובקובץ מזרח ומערב (אלול תרע"ט עמ' 40) הביא שבזמן סוף בית ראשון היה המנהג אצל יהודי ארץ ישראל ומצרים שבלילה הראשון של פסח לא היו יוצאים מפתח הבית חוצה, והיו סוגרים את כל דלתות הבית, ומנהג זה מיוסד על הפסוק (שמות יב כב) 'ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר'. ובין הפירושים שנמצאו באלפנטינה שבמצרים נמצא מכתב מחנניה לאחיו היהודים שביב, ובו הזהירם על חג הפסח והלכותיו, ובין הדברים כתב 'עלו בתוכם וחתמו', והיינו היכנסו לבתיכם

שכן אם הוא תלמיד חכם שדורש על כל דבר ודבר תלי תלים, שכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח. וכעין זה כתב באשל אברהם (בוטשאטש, שם ס"ב), עיי"ש.

אמנם בקצות השולחן (סי' פא סק"ח) כתב, שבלייל הסדר אף שמפסיק בין אמירת קידוש עד הסעודה באמירת הגדה, כיון שהוא לצורך הסעודה לא חשוב הפסק. וכמו שמבואר במשנ"ב (שם) שאם היה ההפסק מחמת דברים שהם צורך סעודה אינו חשוב הפסק. וכן כתב בתשובות והנהגות (שו"ת, ח"א סי' שה) שבפסח אין לחשוש להפסק בין קידוש לסעודה במה שאין סועדים מיד, מאחר שעוסקים באמירת ההגדה הנאמרת על המצה שהיא הסעודה. וע"ע בענין קידוש במקום סעודה בפסח, בבית שערים (שו"ת, ח"א סי' צו - צז). ויש שכתבו שראוי לשותות רביעית נוספת בקידוש, כדי שיחשב ע"י זה כקידוש במקום סעודה, ויועיל גם אם יצא ממקומו בין הקידוש לסעודה (ראה יוגד משה סי' ו אות ז).

טעם אמירת 'כל דכפין ייתי ויכול' ומנהג לוב בסגירת הדלתות

במשנה: שחטו שלא לאוכליו ושלא למנויו לערלים ולטמאים פסול (פסחים סא, א).



וחיתמו הדלתות.

אכן בשבלי הלקט (ס' ריח ד"ה כל דצריך ייתי ויפסח) כתב, שרבינו ישעיה זצ"ל כתב שאין לומר 'כל דצריך ייתי ויפסח', משני טעמים, האחד שאין לנו פסח עתה, ועוד שאפילו אם היה לנו פסח עתה לא היינו מזמנים את כל הצריכים, שהרי אין הפסח נאכל אלא למנויו, וצריך להימנות עליו כשהוא חי לפני השחיטה, ועתה כבר אי אפשר להימנות עליו. אך אחיו ר' בנימין כתב שאין חשש לסיים אמירה זו אגב אמירת 'כל דכפין ייתי ויכול', ואף על פי שאין עתה זמן פסח.

לאיסור אכילת חמץ בפסוק (דברים טז ג) 'לא תאכל עליו חמץ שבַּעַת יָמֵים תֹּאכַל עָלָיו מִצּוֹת, ודורשים, כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה.

והנה הרמב"ם (חמץ ומצה פ"ו ה"י) כתב, הכל חייבים באכילת מצה אפילו נשים. ובשו"ע (א"ח ס' תעב ס"ד) כתב, גם הנשים חייבות בארבע כוסות ובכל מצוות הנוהגות באותו לילה.

ודנו הפוסקים אם הנשים חייבות גם במצות סיפור יציאת מצרים שהיא מצות עשה דאורייתא, בספר החינוך במצות סיפור יציאת מצרים (מצוה כא) כתב, ונוהגת בזכרים ונקבות בכל מקום ובכל זמן, והעובר עליה ביטל עשה. ובמנחת חינוך (שם אות ו) כתב, דבר זה חידוש גדול אצלי, למה יהיה נוהג מצוה זו בנשים, כיון שהוא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות, והרמב"ם כתב מפורש שנשים חייבות באכילת מצה כמבואר בסוגייתנו, אבל לענין סיפור יציאת מצרים לא כתב שנשים חייבות, ומשמע שסובר שהן פטורות, והאריך לחלק מה בין זה לד' כוסות שהן חייבות, עיי"ש.

ב' טעמים מדוע חייבות

ובעל הקהילות יעקב (נדפס בקובץ מבקשי תורה, ניסן תש"ס) והגדת אור לישירים (פתיחה) כתבו, שמכיון שמצה נקראת לחם עוני משום שעונים עליו דברים הרבה (להלן קטו:), לכן מתוך שנשים חייבות באכילת מצה, חייבים גם בסיפור יציאת מצרים. והגר"ש אלישיב (במכתבו שם) הקשה על זה, שאם חיוב הנשים

ובזה ביאר כל נוסח 'הא לחמא עניא', שאחר שמחלקים המצה לשנים חלק אחד למצת מצוה וחלק השני מטמינים לאוכלו זכר לפסח שנקרב במצרים, ועל כן בחרו מצה דווקא לפי שהיתה גם כן נאכלת במצרים וכאמור, ואומרים 'הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים', שעל כן עושים הזכר לפסח במצה דווקא, 'כל דכפין ייתי ויכול' כזית מצת מצוה, 'כל דצריך ייתי ויפסח' היינו שיאכל כזית אפיקומן זכר לפסח, ואין דינו כפסח לומר שאינו נאכל אלא למנויו, ואין חשש לגזור ולומר מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו הפסח שלא למנויו אף עתה נאכל, כי 'השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל', ולכן לא יבואו לטעות בכך, וכאמור.

האם נשים חייבות בסיפור יציאת מצרים

בגמ': נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה שנאמר (דברים טז ג) 'לא תאכל עליו חמץ וגו' כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו באכילת מצה והני נשי נמי הואיל וישנן בבל תאכל חמץ ישנן בקום אכול מצה (פסחים מג, ב).

בגמרא מבואר שנשים חייבות באכילת מצה בליל פסח, אע"פ שהיא מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות ממצוות אלו, משום שהנשים ישנן באיסור אכילת חמץ כיון שהוא מצות לא תעשה [שבזה אין חילוק בין מצוה שהזמן גרמא למצוה שלא הזמן גרמא], והוקשה מצות אכילת מצה

ובבני יששכר (מאמרי חודש ניסן מאמר ה אות יא) ביאר אמירה זו, משום שאנחנו נוהגים לאכול כזית מצה למצוה דאורייתא בתחילת הסעודה כשהוא רעב, ואח"כ אוכלים כזית מצה אפיקומן בסוף הסעודה על השובע זכר לפסח הנאכל על השובע, ובחרו לאכול מצה דווקא זכר לפסח ולא איזה מין מאכל אחר, כי בחרו הדבר הנאכל במצרים, ובכך יהיה זכר לפסח מצרים. ותיקנו מסדרי ההגדה להורות שאין זה פסח גמור אלא רק זכר לפסח, ולכן מכריזים 'כל דכפין ייתי ויכול כל דצריך ייתי ויפסח', לומר שאין דינו כפסח שאינו נאכל אלא למנויו, אלא הכל יכולים לאכול ממנו. והנה מצינו בגמרא (סוכה מא.) שגזרו חכמים לענין איסור אכילת חדש שיהא יום הנפ כולו אסור, כי מהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו בהאיר המזרח אף עתה נאכל, ולא ידעו שבזמן שאין בית המקדש קיים משהאיר המזרח מותר לאכול בחדש, אבל בזמן המקדש אסור לאכול ממנו לפני הקרבת העומר. ולכאורה יש לנו בזה ג"כ לחוש שמהרה יבנה בית המקדש ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו אפילו שלא למנויו, ויבואו לאכול גם את הפסח שלא למנויו. ומה שאין חוששים לכך הוא כיון שאין הפסח קרב אלא בבית המקדש, וידעו שכבר נבנה הבית ונשתנו דיני האכילה מכפי שנהגו בזמן הגלות, מה שאין כן בהקרבת העומר שיכול להיות שיבנה בית המקדש ויקריבו העומר ועדיין רוב ישראל בארצות אויביהם, וחששו לאותם שיהיו עדיין בגלויות שיאמרו אשתקד מי לא אכלו חדש משהאיר המזרח ויבואו לאכול חדש קודם ההקרבה.



בסיפור יציאת מצרים נובע ממצות אכילת מצה, נמצא שמי שאין לה מצה לאכול, לא תהיה מחויבת בסיפור יציאת מצרים, ולא מסתבר כן. אלא הטעם שחייבות הוא, לפי שבמצרים עדיין לא היה הדין שגשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, ולכן נתחייבו הנשים אז בסיפור יציאת מצרים, ואע"פ שאח"כ ניתנה תורה, לא נפקע חיוב הנשים ממצוה זו, ורק לגבי מצות מצה נצרכנו להיקש כדי לחייבן, לפי שמצות אכילת מצה נלמדה מבערב תאכלו מצות (שמות יב יח) שלא נכתבה כחיוב בהיותם במצרים, אלא בענין החיוב לדורות [שנזכר שם אכילת מצה ז' ימים ואילו פסח מצרים לא נהג אלא יום אחד].

הדין למעשה

למעשה פסק בשו"ע הרב (או"ח סי' תעב סכ"ה) שבכל המצוות הנוהגות בליל פסח, אין חילוק בין אנשים לנשים, שאף שהנשים פטורות מכל מצות עשה שהזמן גרמא בין של תורה בין של דברי סופרים, אף על פי כן חייבו אותן חכמים בכל הדברים שתיקנו בלילה זה לפי שאף הם היו באותו הנס של יציאת מצרים, ובאכילת מצה הן חייבות מן התורה כמבואר בסוגייתנו.

והנה הרמ"א (שם סי' תעג ס"ו) כתב שיאמר הא לחמא עניא עד מה נשתנה בלשון שמבינים הנשים והקטנים. וביאר במשנ"ב (שם ס"ק סד) שהרי גם נשים חייבות במצות הלילה ובאמירת הגדה וכנפסק בסימן תע"ב (הג"ל). אך בברכי יוסף (שם ס"ק טו) הביא בשם בית דוד (שו"ת סי' רנו), שאין הטעם בדברי הרמ"א

מפני שהנשים חייבות בקריאת ההגדה, שהרי מצות עשה שהזמן גרמא היא, ואף על גב שגם הנשים חייבות בד' כוסות שאף הן היו באותו הנס (להלן קח, א), היינו דווקא במצוה דרבנן, אבל במצוה דאורייתא, כיון שהיא מצות עשה שהזמן גרמא אין לחייב הנשים בשביל שהיו באותו הנס. ואף על גב שחייבות באכילת מצה אף שהיא מצות עשה שהזמן גרמא והיא דאורייתא, היינו משום ההיקש שכל שישנו בכל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה.

ולכן כתב הבית דוד שנראה שהטעם שצריך לקרות ההגדה בלשון שייבנו הנשים והקטנים, אינו משום חיובן, אלא משום החיוב של האנשים, שאנו חייבים להגיד לנשים. אמנם הברכי יוסף צידד שהנשים חייבות במצות סיפור יציאת מצרים, והביא שיש ראשונים שסוברים שחיוב הנשים משום שאף הן היו באותו הנס הוא חיוב דאורייתא, וכתב שכן מוכח מדברי השו"ע (שם סי' תעב ס"ד) שכתב שגם הנשים חייבות בד' כוסות ובכל מצוות הנוהגות באותו לילה. ומשמע שגם בהגדה חייבות.

אם יש חיוב לבלוע כזית מצת מצוה בבת אחת

בגמ': אכלן לחצאין יצא, ובלבד שלא ישהא בין אכילה לחבירתה יותר מכדי אכילת פרס. (פסחים קיד, ב).

בברייתא שבסוגייתנו מבואר שאם אכל חצי כזית מרור ואחר כך עוד חצי כזית מרור יצא, ובלבד שלא ישהא בין אכילה

לחברתה יותר מכדי אכילת פרס. כתב במגן אברהם (סי' תעה סק"ד) בשם התרומת הדשן (שו"ת, סי' קלט) שצריך לכתחילה לבלוע הכזית של מצת מצוה בליל הסדר בבת אחת, כיון שסתם אכילה היא בבת אחת, וכיון שכתוב במצוה לשון אכילה, 'בערב תאכלו מצות' (שמות יב יח) צריך לכתחילה לאכול בבת אחת [וכתב שדי שיאכל כזית אחד באופן זה, ואין צריך לבלוע את שני הכזיתים יחד]. והוכיח כן המגן אברהם ממה שאמרו בחולין (קג: וברש"י ד"ה מהו) לענין אבר מן החי, שכיון שחידוש הוא שחידשה בו התורה שחייב גם על אכילת הגידים והעצמות שלא מצאנו כן בכל התורה, אין לך בו אלא חידושו ואין חייבים עליו עד שיאכל הכל בבת אחת, כיון שסתם אכילה היא בבת אחת, ומוכח משם שדרך סתם אכילה היא בבת אחת. [כן ביאר במחצית השקל בראייתו]. וראה להלן (קטו, א) בראיה שהביא התרומת הדשן לדבריו. וכתב עוד המגן אברהם שיש להוכיח כדבריו מהברייתא שבסוגייתנו, שכתבה לשון דיעבד, שאם אכל המרור לחצאין יצא, ומשמע שגם כשאוכלו בכדי אכילת פרס לא יצא אלא בדיעבד, אבל לכתחילה צריך לאכול כל הכזית בבת אחת. אמנם הביא דברי מהר"ל (ראה סדר ההגדה, אות לא שינויי נוסחאות אות י, לג) שכתב שיכול לאכול הכזית מעט מעט, רק שלא ישהא בכדי אכילת פרס. ומשמע שאף לכתחילה רשאי לעשות כן.

גם הערוך השולחן (שם ס"ד) תמה על חידושו של התרומת הדשן שלא ראינו אחד מהראשונים שכתב כן, ואין להוכיח מדברי הברייתא כאן שהיא עוסקת כשאוכל חצי זית ומפסיק, וזה ודאי אין נכון לכתחילה, אבל כשאוכל בלי הפסק לא מצאנו שצריך לאכול כולו כאחד, וסיים שמכל מקום כיון שיצא מפי רבינו הב"י [שהביא דברי התרומת הדשן] יש להזהר אם אפשר לו לעשות כן.

באליה רבה (שם סק"ב, יב) הביא דברי מהר"ל להקל לאכול הכזית מעט מעט, וסיים שכן נוהגים. גם הגאון רבי ישמעאל הכהן בעל זרע אמת, בספרו שבה פסח (דיני מצה אות ז), תמה מאוד על דברי המגן אברהם, והעלה להלכה שאף לכתחילה רשאים לנהוג כדברי מהר"ל





לאכול הכזית ולבלוע מעט מעט כדרך שבני אדם אוכלים תמיד, ושואין לאנוס את עצמו להיות גרגון בליל פסח, ולבלוע כל הכזית בבת אחת, אלא שצריך לדקדק שלא ישהה בכדי אכילת פרס. וכתב שכן דעת מרן והרמ"א בשולחן ערוך, שהשמיטו פסקו של התרומת הדשן להחמיר לאוכלו בבית אחת.

אמנם המשנה ברורה (שם סק"ט), כתב להלכה כדברי המג"א, וכן פסק בבן איש חי (שנה ראשונה פרשת צו סל"ד).

האם יש הידור בחסה - מרה

בגמ': רבינא אשכחיה לרב אחא בריה דרבא דהוה מהדר אמרידתא א"ל מאי דעתך דמרירין טפי והא חזרת תנן ותנא דבי שמואל חזרת וא"ר אושעיא מצוה בחזרת ואמר רבא מאי חזרת חסא מאי חסא דחס רחמנא עילון (פסחים לט, א).

בסוגייתנו מבואר שרבינא אמר לרב אחא בריה דרבא שאין צריך לחזור אחר מיני ירקות מרים, ויכול ליטול חזרת. ודנו האחרונים אם כוונת רבינא שאין צריך לחזור כלל אחר המרירות, וכיון שנוטל חזרת למרור אין צריך לבקש שתהיה החזרת מרירה, או שמא גם לדברי רבינא נכון לחזור אחר המרירות, ולא אמר לרב אחא בריה דרבינא אלא שאין צריך לחזור אחר מיני ירקות אחרים המרים יותר, אבל בחזרת עצמה נכון לחזור אחר היותר מרה, וכמו שיבואר.

בחזו"א (א"ח ס' קכד) כתב, שמדברי רבינא שאמר לרב אחא בריה דרבא מה דעתך שאתה מחזור אחר ירקות מרים מפני שהם מרים יותר, מבואר שעיקר המצוה היא להרגיש טעם המרירות, ולפיכך מן המובחר שיהא מריר יותר. וכן מוכח ממה שאמרו (להלן קטו:) שלא להשהות את המרור בחרוסת כיון שעל ידי כך תחלש מרירותו ואנו צריכים טעם מרור, הרי שאין די בכך שנוטל מין מחמשת מיני מרור, אלא צריך גם שיהיה מר. והקשה על כך מהמבואר בירושלמי (פ"ב ה"ה) שהקשו שהרי חזרת מתוק, ואמר רבי חייה בשם רבי הושעיה שאין הדבר תלוי אלא בכך שהיא חזרת, מה חזרת תחילתה מתוק וסופה מר כך עשו המצריים לאבותינו במצרים,

צבי [הנזכרים בדיבור הקודם] שהחזרת היא מין חסה, צריך להזהר שלא לצאת בה ידי חובה עד שתהיה מרה. וכן כתב במשמרת שלום (ס' לה סק"ב) שהדבר ברור שכשהיא עדיין מתוקה אין יוצאים בה כלל, וראיותיו כראיות החזון איש.

אך בשו"ע הרב (ס' תעג ס"ל) כתב שמצוה לחזור אחר החזרת אף כשהיא מתוקה, לפי שמצות מרור היא זכר למה שמררו המצרים את חיי אבותינו בעבודת פרך והם נשתעבדו בהם בתחילה בפה רך על ידי פיוסים ונתנו להם שכר ולבסוף מררו חייהם בעבודה קשה, לכן יש לאכול החזרת שתחילתה מתוקה ורכה וסופה קשה ומר, דהיינו כשהקלח שלה מתקשה כעץ ונעשה מר כלענה. ומשמע מדבריו שנקט שיוצאים ידי חובה גם בעלים אף שהם מתוקים. ובשפת אמת (ד"ה א"ל מאי) כתב שיותר נראה לפרש שרבינא אמר לרב אחא בריה דרבא שאין כלל מעלה במרירות, ואדרבה יש לנו להדר על מה שאינו מר כל כך, כדי לרמוז שחם ה' עלינו [שמתקיים בחסה דווקא], וגם על שהיה השעבוד בתחילתו רך וסופו קשה [כטעם שהוזכר בסוגייתנו לענין מרור, וצירפו השפת אמת לדברי הירושלמי הנזכרים במעלת החזרת שתחילתה מתוקה].

אכן גם לדעת החזון איש שצריך שתיפול בו המרירות, אין צריך שיהיה מר הרבה, וכמו שהביא בהלכות חג בחג (פ"ז הערה 7) בשם בעל הקהילות יעקב שאם יש טעם של קצת מרירות די בכך, ואפילו בקצת נטיה של משהו מרירות, וכפי המשוער יכולים להשיג את זה, אך ציין לדברי הבית יוסף (ס' תעג ס"ה ד"ה ומה שכתב ועיקר

בתחילה' במיטב הארץ הושב את אביך ואת אחיך' (בראשית מז ו), ואחר כך 'וימררו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים' (שמות א יד). ומשמע לכאורה שיוצאים ידי חובה בחזרת שלקטה בעודה מתוקה משום שסופה מרה, וקשה על האמור שיש מעלה במרור שיש בו טעם מרירות. ועל גוף חידושו של הירושלמי קשה מנין לחז"ל שיוצאים ידי חובה בחזרת בהיותה מתוקה, והרי ממה שיוצאים ידי חובת מרור בשאר ירקות שתחילתם מרים, מוכח שעיקר המצוה במרור היא לזכר המרירות, אע"ג שאין בהן זכר של תחילתם מתוק, ואם כן מנין לנו שיוצאים ידי חובה במתוק שסופו מר, והרי התורה אמרה (שמות יב ח) 'על מרורים יאכלוהו', ומשמע שצריך לאכלו כשהוא מר. וגם קשה על רב אחא בריה דרבא בסוגייתנו, איך אפשר שלא ידע עיקר הדין שיוצאים ידי חובה בחזרת מתוקה.

לכן כתב בחזון איש שאף לדעת הירושלמי אין יוצאים ידי חובה בחזרת אלא משנפל בה טעם המרירות, אלא שהוקשה לו שכיון שנגמר פרוי ועדיין אינו מרור ואין יוצאים בו ידי חובה בשעה זו, היה מן הדין שלא יצאו בו ידי חובת מרור, כיון שאפשר שכוונת התורה למין מר מתחילתו ועד סופו דווקא, שזה מרמז יותר על מרירות השעבוד. ועל כך תירצו בירושלמי שאין חסרון בכך שבשעת גמר פרוי היה מתוק, ואדרבה יש מעלה בכך שהוא מרמז על השעבוד שהיה תחילתו רך, אכן לעולם אין יוצאים בו ידי חובה אלא משנפלה בו המרירות, כיון שצריך גם שיהיה טעמו מר. וכתב שאף לדברי החכם

בגמ': אלא מעתה ומלתה אתו אז יאכל
בו הכי נמי דבו אינו אוכל אבל אוכל בפסח
דורות אמר קרא ועבדת אלא בו למה לי בו
מילת זכריו ועבדיו מעכבת ואין מילת זכריו
ועבדיו מעכבת בתרומה. (פסחים צו, א.)

בסוגייתנו הובא הדין שמילת זכריו ועבדיו מעכבת בעשיית הפסח, שנאמר בפסח מצרים (שמות יב, מד) 'ומלחה אותו אז יאכל ב', ופסח דורות נלמד מפסח מצרים שנאמר (שם יג, ה) 'ועבדת את העבודה הזאת בחדש הזה', שיהיו כל עבודות פסח הגעשות לדורות בחדש זה, כפסח זה שנעשה במצרים.

על פי דין זה ביאר מהר"ם חאגיז, בתשובתו הנזכרת בראש העמוד, את המנהג שיש שנהגו בליל הסדר להכין כוס ולמלא אותו יין ולומר זה הכוס הוא לאלהיו הנביא, ואחר גמר הסדר מתקנים המיטה שהסבו לבעל הבית ומניחים הכוס מלא יין ואומרים עליו לשם אלהיו. וביאר על פי דין זה שמילת זכריו ועבדיו של בעל הבית מעכבתו מלאכול בקרבן פסח, וידוע שאלהיו הוא מלאך הברית וכמבואר בפרקי דרבי אליעזר (פכ"ט) שאמר לו הקב"ה

ולכן מסדרים לו כוס מתחילה. ולדברי מבואר שהמנהג היה להכין הכוס בתחילת הסדר, וכמו שנזכר גם בדברי מהר"ם האגוז הנזכרים.

כמו כן נזכר מנהג הכנת כוס לאלוהו בדברי החזו"ן יאיר בהגהותיו על ספר המנהגים דק"ק וורמיישא (אות עז), ששוטפים הכוסות אחד יותר ממנין המסובים וקוראים הכוס ההוא כוס של אלוהו, והטעם לפי שקורא 'כל דכפין ייתי ויכול', לכן הוא מכין כוס אחד לאורח שיבוא, וקוראים הכוס ההוא 'כוס של אלוהו הנביא', שלאורח זה אנו מצפים. וגם שהמזיקים בורחים כשמזכירים משמו של אלוהו.

ובחק יעקב (סוף ס' תפ) כתב, שנוהגים באלו המדינות למזוג כוס אחר יותר מהמסובים, וקוראים אותו כוס של אליהו הנביא. וכן העתיקו בשו"ע הרב (שם ס"ה) ובמשנ"ב (שם סק"י), וכתב במשנ"ב הטעם, לרמז שאנו מאמינים שכשם שגאלנו הש"י ממצרים הוא יגאלנו עוד וישלח לנו את אליהו לבשרנו.

אכן בארחות חיים (ספינקא, ס' תעג אות ו) הביא בשם ספר מאורי אור (וורמש, עוד למועד דף ל:) שכתב שעניינו של כוס של אליהו הנביא הוא לשם דרך חירות, שהבעה"ב אינו טורח למזוג לבני ביתו שגם הם מסובים בשולחן, ושלא לטרוח הניחו תחילה כוס גדול למזוג ממנו, ובשאלת תינוקות אמרו שהוא לאליהו הנביא.

חיך שאין עושים ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים לעשות כסא אחד מכובד למלאך הברית, שנקרא אליהו ז"ל מלאך הברית, שנאמר (מלאכי ג א) 'זמלאך הברית אשר אתם חפצים'. וכיון שבבית הסדר חייבים למול כדי שיוכלו לאכול מבשר קרבן הפסח, ובמצרים היו צריכים לקיים דם פסח ודם מילה, אין כאן ספק כי בא יבוא אליהו בכל בתי ישראל לראות קיום המצוה אחת שהיא שתים פסח ומילה שהם מקיימים, לכן מתקנים לו כסא וכוס.

מנהג זה שכתב מהר"ם חאגיז שיש מבני
אשכנז הנוהגים אותו, להכין הכוס לאלהיו
הנביא, נזכר בראשונה על ידי רבי זעליקמן
מבינגא תלמיד המהר"ל בחידושויו לפסחים
(חידושי מהר"ז בינגא, לעיל יג. ד"ה א"ל
מובטח הוא לישראל), שיש בני אדם בליל
הפסח שמוזגים כוס מיוחד ומעמידים על
השולחן ואומרים שזה הכוס לאלהיו הנביא.
וכתב שלא ידע מאין זה הטעם. וכתב
שנראה שהטעם יוצא ממה שאמרו (לעיל
שם) שאין אלהיו הנביא בא בערבי שבתות
וימים טובים, ואם כן בליל הסדר שכבר
עבר ערב יום טוב יכול הוא לבוא, והרי אם
יבוא אלהיו הנביא בליל פסח כאשר אנו
מקוים ומחכים לו בזה הלילה, צריך גם הוא
לכוס, שאפילו עני שבישראל לא יפחתו לו
מארבע כוסות, ואם לא נכין כוס מתחילת
הסדר נצטרך להתעסק בכוס כשיבוא,
ושמא מתוך כך ימנע מסדר של פסח.

בגמ': אמר רב נחמן אמר קרא ליל שמרים - ליל המשומר ובא מן המזיקין.
(פסחים קט, ב.).

בגמרא אמר רב נחמן שהטעם שאין חוששים למזיקים בעשיית 'זוגות' בכך ששותים ארבע כוסות בליל הסדר, הוא משום שהכתוב אומר על ליל ראשון של פסח (שמות יב מב) 'ליל שמורים', והכוונה שלילה זה משומר ובא מן המזיקים, ואין חוששים בו למזיקים. ורבא תידן שכוס שלישי שמברכים עליו ברכת המזון, שהוא כוס של ברכה, מצטרף עם שאר הכוסות לטובה ואינו מצטרף לרעה.





וכתב הרמ"א (או"ח סי' תפ ס"א) שיש אומרים שיש לומר 'שפוך חמתך' וכו' קודם לא לנו, ולפתוח הפתח, כדי לזכור שהוא ליל שימורים. וכתב בבית הלוי (שמות שם) שמטעם זה פותחים את הדלת דווקא במזיגת כוס רביעי, ולא בתחילת הסדר, לרמוז שאין חשש זוגות בכוס רביעי, משום שהלילה ליל שימורים.

עוד כתב הרמ"א (שם סי' תפא ס"ב), שנוהגים שלא לקרות על מיטתו רק פרשת שמע ולא שאר דברים שקורים בשאר לילות כדי להגן. אכן **בבן איש חי** (שנה א פרשת צו סי' לח) כתב שכל סדר רבינו האריז"ל שבכל לילה יש לומר גם בליל הסדר. ובהגדה של פסח מבית לוי (עמ' רנח) הביא מנהגו של הגר"ז לקרוא כל הג' פרשיות. ובחק יעקב (שם סק"ד) כתב שאין להחמיר לומר קריאת שמע שעל המיטה כרגיל, כדי להראות האמונה שבליבו שהוא ליל שימורים. ובמשנ"ב (שם סק"ד) כתב שצריך לברך ברכת המפיל. אך בכף החיים (שם ס"ק יד) הביא שדעת האריז"ל שאין לומר המפיל בליל פסח. ובליקוטי מהר"ח (מנהגי ליל א' דפסח, כג'): כתב בשם סידור מוהר"ק שיש לומר הפסוק בידך אפקיד וגו' בקריאת שמע שעל המיטה אף בלילה זה, וכ"כ בספר יסוד ושורש העבודה (שער ט פ"ו).

באוריין תליתאי (סוף הספר עמ' קנז) הביא בנו של הגר"פ אפשטיין, בשם אביו שנשאל בדבר מי שהניח אוכלין ומשקים תחת המיטה בליל פסח ושכח להוציאם, והיו מונחים כל הלילה, והשיב שמותר לאוכלם בליל הסדר כיון שלילה זה משומר מן המזיקים, והוסיף שמותר אף לכתחילה להניח אוכלין תחת המיטה בליל הסדר. ובנו העיר שם לפי זה על מה שכתב **באבן יעקב** (עמ' קכג) בדבר מי שמצא צלוחית של י"ש חמץ תחת המיטה, שיכול להשהותו עד מוצאי יו"ט הראשון, משום שבדלים ממנו ולא יבואו לאוכלו כיון שהיה תחת המיטה, והעיר באוריין תליתאי שלכאורה אין בדלים ממנו כיון שאוכלין שהיו תחת המיטה בליל הסדר לא נאסרו באכילה.

ובפסקי אליהו (שו"ת, ח"א סי' ט) התיר לאכול ביצה קלופה שעבר עליה הלילה של פסח, וכתב שאף שביצה קלופה אסורה באכילה משום רוח רעה, מכל מקום עני

ואין מברך הוא משום שיש ספק אם חייב בנטילת ידים כשלא ישן כל הלילה, ובבית יוסף (שם ז"ה ומשמע שאם) מבואר שהספק הוא משום שישאר טעמי הנטילה של שחרית אינם שייכים כשלא ישן, אלא רק הטעם משום רוח רעה, ובטעם זה עצמו הסתפק אם שייך גם כשלא ישן. ואם כן בליל הסדר אינו כמי שלא ישן, אלא שהדין שווה, כיון שבדואי שייכים שאר טעמי הנטילה, וטעם רוח רעה אינו שייך.

אבל בספר ויגד משה (סי' ג אות י) כתב שאין לחדש דינים בענין זה מה שלא אמרו חז"ל, ורק לחשש סכנת זוגות המפורש בסוגייתנו אין לחשוש בליל הסדר, כיון שסכנה זו אינה מזקת אלא בשעתה, ובשעת ליל הסדר עצמו אינה יכולה להזיק כיון שליל שימורים הוא, מה שאין כן בשאר סכנות שיכולות להזיק לאחר זמן. והוסיף לענין ביצה קלופה ואוכלין שתחת המיטה, שאין ראייה ממה שהתירו חז"ל זוגות בליל הסדר לענין זה, שבסכנת זוגות אם יש בהם נזק נעשה הנזק מיד ואם לא נעשה מיד אין בא הנזק לעולם, ועל זה אמרו חז"ל שבלייל הסדר לא יבואו להזיקו, אבל בשאר ענייני סכנה שיכולים להתחדש אחר זמן, מי יאמר לנו שלא יבואו מזיקים וישרו על האוכל, ויוכלו להזיקו כשיאכל אותו לאחר זמן.

המשאיר ביצה קלופה בליל פסח בשביל הסדר בלילה השני מותר לאוכלה למחרת, כיון שהוא ליל שימורים ואין שורה בו רוח רעה. ובספר אוריין תליתאי (שם) הביא בנו של הגר"פ בשם המנחת יוסף שפעם אחת נשאלה שאלה לפני מהר"ל דיסקין שנתערבה בליל הסדר ביצה קלופה שנולדה ביום טוב בביצים קלופות אחרות, והשיב המהר"ל דיסקין שהביצים מותרות, שאף שביצה שנולדה ביום טוב אינה בטלה באחרות כיון שיש לה היתר לאוכלה למחר וכל דבר שיש לו מתירים לאוכלו בזמן אחר אינו בטל אפילו באלף, מכל מקום כאן הביצה בטלה, שכיון שהביצים קלופות אי אפשר לאוכלן למחר שהרי ביצים קלופות שעבר עליהן הלילה יש סכנה באכילתן, וכיון שאין היתר לביצים אלו למחר הרי הביצה בטלה. ותמה עליו באוריין תליתאי, שכיון שליל הסדר ליל שמורים הוא אין בו סכנה זו בביצים שעבר עליהם הלילה שהרי מטעם זה אין קוראים קריאת שמע שעל המיטה בליל הסדר.

עוד כתב באוריין תליתאי (שם) בשם בנו של הגר"פ, שמטעם זה יש ליטול ידים בבוקר בלא ברכה, כמו מה שכתב הרמ"א (סי' ד ס"ג) שהניעור כל הלילה נוטל ידיו בלא ברכה, וכן לעניינינו כיון שאין רוח רעה בלילה זה אין צריך לברך בשעת הנטילה [אכן ברמ"א (שם) מבואר שהטעם שנוטל



הגה"צ רבי שמואל הלוי וואזנר זצ"ל גאב"ד זכרון מאיר ובעל שבט הלוי ט"ו ניסן תשע"ה

שעות, התרשם החזו"א עמוקות מהרב הצעיר והציע בפני הרב הלפרין למנותו כרבה של זכרון מאיר, שם נוסד עמוד ההוראה שהאיר לדורנו בתהפוכות העולם וקידמתו, והחווה את הנתיב ההלכתי הסלול והצרוף לכל רחבי העולם היהודי.

עוד בכהנו כרב השכונה נצפו הסימנים המעידים על תוקפו במלחמת היהדות ובעמידה על עיקרי הדת. כרבה של זכרון מאיר עמד יחד עם מייסד השכונה הרב הלפרין, במאבק בעד סגירת כבישי השכונה בשבת קודש, עד עצם היום סגורים שעריה של העיר כולה בזכות מלחמתו זו שקבעת תקדים בהתעקשות על ביצור החומות בין הקודש ובין החול. לאחר מכן הקים את 'משמרת השבת' בבני ברק יחד עם רב העיר הגר"י לנדא זצ"ל ובשליחותו עמדו פעילי הארגון על משמר בעלי העסקים שיקפידו על סגירת החנויות שעה לפני כניסת השבת.

פסיקותיו של מרן הגאון רבי שמואל וואזנר נשענו על אילנות עבותים ומושרשים היטב במסורת סמיכת הרבנות בקהילות ישראל. רבותיו המובהקים כגון מרא דארעה דישאל המהר"ץ דושינסקיא וגאב"ד טעפליק זצ"ל הפקידו בידיו האמונות במשעולי תורה, את כוחא דהיתרא וישרות הפסיקה, כלים אשר הדריכוהו בייסוד את משנתו ההלכתית בסדרת השו"ת 'שבט הלוי' ובה התייחסות מכרעת, מקיפה ומפורטת לכל השאלות החדשות שהתעוררו עם התקדמות הטכנולוגיה והיווצרות נושאי הלכה חדשים שאין להם היקש מן הכתובים.

דעתו, דעת התורה, נחשבת בכל מקהלות ישראל כ'הלכה למעשה'. רבים מגדולי הדורות הריצו אליו שאלותיהם והורו לקהליהם לציית למרן 'פוסק הדור' שבראייתו התורתית הבהירה פשט כל עקוב למישור והוביל להכרעות יסודיות הנוגעות לחייו של כל יהודי. סדרת ספריו הידועים והנפוצים הינה אסופת מכתבי השו"ת 'שבט הלוי', המאגדת באחד-עשר כרכיה את עיקרי הפסיקה בד' חלקי שולחן ערוך ואת יסודות ההנהגה ההלכתית שהותוו על ידו עבור כלל ישראל.

תחת שרביט הוראתו הפך בית ההוראה שב'זכרון מאיר' לראש בית אב לכל בתי ההוראה בארץ ישראל ההולכים בדרכי פסיקתו. משם יצאה הוראה ופשטה בכל בתי המדרשות, ושם הוכשרו רוב בניין ומניין המו"צים והרבנים בקהילות הקודש.

שעה קלה אחר התקדש חג הפסח בשנת תשע"ה נתבקש ליישיבה של מעלה



מרן הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר זצוק"ל נולד בווינה ב' אלול תרע"ג, לאביו הרב יוסף צבי ולאמו מרת רחל לבית שיף.

כבר בעודו נער צעיר ניכר בו כי עדיו לגדולות בהיותו מצעירי תלמידי ישיבת חכמי לובלין ומבחירי שקדניה. ראש הישיבה הגאון רבי מאיר שפירא הרעיף עליו מהודו בשיעורים שמסר לבני הישיבה. גם המשגיח הלובלינאי הנודע רבי שמעון זליחובר העמידו בשורה הראשונה בין שומעי לקחו העמוקים בחסידות ובדרכי עבודת ה'.

בהיותו כבן כ"ב הקים את ביתו עם הרבנית ברכה בת הרב גלבר ראש הקהל דפרשבורג, שם המשיך לשקוד על תלמודו כשהוא סמוך על שולחן חותנו וכל מעייניו נתונים להתמסרות ללימוד התורה הקדושה.

בשנת תרצ"ט, כאשר גברה המתיחות בין צ'כוסלובקיה לגרמניה ההיטלרית, עקר מרן הגאון רבי שמואל את מושבו, כרבים אחרים מיהודי המדינה, ועלה לארץ הקודש. כאן קבע משכנו בירושלים. שמעו של הגאון הצעיר התפרסם בין בני העיר וחכמיה ובחודש אדר א' ת"ש נכנס הרב וואזנר בשעריו של כולל 'אוהל תורה' המפורסם. הכולל שהיה המבוקש ביותר באותה העת הפעיל סינון קפדני בבחירת האברכים, שרובם היו יוצאי הישיבות שבליטא, עם זאת מיהרו ראשי הכולל לצרף את הרב וואזנר אל חבר החכמים אשר כעדות הרב הרצוג, מראשי הכולל, "עתידים להיות לגאוני ישראל, מאורות גדולים בארץ ובחוץ לארץ".

מרן הרב וואזנר קנה את משנת ההוראה מרבו מרא דארעה דישאל המהר"ץ דושינסקיא זצ"ל שהחזיק במסורת ההוראה מה'שבט סופר' מפרשבורג וכרבים מגדולי הדור זצ"ל שימש בהוראה אצל גאב"ד טעפליק זצ"ל משרת רבנותו הראשונה ניתנה לו בסביבות ירושלים, בשכונת גבעת שאול בטרם סופחה אל הפלטרין הגדול.

יסוד קהילתו ובית הוראתו משם יצאה אורה לכל ישראל, הונח בשנת תש"ז ע"י הנגיד העסקן הרב יעקב הלפרין מקים שכונת 'זכרון מאיר' בבבני ברק. הרב הלפרין הזמין את מרן הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר תלמידו של הגר"מ שפירא מלובלין, על שמו נקראה השכונה, להקים מחדש את ישיבת חכמי לובלין לזכר הגאון רבי מאיר שפירא, על שטח שבבעלותו בתחומי שכונת זכרון מאיר. הגר"ש וואזנר, שכיח, כאמור, כרב בירושלים, עלה עם הרב הלפרין להימלך בעצת מרן החזון איש. לאחר שיח תורני מפולפל שארך



תמוסגר את הכרטיסי טיסה ואל תבוא...

סיפר הגאון אב"ד סאנטוב שליט"א מלייקווד: שמעתי מש"ב כ"ק האדמו"ר מקאסוב שליט"א, דהנה זקיני בעל 'שבט הלוי' לא היה מעולם מאלו האנשים אשר רגילים לנסוע ולהתפלל על הציונים והמקומות הקדושים - כל ער"ח או עשרת ימי תשובה וכדומה - הוא היה הולך רק מביתו לשייבה או לביהמ"ד וחוזר ותו לא מידי. פעם אחת - מספר האדמו"ר מקאסוב שליט"א - הוא שהה אצל זקיני הגדול מרן בעל 'שבט הלוי' - והוא היה אז יותר מבן תשעים - ובאמצע שיחתו עמו אמר לו: אולי נלך ביחד להתפלל במקומות הקדושים... והשיב לו 'שבט הלוי': "אין לי זמן!" והרהיב נכדו הנ"ל עוז, ושאל את זקיני בתמהון: "מה הפירוש ש'אין לי זמן', והלא הסבא כבר למד את כל התורה כולה..."

הביט עליו זקיני בעל 'שבט הלוי' בעיניו הטהורות ולא התווכח אתו... ואז אמר לו דבר נורא, ובדבריו אלו ראו באמת מה שעל לבו, וכה אמר לו: "לא טוב ולא כדאי לצאת החוצה אל הרחוב כשאין צורך גדול בכך, כי ראייה אחת שאינה טובה יכולה לקלקל את כל עבודת ימי חייו של האדם!"

פעם התקשר יהודי מארה"ב אל הגר"ש ואזנער זצוק"ל, ונפשו בבקשתו שהוא רוצה להגיע עם בנו הבחור בר מצוה כדי שפוסק הדור יניח לו תפילין. לשמע בקשתו סירב 'שבט הלוי' בנחרצות, ואמר לו שזה לא כדאי ושלא יבוא! אך הלה לא הרפה, והתעקש לבוא בטענה שהבטיח לבנו ליתן לו מתנה שיסעו לכבוד הבר מצוה לארץ ישראל, והרב יניח לו תפילין, וכבר קנה שני כרטיסי טיסה, וזה עלה הון רב, ואינו רוצה להפסיד את הכסף הרב...

אמר לו 'שבט הלוי': עם כל זאת אל תבוא! קח נא בבקשה את שני הכרטיסי טיסה ותכניסם לתוך מסגרת, ותלה את המסגרת בביתך על אחד הקירות, ותכתוב עליה פתק עם אותיות קידוש

לבנה שאתה מנעת את בנך שלא יכשל בראיות אסורות! וזה המתנה הכי גדולה שאתה יכול ליתן לבנך לכבוד הבר מצוה...
נועם שיח (אמור תשע"ה)

עצה נפלאה בנתינת צדקה לעני

"הנה תמיד הצטערתי על המכשול שלוקחים כסף לתת לעני, ועד הכי והכי העני נעלם מן העין או רוצים לתת כסף גדול ולקבל עודף מהעני, והעני אומר שמיד ישוב ויביא כסף קטן [ואז יתנו לו השטר] והעני שוכח. ומחזיר האדם הכסף לכיסו, אחר שנתייחד כבר לתתו לצדקה לעני ומתעריבים כספי צדקה עם כספו, והוא מעשים בכל יום. והערתו שיש להתנות כהלל (-ראה להלן) שלא יחול שם הצדקה על שום כסף הנלקח ליד - לתת לעני, עד שיגיע ליד העני ממשי ויזכה בו, ועד אז ישאר כסף פרטי".

"ומה מאוד שמחתי למצוא כל זה, בדברי הפנים יפות' פרשת תרומה עה"פ "מאת כל איש אשר ידבנו תקחו את תרומתי", שפירש כוונת הכתוב דתחילה ידבנו ואח"כ תקחו את תרומתי, דהיינו שקודם הוא ברשותו רק כנדבה שלאחר זמן יעשהו תרומה, והתרומה חלה רק משעת התקחו את תרומתי, והוא על פי הנהגתו של הלל בפסחים דף סו ע"ב, אמרו עליו על הלל מימיו לא מעל אדם בעולתו אלא מביאה חולין לעזרה ומקדישה עיין שם, וא"כ ינצל ממכשול במעשר כספים שכל חלות שם הצדקה עליהם יחול רק בהגיעם ליד עניים אף שנדבם מקודם. ושוב ראיתי שהגאון בעל דרך אמונה שליט"א כתב בפירושו על הרמב"ם הל מתנות עניים פ"ח ס"ק ח' בשם מרן החזו"א זצוק"ל שהיה מיעץ שכל מי שמתחיל לתת מעשר כספים, יתנה שכל המעשר שיפריש לא יחול עליו שם צדקה עד שיבוא ליד העני" ע"כ.

שו"ת שבט הלוי (ח"י סי' קס"ו)

הרה"ק רבי מאיר אביחצירא זי"ע

ה"בבא מאיר"

י"ז ניסן תשמ"ג

"ראיתי בני עליה והן מועטי'. בגיל שש עשרה התבקש מאביו, האדמו"ר ה'בבא סאלי' זי"ע להתחיל לשמש כראש ישיבה לתלמידים, ורבי מאיר נאות לבקשה. עמל רב השקיע באמירת השעורים וביותר בהכנת השעורים, כשהוא מתכוון לשיעור באימה ויראה, אבל מתוך חדוותא דאורייתא.

בהגיעו לפרקו, פרק האיש מקדש, נשא לאשה את הרבנית מרת שמחה ע"ה מהעיר 'מליה', החתונה נערכה בעיר ארפוד בהשתתפות כל גדולי ונכבדי העיר.

בהגיעו לגיל כ"ה שנים, אברך צעיר



אור יקרתו של הרה"ק רבי מאיר אביחצירא זי"ע, ה'בבא מאיר' הפציע לאור עולם ביום עשרה בטבת תרע"ז, אז נולד במחוז תאפילית שבמרוקו, כבן בכור לאביו הרה"ק האדמו"ר רבי ישראל אביחצירא, ה'בבא סאלי' זי"ע, ולאמו הרבנית מרת פרחת ע"ה.

בקטנותו למד בישיבת 'אביר יעקב', מיסודו של אבי זקנו, הגה"ק רבי יעקב אביחצירא זי"ע, ולמרות גילו הצעיר הכירו כלם בכשרונותיו העלויים. כבר לעת היותו צעיר בשנים נודע למשגב בעצם קדשתו וטהרתו, עד שלא גמרו עליו את ההלל, והתבטאו אודותיו



עלה לישון בשכיבה על מטתו, שנת קבע, אלא תמיד ישן שנת ארעי, כאשר נמנם בישיבה על גבי כריות, מעולם לא לבש כסות לילה, כאשר נשאל בהזדמנות אם לרכש לו כסות לילה, אמר אצלי אין לילה, אצלי כל הזמן בחינת יום. גם חדר שנה לא היה לו, ולא היו לו כי אם שלחן ומטה, בה ישב ובה ישן ובה למד ובה אכל. לא היו לו כי אם ארבע אמות של הלכה.

היה קשה מאד לרדת לסוף דעתו, הוא היה מעמיק מאד ומאריך מאד בדברי תורתו, תמיד דבר עם אנשים גדולים בתורה ויראה, אך ידע לרדת לסוף דעתו של כל אדם ואדם, כאשר גם עם אנשים פשוטים מצא מה לדבר, ודבר עמם אודות מעשיהם הטובים של צדיקים ולמוד מדרכיהם, ולא ביטל מזמנו בכהוא זה. תמיד היה עם ספריו ולימודיו.

מעולם לא הניח את הספר על השלחן, תמיד היה עם ספרו בידו, ותלמודו בידו, כך ידע לנצל את זמנו כראוי וכיאות. כי כל מגמתו ותקוותו היתה איך לעשות נחת רוח לקב"ה. בבחינת שוית' ה' לנגדי תמיד כל היום, בלתי לה' לבדו כל היום, אפילו רגע אחד לא בטלו. כך יומם ולילה עבד את בוראו ולא שבת מעבודתו הקדושה.

הוא החל לקבל קהל עוד בחיי אביו, והתפרסם בכוח ברכתיו אשר פעלו ישועות ונפלאות, עד שרבים הם הספורים מספר אודות מופתים גלויים ממש שעשה על כל צעד ושעל, אם בעניני רפואה, ואם בעניני זש"ק, שלא כדרך הטבע, כשהוא משדד מערכות שמים להביא ישועה לבני ישראל עם קרוב.

בשנותיו האחרונות סבל רבי מאיר יותר. מחלה קננה בגופו והוא התייסר ביסורים נוראיים. ואולם, גם בזמנים הקשים, גם כאשר הייסורים התגברו ביותר, היה רבי מאיר משכך את כאביו על ידי למוד בתורה הקדושה. כדרכו המשיך בעבודת הקדש על אף יסוריו, וכל מעיניו היו נתונים לתורה ולעסק המצוות. שנתיים ימים קננה בו המחלה, עד שהגיעו ימיו האחרונים. קדם חג הפסח תשמ"ג, למרות מצבו הקשה, פקח רבי מאיר על כל ההכנות לחג, אבל יחד עם זה אמר לבני המשפחה להכין מזון רב לצרכי האורחים בחג, להכפיל ואף לשלש את הכמות באמרו: "הרבה אורחים יהיו כאן בפסח, הרבה מאד..."

כך הגיע חג הפסח, ליל הסדר, ושני הימים הראשונים של חל המועד. ובהגיע ליל י"ז בניסן תשמ"ג, נעשה מצבו קריטי. הבנים נכנסו לחדרו, אבל אז רפרפו שפתותיו עוד שלש מלים, את תיבות הפסוק (משלי כז, ו) "נֶאֱמָנִים פְּעָעֵי אוֹהֶב". ואז החל לקרא 'שמע ישראל' בכוונות מיחדות, ויצאה נשמתו ב'אחד' לאור באור החיים. באותו יום התקיימה אשכבתיה דרבי בהשתתפות רבבות יהודים אשר לוו את ארונו למנוחתו האחרונה, ומנ"כ בהר הזיתים סמוך ונראה לציון הק' של האור החיים' הקדוש זי"ע והגאון המקבל רבי

לימים, בקש אביו האדמו"ר ה'בבא סאלי זי"ע למנות את בנו כדיין בבית הדין, ובשל כך הורה לחברי בית הדין לבחון את בנו. הרבנים לא ידעו באם אברך כה צעיר יכול לעמוד בכור המבחן, אבל הוא הפליא אותם בידיעותיו, והם ראו כי הוא אוצר כלי חמדה. לאחר מכן חפץ אביו ה'בבא סאלי, כי בנו יתמנה לא רק כדיין אלא כרב ממש, בשל כך בתחילה אמנם צרפו לבית הדין בתור 'בורד' בענינים קשים, כדי להשכיך שלום בבתי ישראל, ורק לאחר מכן הכניסו לעול הרבנות עצמה.

בשנת תש"ה, בקשו יהודי קהילת העיר מידלת שבמרוקו למנות להם רב ומנהיג אשר יורה להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו. גדולי החכמים שבעיר חפשו אחר אישיות בעלת שעור קומה שתוכל להנהיגם ולכהן פאר כרב בעירם, ואמנם לבסוף מצאו את שאוותה נפשם, את רבי מאיר אביחצירא, ה'בבא מאיר', והוא נתמנה לרבה של העיר הגדולה מידלת שבמרוקו.

נערץ ונקדש היה רבי מאיר על כל תושבי העיר, יהודים כגויים. לא רק היהודים העריכוהו והעריצוהו, אלא אף הגויים שאינם מבני ברית הכירו בו כיהודי חשוב, איש מורם מעם, וכאשר היה חולף ברחוב, היו נגשים אליו ומנשקים את שולי גלימתו. לאחר מכן נתמנה לכהן כראש ישיבת תומכי תמימים של חב"ד בעיר, ובשנת תשי"ג נתמנה לישב על כס הרבנות בעיר ארפוד.

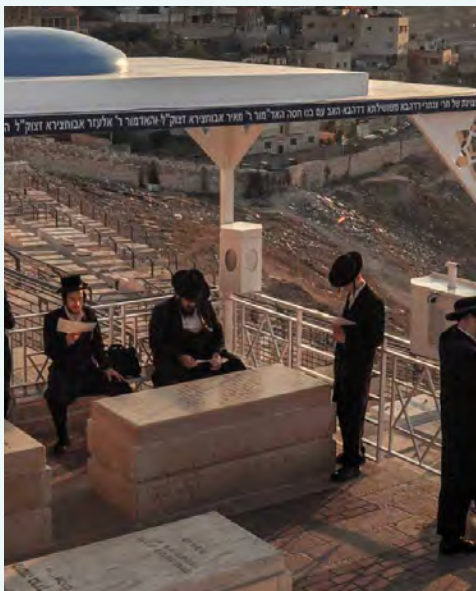
בשלהי שנת תשכ"ה, ביום תשעה באב, נפטרה הרבנית שמחה ע"ה. לאחר פטירתה, לא מצא רבי מאיר נוחם במקומו במרוקו, ואז החליט לעזוב את ארץ מולדתו ולעלות לארץ ישראל. בשלהי שנת תשכ"ה עלה לישראל והתישב בעיר אשדוד הדרומית, שרק החלה אז להבנות. עיר פשוטה היתה אשדוד, מאוכלסת בעקד בעולים מארצות צפון אפריקה, והנה, דווקא בקרבם בחר רבי מאיר להתיישב ולגור.

היו מקרבים, אנשי מעשה ואף גם מבני המשפחה שהתפלאו על בחירה זו, ואף בקשו מרבי מאיר כי יקבע את מקום מגוריו בעיר אחרת, חשובה יותר, בירושלים וכדומה, אבל הוא דחה את דבריהם על הסף באמרו: "ירושלים היא עיר הקדש, ובני ברק היא עיר התורה", ואשדוד תהא העיר השלישית". ואכן, ניבא רבי מאיר לעיר אשדוד שעוד ינבעו ממנה מעינות מפכים של תורה, יראה, קדשה וחסידות.

קדוש וטהור היה רבי מאיר, ובמיוחד התפרסם בשמירת העינים המפרסמת שלו.

באחד משיחותיו האריך לדבר אודות זקנו, סידנא 'אביר יעקב' זי"ע, ודבר אודות כמה ממנהגי הקדשה שנהג. תוך כדי דבור, פנה ליושבים עמו ואמר: "אני איני נוהג עד כדי כך". בענותותו הגדולה דאג לידע את כלם במה שאיננו נוהג...

עם זאת רבים ממנהגי הקדשה של סביו נהג גם נהג, מעולם לא





שלום שרעבי (הרש"ש) ז"ע. ועל הלווייתו סיפר לאחר מכן המקבל רבי יוסף וולטון זצ"ל דבר פלא, כי בשעה שהגיעה המטה להר הזיתים ראה עמוד אש היורד מן השמים עד למטה הנשאת למקום הקבורה.

הברת הטוב תמידית

מעשה בתלמיד חכם חשוב שלא היה השלום שורר בביתו. ובאו קרוביו לבקש מהרה"ק רבי מאיר אביחצירא זיע"א שיעתיר בתפלה עבורם. וסיפרו לו, שיש לאותו תלמיד חכם הרבה ילדים בבית, ואם יגרש אותה יהיה קשה לכולם. התרכז רבינו במחשבתו הטהורה והקדושה ואמר לקרוביו: תגידו לתלמיד חכם הנ"ל שיסדר את המזוזה בכניסה לבית, כי המזוזה מונחת הפוכה, ואז יחזור השלום בבית. וכך היה, שהמזוזה היתה הפוכה בבית התלמיד חכם, כי נתנו אותה לבדיקה ופשוט החזירוה הפוכה, וכשתקנו את המזוזה תיכף חזר השלום לביתם.

(ספיר ויהלום פר' קרח ע"ח - הגה"ח רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

צמא אני עד מאד, הבא לי בבקשה איזה בקבוק משקה קטן יום אחד נסע בדרכו מחוץ לעיר, כאשר לפניו משאית גדולה שהובילה משקאות, לפתע פקד על הנהג שימהר, יקדים את הרכב הגדול, ויעצרנו. אף שהיה המעשה בגדר סכנה, שמע הנהג לקול

הרב, עקף את המשאית, וחסם את דרכה באמצע הכביש. נהג המשאית ירד מהרכב, והרים קולו על הנהג שהעז לחסום אותו, הוא אף ניגש אל רבינו בגערות, וכי אתה רב בישראל, וכי זוהי התנהגות ראויה. רבינו לא הוציא הגה, הקשיב לכל אותן צעקות בשלוות הנפש.

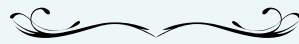
בגמר דבריו אמר רבינו בקול שקט ושפה ברורה, אנא ממך, צמא אני עד מאד, הבא לי בבקשה איזה בקבוק משקה קטן. אולם הנהג, שזעמו וקצפו עדיין לא שקטו, הוסיף לשאוג, לא די שסכנת את חיי, אתה עוד מוסיף לבקש ממני כזאת. אף כששב רבינו והתחנן, כי צמא הוא מאוד, לא הועילו תחנוניו, הלה לא הסכים להעניק לו ולו בקבוק קטן.

הדבר נראה היה תמוה בעיני נהגו שהסיע את רבינו, מאימתי מבקש הרב משהו עבור עצמו, ובכלל, ברכב בו נסע הרב היה שתיה די והותר, אם כך, לשם מה התחנונים הללו.

נהג המשאית חזר לרכבו ונעלם בדהרה מהאופק, לאחר מספר דקות נסיעה, ראה הנהג של רבינו את המשאית אותה עקף, מוטלת הפוכה בצידי הדרך. את נהג המשאית, כבר לא ניתן היה להציל.

אמר לו רבינו, ראיתי את מלאך המוות מרקד מעל המשאית, לכן ביקשתי ממך לעקוף ולחסום אותו, כדי לזכותו במצוות צדקה המצילה ממוות, אבל מה יכולתי לעשות, אחרי שהלה לא נענה, ולא אבה לגמול עמדי חסד.

אוצר פניני החסידות



הרה"ק רבי שלמה לייב מלענטשנא זי"ע י"ט ניסן תר"ג

הפרשיות הנכספות. הוא הלך במשך מספר שבועות, מחוסר ממון עבור הוצאות הדרך, עד הגיעו לבית רבי משה.

להפתעתו, קיבל רבי משה את פניו בשמחת לבב, סרב לקבל את הזהוב מכל וכל ואמר, הא לך התפילין שהכנתי עבורך, את הזהוב שהבאת, אני נותן לך כדורון דרשה.

כבר במעלליו יתנכר נער, בימי שחרותו היה רגיל להשכים קום קודם שהאיר היום, להתפלל עם הנץ החמה, ואז לשקוד על תלמודו ברציפות עד לתפילת המנחה.

בשנות בחרותו, התגורר בדירה סמוכה למעונו של חייט מפורסם, את מרבית יומו היה עושה בבית המדרש, ולאחר לימודו, שב לחדרו לתנומת לילה. מדירת החייט, נשמעו תדיר דברים בטלים



הרה"ק רבי שלמה לייב, אבי שולשלת ביאלא, נולד לאביו רבי ברוך, שהיה צדיק נסתר ומורם מעם, בעיר רישא בשנת תקל"ח. מקטנותו היה שומר את פתחי פיו, עד כדי שהעידו עליו כי מעולם לא שח שיחה בטילה.

טרם הגיעו לעול תורה ומצוות התייתם מאביו הגדול. הילד שלמה לייב, השתוקק לרכוש לעצמו תפילין שכתב הרה"ק רבי משה מפשווארסק זיע"א, הסופר הקדוש, שכתב בכוונות מופלגות כל אות ותג. דא עקא, פרשיותיו עלו הון עתק, שכן השקיע בכתיבתן זמן רב, ולא הוציא תפילין רבות מתחת ידיו.

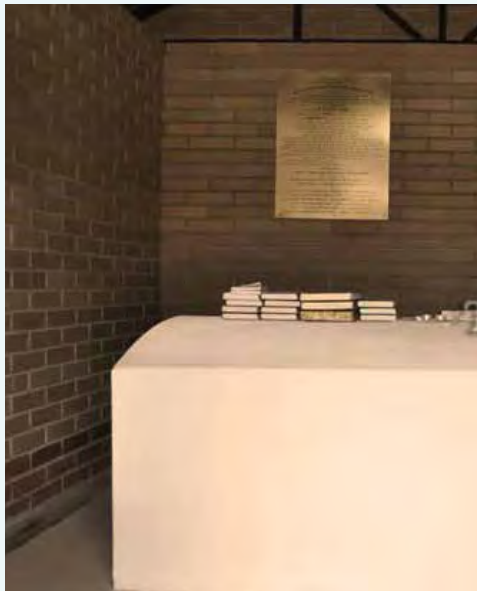
קיבץ הילד פרוטה לפרוטה במשך מספר שנים, עד שסמוך ונראה ליום הגיעו למצוות, היה בידו זהוב שלם, לרכישת



נפשם להתענג במחיצת הרה"ק מלענטשנא. כל נסיעה לא היתה מסתכמת במסע של בת כמה שעות בלבד, אלא לכל נסיעה קדמה שבועות וירחים בהכנה דרבה, בעמל וביגיעה עד אשר ירגישו עצמם חבורת החסידים בני העליה ראויים לעמוד בארבע אמותיו של רבם הנערץ.

קול הרעש של החסידים הנרעשים לקראת נסיעתם אל רבם, והמהומה הגדולה שנוצרה סביב מסעם המיוחד כל פרק זמן, משכה את תשומת לבו של גער קטן, יתום מאביו ומאמו, שהתגורר בסמיכות לבית החסידים וראה בפעלם המרובה ובמאמצם הכבירה של אותם החסידים. פיקח היה הנער ועיניו קלטו כי לא דבר ריק הוא, חייב הוא לראות ולו פעם אחת את הרבי אשר אליו נשואות עיני החסידים ואשר לבם ונפשם קשורים אליו בעבותות אהבה ויראה כאחד. פעם אחת חשב הנער שמחויב הוא לנסוע לחזות בתעלומה זאת המנקרת במוחו כל אימת שרואה את פני החסידים הנרגשים בדרכם אל רבם.

ביום מן הימים ראה הנער מרכבת סוסים נעה בדרכה אל בית החסידים. עד מהרה הועמס על גבה צרור תרמיליהם של החסידים, והנה פנה העגלון אל הסוסים בשפת השוט, והמרכבה החלה לפסוע במישור. אופני העגלה סיבבו את תנועותיהם באיטיות, בזכותם הצליח הנער להיאחז בדפנותיה, כשהוא נטפל הפעם אל חבורת החסידים אשר ראו את גודל חשקו להגיע אל רבם, לחזות בהדר יקרו והסכימו לצרפם עמו. הטיל עצמו הנער בקרן זזית מחוסר מקום כשהוא מקשיב לאמרי פיהם של ישישי החסידים אשר זקנם הלבן יורד על פי מידותם. מפעם לפעם משמיעים פרחי החסידים ניגון עליו ולפרקים מתנגן שיר חרישי של דביקות והשתוקקות. בין כך ובין כך נראו ראשי גותיהם של העיר לענטשנא, כשבית



מדרשו של הרבי מזדקר לעיניהם. רואה הנער והנה כלתה עיניהם של החסידים להימצא קרוב אל רבם קרוב ככל האפשר, ואף הוא נדלק כנר מפני האבוקה, גברה חשקו לראות את פניו הקדושות. ואכן לא עבר זמן רב והנה זוכה הוא להצטרף אל עדת החסידים בכניסתם אל הקודש.

באחת מן הסעודות החל הרבי להשמיע דברי תורה ברבים, כשהוא שוזר בין דבריו דברי מוסר ודרוש מתובלים ברוי התורה, ואזני הנער כרויות למשמע דבריו, אך עדיין קטן הוא ואינו מבין מאומה. בבת אחת קלט הנער קטע נסער מדבריו חוצבי הלהבות של הרבי, כי 'האיש הישראלי, בכל מקום שיהיה, יכול להיות יהודי כשר ונאמן לאלקיו באם ירצה'. דברים אלו נחקקו עמוק בלבו של הנער ונחרתו היטיב במוחו, כשהוא חוזר לעירו בעונג מרובה על שזכה לשמוע דיבורי קודש אלו שנתנו לו חיוזק עצום ושמחה גדולה מילאה את לבו. היה הנער חוזר ומשמיע לעצמו דברים הללו תמיד כסדרן עד שהשתרשו בלבו של הנער התמים והיו לו למחיה.

והבליים מפי החייט ועוזריו, הנער הקדוש שאוזניו לא שמעו מעולם שיחה בטילה, לא דרך על מפתן חדרו, כל עוד האיר האור בחדרם של החייטים. כשהגיעה השעה, ותמה עבודתם, היו מכבים את העששית שהפיצה את האור, או אז ידע רבי שלמה לייב שיכול הוא להיכנס לחדרו.

ערב אחד, הופיע הגבאי בשערי בית המדרש, והודיע לקהל הלומדים שעליו לנעול היום את המקום. בלית ברירה מצא הנער את עצמו מחוץ לכתלי בית המדרש, הקוד היה עז, והוא עשה את דרכו לחדרו, בעוד אבריו מרתתים וקופאים מהכפור. כשקרב, שמע כבר ממרחק את הדי שיחותיו של החייט עם עוזריו בעבודתם. מחשש שמא מתוך דבריהם, ישמעו דברים בטלים ואסורים, החליט להמתין בחוץ, עד אשר יסיימו את עבודתם.

ככל שחלף הזמן, החל הכפור לתת אותותיו בגופו, אצבעותיו הכחילו, בקושי יכול היה לעמוד על רגליו. עבר פרק זמן נוסף, והוא נפל ארצה מחלישות כח, אולם המשיך לשמור על קדושתו

במסירות נפש. אז כבה האור בחדר החייט, בקושי גרר את רגליו לחדרו למנוחה קלה, והשיב את נפשו לנוכח התגורר הלוהט.

מני אז נפתחו אזניו לשמוע אף ממרחק רב, ולא היה מכוסה מהם דבר, אפילו דיבור שנאמר בקצה העיירה, היה מגיע לאזניו בדרך מופלאה. תלמידו הגדול הרה"ק רבי שמואל משינאווא זצ"ל, העיד ששמע מפיו הקדוש בלשון הזה, מאז והלאה אזנים כריתי לי, לשמוע כל מה שמתלחשים.

אחר פטירת רבו החוזה מלובלין זיע"א, רבו עליו ההפצרות לקבל את עול ההנהגה, והוא סרב, אולם אז, יום רדף יום, צרה גרה צרה, כעדות בנו ה"תולדות אדם", עד שנכנע וקיבל עליו את עול הציבור. בתחילה בעיירה בוקאווסק, בהמשך עבר ללענטשנא.

בשנתו האחרונה, נגזרה הגזירה על בני ישראל שבפולין שילקחו לעבודת הצבא, אחז בזקנו ואמר, כל זמן שאהיה חי בעולם, לא אניח את זאת.

בפרוס הפסח שנת תר"ג, נפל רבי שלמה לייב למשכב. בליל הסדר האחרון לחייו הכריז, "קדש", כל יהודי חייב להיות מוכן להושיט צווארו ולמות על קידוש שמו יתברך. ב"ט ניסן נסתלק לישיבה של מעלה, אחר למעלה מעשרים ותשע שנים של הנהגת העדה.

החזיר בהלום נער יתום מאב ואם בתשובה

קבוצה גדולה מתלמידי הרה"ק רבי שלמה יהודה לייב מלענטשנא זיע"א התגוררו בעיר מעזריטש שבפולין. היו המה חסידים מובהקים אשר כל שאיפתם היתה לתורה ולעבודה, ומלבד ארבע אמות של בית המדרש לא ידעו מאומה. מדי תקופה היו מתקבצים יחדיו ולוקחים בעל עגלה שיואיל להביאם אל מעונו של הרה"ק בלענטשנא. כן היה מנהגם מדי חג ומועד, וכל אימת שאייתה





בעודו מרגיש את הרעד הנורא האוחז בו. שעות אחדות פעם לבו בחזקה עד אשר נרדם על יצועו לקראת היום הבא. במשך היום ניסה להסיר מעל לבו את דברי הזקן ולהתעלם מהם, אך באותו לילה שוב נגלה אליו חזון נורא זה. וכך חזרו הדברים פעם שניה ושלישית עד אשר נעצב אל לבו בדכדוך הנפש ולב נדכה.

אשתו שהרגישה בכך הציקה אותו לגלות לה את אשר עם לבבו, ולאחר שגיללה לה את הדברים ונוכחה בדעתו האמיצה לשוב ליוצרו באהבה, החליטו להיפרד לשלום. את רכושם הגדול חילקו ביניהם, והוא לקח את חלקו ויצא לארץ ישראל. דמות זרה צצה לנגד עיניהם של יושבי ירושלים: דמות של איש חסיד וצדיק ההוגה ללא ליאות על משמר התורה והעבודה, עתיד נכסים הוא האיש, ועד מהרה הועידו אותו רבני העיר אל אשה כשרה מבנות העיר. במעמד צנוע נחגגה שמחת נישואיהם, כשהוא חי את מבחר שנותיו בצל השכינה דבוק בתורת ה' ובעבודתו.

עוד הספיק הרה"ק רבי משה לייב, חתנו של הרה"ק מלענטשנא, לראות את אותו חסיד כשהוא רואה רוב נחת מצאצאיו וממשפחתו העניפה. בזכותו של האי צדיק וקדוש רבי שלמה יהודה לייב מלענטשנא זצ"ל אשר טרח להצילו מדרת שחת.

(ספיר ויהלום פר' נצבים ע"ח - הגה"ח רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

שנים ארוכות עברו והנער אשר בינתיים התבגר והיה לאיש עזב את ארץ מולדתו פולין והשתקע בעיר לונדון הבירה. שם החל לעסוק במסחר והצליח ה' דרכו מאד. תוך זמן קצר מאז שהחל להבין שיג ושיח בענייני מסחר כבר היה לאחד מן העשירים המופלגים וחושיו המבורכים הגדילו לעשות רווחים נאותים. האיש שהיה רגיל לחיי דחקות צער ועניות, הסתנוור ממטבעות הזהב שנצצו לנגד עיניו והוא שקע בעסקיו כשהוא עושה חיל ומגדיל את רכושו יותר ויותר, אך נזהר בכל נפשו לשמור את מצוות התורה על אף הקשיים המרובים הכרוכים בה.

כשהגיע לפרקו נשא אשה ממשפחה שלא נמנתה על החרדים לדבר ה' והיא הסירה אותו מדרך ה'. אט אט עזב את שמירת התורה והמצוות וכעבור שנים אחדים לא זכר את דבר היותו חרד לדבר ה'. הסתובב כגוי לכל דבר, כשהוא מחלל שבתות ואוכל טריפות רח"ל. אין לו חבר או מכר שיוכיחוהו ויצר הממון גבר עליו מיום ליום, כשהוא נחשב בין העשירים האמידים בעירו.

לילה אחד כשהוא גם את שנתו, נראה אליו בחלום איש הדור במראהו אשר שעדותיו מלבינות, מראהו כדמות מלאך נורא, פונה אליו במענה רך גדוש בעריבות וחמלה ואומר לו: למה לא תיזכר במה שאמרתי לך כי 'האיש הישראלי יכול להיות יהודי כשר בכל מקום בואו ומדוע עזבת את תורת ה'. זיעה קרה כסתה את מצחו,

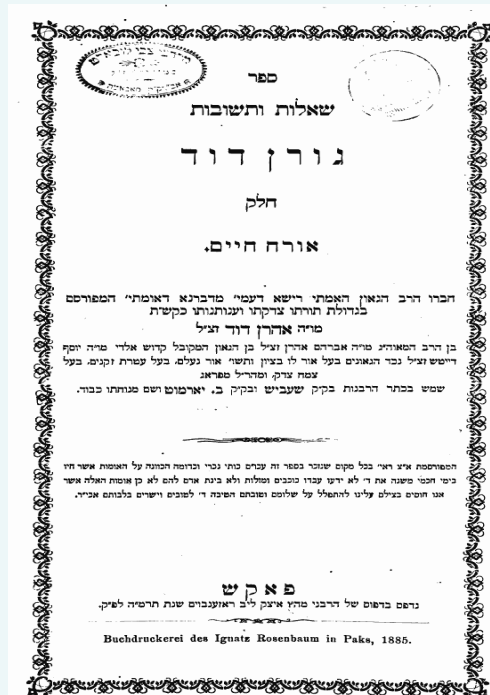
הגאון רבי אהרן דוד דייטש זצ"ל אברק"ק יארמוט בעל "גורן דוד" כ"ג ניסן תרל"ח

קדושתו שהרבה בתעניות וסיגופים. בשנת ת"ר עבר לק"ק אירשא שם נשא בת רבי נתן אליהו עהרמן ז"ל ומשם העתיק לק"ק פעסט ללמד שיעורי תורה לתלמידים, ואחר שנה חזר לפרעשבורג, שם נשא בזו"ש בת הגאון רבי מענדל כ"ץ זצ"ל.

בשנת תר"ו נתקבל לרב בק"ק שעבעש והגליל, ובשנת תר"א נתקבל לאב"ד ביארמוט וישב שם כ"ז שנים עד סוף ימיו.

היה ראש וראשון לכל דבר שבקדושה ועמד כראש הלוחמים נגד מהרסי הדת, וכל חכמי ישראל ובפרט הקדושים דק"ק צאנו וליסקא הסכימו למעשיו ותמכו בידו.

נלב"ע כ"ג ניסן תרל"ח, ומנו"כ ביארמוט.



הגאון רבי אהרן דוד דייטש נולד ברויזניטץ (פיהם) בשנת תקע"ג בערך, לאביו הגאון רבי אברהם אהרן זצ"ל, (ונקרא שמו דוד ובשנת תרכ"ב נתוסף לו השם אהרן מחמת חולי).

למד תורה בצעירותו מפי זקינו הגאון רבי יוסף דייטש אב"ד נ"ש מגזע מהר"ל מפראג.

בשנת תקפ"ז בהיותו כבן י"ד שנה גלה לק"ק פראג ללמוד תורה בישיבת הגאון רבי לייב גלוגא זצ"ל, שם היה עד שנת תק"ץ.

לאחמ"כ נסע ללמוד בישיבת הגאון בעל "חתם סופר" זצ"ל בפרעשבורג. מרנא הגאון החתם סופר חיבבו מאוד על אף גילו הצעיר שהיה כבן י"ז שנה עד שאמר עליו שכשעומד להתפלל הוא סומך על זכותו של רבי דוד מפראג, והוא מזומן לחיי העולם הבא. היה מפורסם בגודל





'וראיתם אותם, וזכרתם'

סיפר הגאון רבי יוסף ישראל דייטש ז"ל אבד"ק באלאשא יארמוט, סיפור שאירע אצל אביו רבי אהרן דוד דייטש זצ"ל אב"ד שעביש ויארמוט.

פעם נסע רבי אהרן דוד בספינה, וציציותיו היו מגולות, עד שהן נגררו אל מתחת למעילו הארוך וגראו לעין כל. ניגש אליו אחד מנוסעי הספינה ואמר לו, כבוד הרב, אולי יכסה הרב את ציציותיו, שהרי לא נאה הדבר כי הציציות יהיו נגררות כל כך אל מתחת למעיל.

נענה לו רבי אהרן דוד, ולמה זה אכסה אותם, הרי בתורה נאמר וראיתם אותם וזכרתם את כל מצוות ה', חפץ אני לזכור את כל מצוות הש"ת, ולכן בדווקא אני הולך עם הציציות שלי כשהן מגולות. תאמר לי, המשיך הרב ואמר לו, להבדיל אלף אלפי הבדלות, האם הכומר מתבייש לצאת לרחוב כשאותותיו הטמאים

תלויות לו בשרשראות בגלוי על מעילו, ולמה אם כן אבוש אני לצאת בגלוי עם האותות שלי כשהן מגולות.

השיבו האיש, מה הדמיון, הלוא האותות של הכומר עשויות מזהב, והן נאות, ולכן הוא הולך

עמהן כשהן מגולות. נענה לו שוב הרב ואמר לו בפנים שוחקות, הן יודע אתה כי כל הדברים שהאנשים משתמשים בהם נחלקים לשלושה מינים, מן הדומם או מהצומח או מהחי. ולא עוד, הן גם יודע אתה, כי הזהב הוא מהמין התחתון והפשוט ביותר, מהדומם.

ובכן, באם לכומר אין הדבר נחשב לפחיתות כבוד, ואינו מתבייש לשאת בגלוי ולהתקשט באותות כאלו אשר עשויים מהסוג הפחות ביותר, כיצד יעלה על דעתך כי אנכי, כיהודי ירא שמים, אצניע את הקישוטים שלי אשר עשויים מהסוג החשוב ביותר, מהחי, (שכן הצמר עשוי מהחי). ולכן בדווקא אני נושא את הקישוטים שלי בריש גלי.

(אוצר הסיפורים י"ח)

המכתב הנפלא ששלח אליו ה'דברי חיים'

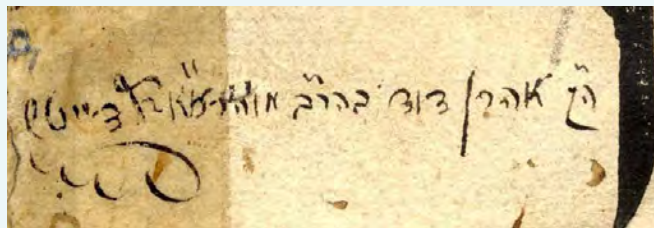
ידוע מכתב הרה"ק מצאנו שכתב אליו בשנת תרכ"ב אודות

החסידים בראש תשובתו אליו אודות תרגומי הודו (שו"ת דברי חיים יורה דעה חלק ב סימן מז):

...זה חיינו לעסוק כל היום בגופי תורה והלכות ופלפול ולהשיב לשואלי דבר, ואין אנו עוסקים בחכמת הקבלה מתורה הקדושה רק בשעה שבני אדם על מטתם ואנחנו מנדדים שינה אבל עיקר עסקינו בש"ס ופוסקים, לא כאשר הוציאו איזה בני בליעל ממדינתכם שם שבמדינתנו אין לומדין פשטי התורה ח"ו, והוא מחמת שבהפקידא ניהא להו, וכאשר מוכיחין אותם בבואם למדינתנו למה המה בלא דעת בלא יראה, ואומרים שכנגד זה המה בעלי תורה, ובאמת אפילו ריח תורה אין בהם, והבל פלפולם בשטותים והבלים, כאשר שמעתי מהם ואינם יודעים מאומה רק בגסות רוחם הערימו לדבר עתק על יראי ה' ובפרט על חסידים, לומר שאינם בעלי פלפול ועוסקי תורה והבל יפצה פיהם, שעוסקים בתורה יומם ולילה בגופי ופשטי הלכות בש"ס ושולחן ערוך וספרי מוסר.

האמת שאין מנהג במדינות פולין לפלפל ולחדש חידושים זולת

גדול הדור או צורבא מרבנן הראוי להיות גדול ויתר הלומדים עוסקים בתורה ש"ס ופוסקים להבין היטב ומייגעים על ח' מהרש"א ז"ל או מג"א להבין כראוי ולא עלתה על לבם לחדש כי יודעים ומכירים ערך עצמם שאין בכחם לחדש

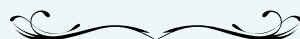


דבר אמת ונכון לא כן במדינות אחרות מפלפלים בהבלים וכל מי שיודע רק מימרא בש"ס תיכף אומר חידושים.

וגם ישיבות אין מצוי במדינתנו מכמה טעמים נכונים כאשר שמעתי ממו"ח ז"ל מלייפניק הטעם לזה אבל יושבים חבורות חבורות בבהמ"ד ועוסקים בתורה בגפ"ת כל זה ראיתי להודיע לכ"ת מחמת ששמעתי מבני בליעל מאונגרין שמוציאים דיבה על מדינות פולין שאין עוסקים בפשטי התורה ובפרט החסידים לכן באהבתי אליו הודעתיו שלא יאמין לשפתי שוא כי לחסידים חביבים פשטי התורה עד למאוד בפרט מי שזכהו ה' בחכמת האמת יודע מעלות פשטי התורה ושכל דברי הש"ס בניי על סודות התורה כידוע ליודעי ח"ו...

ומסיים מכתבו: "וה' שלום וברכה כנפש אהובו מאד צמוד בחבלי עבותות אהבה דורש שלום תורתו בלב ונפש חפצה".

(שו"ת דברי חיים יורה דעה חלק ב סימן מז)





הרה"ק רבי חיים מצאנז ז"ע בעל ה'דברי חיים' כ"ה ניסן תרל"ו

מִרְן ה'דברי חיים' נתן לו מכתב שני לחסיד אחר בעיר אחרת, וכשנסע לשם קיבלו החסיד הגביר בפנים שוחקות, וכאשר ראה את דרישת מִרְן זצ"ל נתן לו מיד את הסכום שביקש, והלה חזר לביתו בשמחה רבה.

לימים כשנסע הגביר אשר דחה את בקשת החסיד, להסתופף בצל מִרְן ה'דברי חיים', הוכיחו מִרְן זצ"ל ואמר לו: הנה כתיב בפרשת וישלח ויאבק איש עמו, ופרש"י ז"ל שהוא שרו של עשו, ובפרשת וישב כתיב וימצאו איש וגו' ופרש"י ז"ל זהו גבריאל שנאמר והאיש גבריאל. ולכאורה מנא ליה לרש"י דאיש שבפרשת וישב הכוונה לגבריאל, ובפרשת וישלח קאי האיש על שרו של עשו, הלא בשניהם נאמר איש ותו לא. אלא ביאור הענין – המשיך מִרְן ה'דברי חיים' זצ"ל – שאם עני דופק על פתחו של גביר לבקש עזרה והלה מתחיל להתאבק ולהתווכח עמו ואינו רוצה לעזור לו, בודאי הוא שרו של עשו, משא"כ אם הגביר שואל אותו מה תבקש ומושיט לו עזרה, הרי הוא מלאך גבריאל.

(במשנת רש"י - פר' וישלח)

זה מכבר לא פעלנו שנה טובה כזו

כתב ב'שפתי אשר' (עמוד קסח, אות שב): ודכרנא מגודל מעלת שינה של צדיקים, שלפני הרבה שנים זכיתי שהייתי על יום הקדוש אצל הרה"ק מסטראפקוב זיע"א. וביום הכפורים קודם קריאת התורה הניח עצמו לישן על שעה חדה, שהיה אז זקן למעלה משמונים, מגודל העייפות, והניחוהו לישן שתי שעות, ואחר כך הקיצוהו כמו שצוהו שיעשו כן. וביום שאחר יום הקדוש זכיתי להיות אצל הגאון האדיר רשכבה"ג האב"ד ראדאמישלא, שהיה דר גם כן בקאשוי, ושאל לאחד שהיה שם גם כן מאותן שהיו ביום הקדוש אצל הרה"ק הנ"ל סדר היום, וסיפרו לו אודות השינה.

ואמר, שלא היו צריכים להקיצו, דהצדיקים פועלים בשינתם וכו', ועובדא היה אצל הרה"ק מצאנז זיע"א שהיה ישן קודם קריאת התורה בראש השנה, ואח"כ בא לבית המדרש אחר צהרים מאוחר והתפללו חיש מהר תקיעת שופר ומוסף בשעה מאוחרת, ואחר כך אמר, שזה מכבר לא פעלנו שנה טובה כזו. זה תורף דבריו. והנה מזה נראה גודל מעלת השינה של צדיקים.

(ספיר ויהלום פר' ויצא ע"ה - הגה"ה רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)



הרה"ק רבי חיים מצאנז ז"ע בעל דברי חיים נולד בשנת תקנ"ז לאביו רבי אריה לייבוש מטארניגראד זצ"ל. היה חתנו של הגאון הקדוש הברוך טעם מלייפניק. היה תלמידו המובהק של רבי נפתלי צבי מראפשיץ ז"ע וכן הסתופף בצל צדיקי דורו האור לשמים מאפטא, האוהב ישראל מאפטא, והעטרת צבי מזידיטשוב ז"ע.

הוסמך לדון ולהורות ע"י חותנו הגה"ק הברוך טעם והגאון 'הים התלמוד'. גאוני הדור שלפניו כהגה"ק החת"ם סופר החוות דעת' והגאון רבי אפרים זלמן מרגליות זצ"ל התפעלו מגאונותו. הד"ח כיהן ברבנות ברידיניק בזאלין ובצאנז. היה רבן ומאורן של המוני ישראל ובראשם צדיקים וגאונים. העיד על עצמו שמלאכים ושרפים אינם יכולים להיכנס במחיצת שורש נשמתו. הרה"ק הצמח צדיק מוויניצא ז"ע העיד שחותנו הרה"ק מרוזין ז"ע אמר על הרה"ק מצאנז שהוא מב"ד הגדול שבדור, ודבריו מכריעים לפסק הלכה בב"ד של מעלה. הפוסק שבדור הגדיר הרה"ק החדושי הר"ם מגור זצ"ל, גדול כהרשב"א בימיו - העיד עליו הרה"ק רבי שלמה מרדאמסק זצ"ל. נתבקש לישיבה של מעלה בכ"ה ניסן תרל"ו ומנ"כ בצאנז.

הסימן להבחין בין שרו של עשו למלאך גבריאל

סיפר הגה"ק ה'דברי יואל' מסאטמאר זצ"ל: פעם בא חסיד עני ושפך מר שיחו בפני מִרְן ה'דברי חיים' מצאנז זצ"ל, שבתו בגרה ואין לאל ידו לכלכל הוצאות החתונה. מִרְן זצ"ל נתן לו מכתב המלצה ושולחו לאחד הגבירים בעיר אחרת, ובין השורות נקב מִרְן ה'דברי חיים' סכום מדויק שמבקש מהגביר שיתן עבור העני שמוסר את הכתב.

החסיד העני נסע אל הגביר שאליו שלח מִרְן ה'דברי חיים' את המכתב, כשנכנס לביתו לא הרגיש בו הגביר תיכף כי היה טרוד בלימודו, ואח"כ כאשר הבחין בחסיד העני נתן לו שלום ושאלו למבוקשו. החסיד הראה לו את מכתבו של מִרְן ה'דברי חיים' זצ"ל. כאשר ראה הגביר שה'דברי חיים' דורש סכום מסוים, התחיל להתווכח עם החסיד העני ואמר לו כי הסכום הנקוב גדול מדי ויתן לו קצת פחות מזה, אבל החסיד התעקש וטען שרוצה דייקא את הסכום שנקב מִרְן זצ"ל, כה התווכחו ביניהם עד אשר יצא מבית הגביר בידים ריקניות, וחזר לצאנז לסיפר למִרְן זצ"ל את כל הענין.



ברכת האילנות

למה התייבשו העצים אחרי ברכת האילנות?

האילנות, הרי שאותם אילנות שהרב הסתכל עליהם בברכה – התייבשו והפסיקו לתת פירות! כעת הרב יבוא ויברך שוב – ועוד עצים יתייבשו, אני לא רוצה להפסיד את כל העצים בגינה שלי.

הסיפור הזה, שאנחנו לא יודעים מה היה ההמשך שלו, מגלה לנו שברכת האילנות היא לא ברכה פשוטה. זו ברכה עמוקה ומיוחדת מאוד שאם עושים אותה עם כל כוונותיה ודקדוקיה זה פועל גדולות ונצורות ומשפיע על העצים בעצמם. מדוע באמת העצים התייבשו על ידי ברכת האילנות? לא ברור. אולי בגלל שהעצים הגיעו לתיוקן השלם. אבל אולי יש כאן רמז מיוחד לעניין גבוה שאותו אומר רבינו האביר יעקב בפירושו

'בגדי השרד' על הגדה של פסח, הוא אומר את זה בחד גדיא, על מה שנאמר: "ואתא חוטרא". אומר רבינו: "חוטרא הוא עץ יבש, לרמז שיהיה האדם כעץ יבש, מרבה בשתיקה כעץ יבש. יהיה מְכַנֵּע וְשֹׁפֵל וְסָבֵל וְעֵלֹב, כְּעֵץ הַזֶּה שֶׁהוּא עֵלֹב בְּעֵינֵי כָל אָדָם שֶׁהִכֵּל שׁוֹבְרִים אוֹתוֹ וְשׁוֹרְפִים אוֹתוֹ". עץ יבש יש בו רמז הן על עניין השתיקה והן על עניין השפלות, ושני העניינים הללו נמצאים בחודש ניסן, שבו מברכים את האילנות ובו יש את חג הפסח.

ידוע מה שחז"ל אומרים שראש חודש ניסן הוא ראש השנה למלכים, ומבואר שחודש ניסן זה בחינה של מידת המלכות, מקבלים את המלוכה. מבואר בספרים הקדושים שזה הסוד של שתיקה, ובהעמקה נוספת, המהות של מלכות זה דיבור, אבל מי שרוצה להשיג את המלכות – צריך לשתוק. רבי נפתלי מרופשיץ אומר בספרו 'זרע קודש' שניסן זה ענין של שפלות וענווה, מלכות – לית לה מגרמה כלום, אין למלכות כלום משלה, זה העניין של ענווה.

לכן, בברכת האילנות שהזמן של זה בחודש ניסן, כשצדיקים עשו את הברכה בכל כוונותיה ודקדוקיה, זה קיבל את הבחינה של 'חוטרא', של עץ יבש, לרמז את העניין הזה של שתיקה ושל ענווה.

(מתוך שיעורי הגה"ח רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

לפני כמאתיים שנה היה הרב הראשי בדמשק שבסוריה, הגאון רבי יעקב ענתיבי. ידוע שהוא סבל יסורים קשים ומרים בעלילת דמשק המפורסמת בה העלילו עלילת דם על היהודים. בניסי ניסים ניצל רבי יעקב ענתיבי מהעלילה ואז הוא עלה לארץ ישראל. כשהוא עלה לארץ, חלם הראשון לציון בירושלים, רבי חיים אברהם גאנץ, שהיה גם ראש ישיבת המקובלים בית-אל בירושלים, שגוערים בו מהשמים: יעקב אבינו מגיע ואילו אתה נשאר על מיטתך? הוא לא הבין מה בעל החלום רוצה לומר לו, והוא הגיע למחרת לבית המדרש וסיפר את חלומו.

נענה אחד החכמים ואמר: אני חושב שכוונת החלום היא לרבי יעקב ענתיבי, עליו שמעתי שהוא עושה את דרכו לירושלים אחרי שניצל מהעלילה. אמר לו הראשון לציון: בוודאי שזו הכוונה, ואכן הם קדמו את פני רבי יעקב ענתיבי בכבוד גדול, והראשון לציון אפילו נתן לו את המצנפת המיוחדת שהייתה לו, כאות כבוד והערכה לגדלותו.

אני מספר את זה כהקדמה, כדי שנבין את הסיפור הבא: בימים שבהם רבי יעקב ענתיבי ישב על כסא הרבנות בדמשק, והוא היה בכבודו של עולם, הוא הגיע לברך ברכת האילנות באחת הגינות שהוא ידע שצומחים שם עצי פרי. הוא מגיע לשם, מבקש להכנס, אך למרבה הפלא, יוצא אליו בעל הגינה ואומר לו שהוא מבקש ממנו שלא יעשה אצלו את ברכת

האילנות, ושהרב יואיל ברוב טובו ללכת לגינה אחרת. הרב עמד משתומם. ההוא אכן לא דיבר בחוצפה, הוא דיבר בדרך ארץ, אבל מה זה הדבר הזה שהרב מגיע לעשות ברכת האילנות אצלך בגינה ולא זו בלבד שאיך שמח על זה, אתה מבקש שהוא לא ייכנס.

הרב הבין שזה לא דבר פשוט, והוא אמר לבעל הגינה: אין בעיה, אנחנו נלך לגינה אחרת, אבל מה היא הסיבה שאותה מסרב לתת לנו להכנס לגינה? מה אכפת לך שנברך אצלך ונזכה אותך במצוה? ענה בעל הגינה: בוודאי שאני שמח אם מגיעים אלי לברכת האילנות, אבל אני רוצה לומר לרב, שאחרי שהרב היה אצלי שנה שעברה בברכת

לכן, בברכת האילנות
שהזמן של זה בחודש
ניסן, כשצדיקים עשו
את הברכה בכל כוונותיה
ודקדוקיה, זה קיבל את
הבחינה של 'חוטרא',
של עץ יבש, לרמז את
העניין הזה של שתיקה
ושל ענווה



לב החסידות ביטול



חסידות - ענווה וגדולה מכולם

יסוד החסידות של גילוי החסידות עובר ככריח התוכן בין בתרי כתביו של הרה"ק רבי משולם פייבוש מזכרז"ע - תלמידו המובהק של הרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלוטשוב ז"ע - שם הוא משובש נתיבות להיות הולך ומוסיף האדם מדעתו, בלב מלוכב, לכל אשר צווה ה'.

ב"יושר דברי אמת" מתגלה החסידות והענווה הגדולה מכולם לרצות להתבטל לאבא ולשמוח גם אם אינו מוצא רווח לעצמו, להתחסד ו"לשרוף ציפורנו אף על גב שמויק לו". ובוה בשורת הענווה, להתבטל ולהתבלל, יתעלה הכל לתיקון השלם.

"יושר דברי אמת" המבואר

חוט השדרה של החסידות

ביאור נרחב | ציונים והשוואות | אלפי מראי מקומות | פיסוק וניקוד | הקדמות מופלאות | פרקי תולדות ומבוא | כותרות משנה | עימוד מרהיב עין



מרכז הזמנות:
1800-22-55-66

אור הגאולה לישרי לב

ארה"ב: 437-0054 (718)
אירופה: 44-20-8806-0176
להשיג בחנויות הספרים המובחרות



המנחם הגדול

משפיע ביראתו

מן מהשמיים

מרימנו ז"ע יצק מים על ידי הרב הדומה למלאך ה' רבי אלימלך מליזענסק זיע"א: "וראיתי למורי הקדוש בכל יום... ותחת ארון האדם יש עורק אחד, אשר קיבלתי ממורי ז"ל, שלא יודענו משום דבר רק ביום המיתה, וגם העורק הזה ראיתי שחיה מודענו אצל מורי ז"ל בשעת התפילה מרוב פחד ואימת הבורא".

לכו לחמו בלחמו של המנחם הגדול, שכל ימיו נקדש והיה קודש לחמשוך רוממות הוראה על ידי השפעת שפע מצנצנת חפן לעם הקדוש.

אור הבעל שם טוב חולך ומפציע עד נכון היום, וככל שיגלה כבוד ה' עין בעין, אדרבא, מרחוק יעמדו ויראו מפחדו ומהדר גאווה.

כי רק מחמת ההתגברות זה לעומת זה בתכלית החושך ואהרית הגלות להסתיר ולסתור את מוראה של מלכות - הוראה הפשוטה המושרש מיום מתן תורה בכל אחד מישראל - מזריח אורו החדש על ידי תלמידיו וממשיכו עד עת קץ. והאחד המיוחד איש האלוקים רבי מנחם מנדל

"מנחם ציון" המבואר

רוב רומן של עולם מפורסם קדוש מדר

ביאור נרחב | ציונים והשוואות | אלפי מראי מקומות | פיסוק וניקוד | הקדמות מופלאות | פרקי תולדות ומבוא | כותרות משנה | עימוד מרחיב עין

אשרי הדור הזה שזוכה לנעם הוראה בספרו הקדוש "מנחם ציון המבואר" ברוב פאר והדר לברך נקחו של צדיק באופן השווה לכל נפש. להאיר יראה מבוררת ואכלו וחיו לשלום.



ארה"ב: 437-0054 (718)
אירופה: 44-20-8806-0176
להשיג בחנויות הספרים המובחרות

אור האולה לישרי לב

מרכז הזמנות:
1800-22-55-66

